

Ольга Деркачова

Соломія Ушневич

Літературна казка Великобританії

Посібник адресований студентам педагогічних факультетів вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації. У ньому представлені яскраві постаті таких письменників-казкарів Великобританії, як Діна Марія М'юлок, Льюїс Керрол, Оскар Уайльд, Редьярд Кіплінг, Джеймс Метью Баррі, Алан Александер Мілн, Джон Рональд Руел Толкін, Роалд Дал, Памела Ліндон Треверс, Джоан Роулінг, та їх знакові твори. Подані методичні рекомендації, як правильно читати та аналізувати художній твір.

Для студентів, аспірантів, викладачів і всіх, хто вірить у казки та у тих, хто їх творить.

ЗМІСТ

Діна Марія М'юлок

Льюїс Керрол

Оскар Вайльд

Редьярд Кіплінг

Джеймс Метью Баррі

Алан Александер Мілн

Джон Рональд Руел Толкін

Роалд Дал

Памела Ліндон Треверс

Джоан Роулінг

Методичний poradник

Діна Марія Крейк (М'юлок)

Dinah Maria Mulock (Craik)

1826 – 1887

«Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері є однією з найпопулярніших казок нашого часу. Але цьому «Маленькому принцу» передував інший, автором якого була Діна Марія Крейк (дівоче прізвище, яким вона підписувала свої твори, - М'юлок) і про якого мало хто знає. М'юлок - англійська письменниця, авторка романів та віршів. Найбільшу популярність їй принесла книга «Джон Галіфакс, джентльмен». Романи цієї авторки змальовували сучасне їй суспільство, а їхньою особливістю була простота та відсутність прагнення сенсації. А також вона писала оповідання для дітей та проповіді.

Основні твори: «Джон Галіфакс, джентльмен», «Життя для життя», «Помилка християнина», «Маленький кульгавий принц», «Пригоди Броуні», «Казкова книга», «Моя мати і я», «Жіночий погляд на жінок».

Діна Марія М'юлок народилася 1826 року в Англії, у Стаффордширі, у родині священника та вчительки. З ранніх років вона писала вірші, а також допомагала мамі – вчительці у крихітній школі.

1831 року родина переїздить до Ньюкасла, де вона відвідує академію Брамpton Хаус. Успадкувавши нерухомість у 1893 році,

вони переїжджають до Лондона, де Діна продовжує вчитися (за іншими даними, до Лондона вона перебирається після смерті матері 1846 року, де і починається її літературна кар'єра). Вона студіювала сучасні та класичні мови. Іншими її зацікавленнями були живопис та музика. Першим її друкованим твором був вірш на честь народження Принцеси, що з'явився у Стаффордшир Адвертайзер 1841 року. Також вона написала кілька оповідань для дітей.

Перший роман «Родина Огілвів» був надрукований 1849 року. Він присвячений її матері, що померла за чотири роки перед виходом названої книги у світ. Саме цей твір приніс їй першу популярність і допоміг влитися в літературне життя Лондона.

Далі – ще ряд романів.

Роман «Глава сімейства» (1852 р.) присвячений Елізабет Баррет Браунінг.

Найпопулярнішим став роман «Джон Галіфакс, джентльмен», що вийшов 1856 року. Книга була перекладена французькою, німецькою, італійською, грецькою та російською мовами. Найулюбленішим твором письменниці був твір «Життя для життя» (1859 р.).

1865 року Діана вийшла заміж за Джорджа Крейка, партнера у видавничій компанії Макміллан. Подружжя прожило решту життя у Шортланді.

«Маленький кульгавий принц», ілюстрований Дороті Тодд, побачив світ 1874 року в Чикаго, а 1875 року - у Лондоні, але вже з назвою: «Маленький кульгавий принц та його плац для мандрів: притча для дітей та дорослих». Подружжя Крайків не мало власних дітей, тому в дочерило дівчинку 1869 року. І казки, що їх писала авторка, адресовані були і цій дитині, зокрема «Маленький кульгавий принц».

Померла письменниця у віці 61 рік від серцевого нападу 12 жовтня 1887 року.

Один із найвідоміших висловів М'юлок: «Вір тільки половині того, що бачиш, і нічому, що чуєш».

Твори

«Родина Огілві» (1849 р.)

«Маслина» (1850 р.)

«Авілліон та інші історії» (1853 р.)

«Чоловік Агати» (1853 р.)

«Глава сімейства» (1852 р.)

«Джон Галіфакс, джентльмен» (1857 р.)

«Жіночі думки про жінок» (1858 р.)

«Життя для життя» (1859 р.)

«Помилка християнина» (1865 р.)

«Королівство жінок» (1869 р.)

«Пригоди Броуні» (1872 р.)

«Маленький кульгавий принц та його мандрівний плащ» (1875 р.)

«Юна міс Жардін» (1879 р.)

«Тридцятирічні вірші» (1881 р.)

«Маленький кульгавий принц»

Казка «Маленький кульгавий принц» побачила світ 1875 року в Лондоні, а перед тим 1874 року в Америці (до речі, казка Екзюпері побачила світ 1943 року – на 69 років пізніше. І вперше також у Сполучених Штатах Америки).

У зв'язку з відсутністю українського перекладу «Маленького кульгавого принца» коротко переповімо сюжет цієї казки. Йдеться у ній про маленького принца, що не міг ходити, оскільки його, ще немовлям, під час хрестин няня впустила на підлогу. Згодом помирають батьки маленького принца, а його дядько, що захопив трон, відправляє його разом із нянею в башту. Отримавши у подарунок від своєї хресної матері, що була феєю, чарівного плаща, він здійснює ряд подорожей, що допомагають йому пізнати світ.

Зрештою, маленький принц отримує трон і корону. Він дорослішає і мудро керує державою, доки не відчуває, що втомився. А тоді витягає свого чарівного плаща, прощається з народом і зникає.

Екзюпері народився 1900 року в аристократичній родині. Він полюбляв слухати казки, які розповідала йому мати. Отже, цілком імовірно, що йому могли читати цю казку або він сам згодом її читав. І вже пізніше маленький принц прийшов до нього з цих спогадів. «Світ спогадів дитинства та наших ігор завжди буде мені видаватися безнадійно більш істинним, ніж будь-який інший», - писав в одному з листів до матері Екзюпері. І на питання, звідки він родом, він міг сміливо міг відповісти: «Я зі свого дитинства. Я прийшов з дитинства, як із країни». Звісно, цей факт не можна ні довести, ні спростувати, але ймовірність того, що Екзюпері знав про цю казку, існує. Можливо, він не пам'ятав автора і сюжету як такого, але уривки, заголовки могли закарбуватися з дитинства. Варто зазначити той факт, що Екзюпері не мав дітей, то ж чи не є «Маленький принц» тугою за нереалізованим батьківством? Можливо, маленький принц – це не лише образ самого автора, а й ненародженого сина.

На думку З.Фройда, у ранніх спогадах дитинства можуть зберігатися другорядні, начебто неважливі речі. У дитячому віці механізм пам'яті працює інакше, аніж у дорослому віці. Ці спогади зберігаються не завдяки своєму змісту, а завдяки асоціативними зв'язкам з іншими. Деякі спогади викривлені або зміщені у просторі і часі. Процес згадування в дорослих оперує різним психічним матеріалом. Деякі спогади існують у вигляді зорових образів, деякі мають лише слабкі обриси. Спогади дитинства мають наочний зоровий характер. Зорові спогади, таким чином, зберігають тип інфантильного спогаду. Ймовірно, тому, коли Екзюпері зазнав аварії в пустелі, до нього і прийшов оцей спогад-марення про маленького хлопчика-принца.

3. Фройд припустив, що дитячі спогади – це не справжній слід давніших вражень, а їх обробка, що відбулася під впливом різних психічних сил пізнішого періоду.

Перша спільна риса, що не може бути не поміченою, – це заголовки обох казок: в одному випадку «Маленький кульгавий принц», в іншому – просто «Маленький принц». Щоправда, у першій казці принц названий на ім'я – це принц Долор, на відміну від другої, у якій імена не є важливими і потрібними.

Обидва принци мають плащі. У кульгавого принца Долора – це плащ, за допомогою якого він літає. В Екзюпері маленький принц зображений у плащі на одній із ілюстрацій. Вони обидва вирушають у мандри, намагаючись зрозуміти світ. Першому це вдається. Він стає правителем і живе довго та щасливо, так і не перерісши в собі дитину. Інший навряд чи колись стане дорослим, подібно до Пітера Пена, але він набагато доросліший і серйозніший, аніж принц Долор. Маленький принц також повертається на свою планету, як принц Долор у своє королівство. Природна мудрість і спостережливість – це дві речі, що їх об'єднують. А ще є певна схожість у портретному зображенні. Поглянемо на ілюстрації.

На першій ілюстрації маємо зображення принца Долора з першого видання (автор – Дороті Тодд), на другій – маленький принц авторства самого Екзюпері. На інших ілюстраціях маленькі принци різняться, зокрема й одягом. Принц Долор – у королівських обладунках, як то і личить принцові, часто зображується в небі, маленький принц у більш сучасному одязі з шарфом (Екзюпері носив

схожий шарф), адже не одяг робить принца принцом. Це ще один ключ до розуміння символічності маленького принца. В Екзюпері – це символ дитинства, символ самого автора, символ мандрівника-філософа, тому його принц і не має імені. Принц Долор наділений таким символічним навантаженням. Тому він має батьків, няню, згодом королівство. Спочатку, як і маленький принц, він інтуїтивно пізнає світ, але згодом він втягується у світ дорослих, такий чужий і незрозумілий для маленького принца. Коли принц Долор дізнається, що він не просто хлопчик-принц (довгий час він не асоціює слово «принц» з королями та королівствами), а має стати колись королем, то в ньому відбувається начебто внутрішнє дорослішання: «...коли він дізнався, що він народився, щоб бути королем, він став поводитися як чоловік, як король, він повинен був бути сильним»¹. Він наївний і дитячий, він наче бавиться в дорослого, але дорослі підігрують йому – такі закони цієї казки.

Сюжетно з «Маленьким принцом» Екзюпері цей твір наближає мотив подорожі і зникнення принців, а також момент очікування на їх повернення і хвилювання за їхню подальшу долю: «Але я вірю, що його хресна забрала його з чарівним плащем до Красивих Гір. Що він там робив, де він зараз, хто знає? Але я знаю одну річ: він абсолютно щасливий. І коли про це думаю, то я щаслива також» (цитата).

«Тепер я начебто заспокоївся. Тобто... не зовсім. Та я добре знаю, що він повернувся на свою планетку, бо вдосвіта я не знайшов на піску його тіла. Не таке вже й важке воно було... А вночі я залюбки слухаю зорі. Неначе п'ятсот мільйонів дзвіночків...» (цитата)

На думку Б. Успенського, коли автор будує свою оповідь, він може вести опис із покликанням на ту чи іншу індивідуальну свідомість або ж відтворювати події об'єктивно. Обидва автори вибирають останнє, висвітлюючи факти, начебто відомі їм. М'юлок

¹ Перкл. з англ. наш.

починає свою казку так: «Так, він був найгарнішим Принцом, що будь-коли народжувався!» Екзюпері ж на початку зазначає: «Коли мені було шість років, у одній книжці про дрімучі ліси, що прозивалися «Бувальщини», угледів я чудернацький малюнок». Рідше вони залучають суб'єктивне сприйняття: це стосується мандрівок обох принців. Події у «Маленькому кульгавому принці» розгортаються з точки зору стороннього спостерігача, який знає, чим завершиться дія, але автор витримує інтригу, не забігаючи вперед, події розгортаються лінійно. І розповідається лише про те, що може бути доступним спостереженню збоку. У «Маленькому принці» події висвітлюються з точки зору самого автора, тому тут більше емоцій, думок, відчуттів, переживань. Тобто у М'юлок домінує зовнішня точка зору, а в Екзюпері - внутрішня.

Час від часу М'юлок робить невеличкі повчальні ремарки: «Чим більше він мав, тим більше він хотів; але не завжди ми маємо все те, що хочемо». Загальновідомі приписи, які люди вже встигли призабути вона влітає у канву своєї казки. Або ж: «Чи отримав він усе, що хотів? І чи отримав він задоволення від цього?» Це міркування принца Долора про дядю, що ув'язнив його у башті і забрав собі корону.

Завдяки цьому з'являється внутрішня точка зору, адже читач розуміє, що для авторки є цінним та важливим. Також М'юлок робить натяк на автобіографічний епізод в останньому розділі. Час від часу в її казці зринали риторичні питання, особливо багато їх було в останньому розділі, вона відмовляється докладно на них відповідати, бо втомилася, а ще тому, що на неї чекає її маленька донечка: «Чому? Якщо відповідатиму на всі ці запитання, мені доведеться написати іншу книгу. А я втомилася, діти, втомилася. Так, як втомлюються іноді дорослі – і не завжди від гри. І хоча у мене є маленька людина, за яку я відповідальна, і їй подобається слухати оповідки цієї книги, і вона

бігає будинком, плескаючи в долоньки і вимагаючи продовження історії. Але не тут, не тепер».

Обидва автори у своїх казках звертаються до читача, що визначає час розповіді – це події, що відбувалися в минулому, а не такі, що переживаються зараз:

«Погляньте в небо. Поспитайте себе: «А ну ж чи баранець уже з'їв ту квітку? Може бути таке чи ні?» І ви побачите, як усе зміниться... І жоден дорослий ніколи не збагне, як це важливо!»

«Якщо хто-небудь з читачів, дорослий чи дитина, поцікавляться, чи суть цієї історії глибша, ніж у звичайній казці, я відповім ствердно. Але я заховала її так ретельно, що найменші люди, та й багато дорослого народу, ніколи не знайдуть її, тому ця книга може читатися так само, як «Попелюшка» чи будь-яка інша звичайна казка».

Екзюпері різко протиставляє світ дорослих і дітей. М'юлок цього не робить. Вона ділить своїх читачів на тих, хто прочитає її казку як забавку, і тих, хто знайде глибший підтекст.

Повчання казки «Маленький кульгавий принц» мають морально-етичний характер і торкаються проблем порядності, чесності, життєвих потреб, а Екзюпері пише про ті часи, коли люди розучилися розрізняти справжнє і фальшиве, важливе і другорядне.

У М'юлок – це повчальна казка-притча про те, що природні вади не заважають тобі бути прекрасним і сильним. Читаючи цю казку, ми почасти забуваємо про вади принца Долора. Але авторка нам час від часу нагадує то натяками, то прямо про те, що це незвичайний хлопчик, з особливими потребами, як сказали б зараз: «Коли ми бачимо людей, що страждають, ми жаліємо їх, але коли ми бачимо, як ці люди сміливо та відважно терплять свої муки, то виникають зовсім інші відчуття. Ми поважаємо їх та захоплюємося ними, навіть якщо це дитина».

Схоже і відмінне між двома казками можна простежити у поданій нижче таблиці:

«Маленький кульгавий принц»	«Маленький принц»
Подібність заголовків	
Видана 1874 р.	Видана 1943 р.
Місце першого видання – США	
Головний герой – маленький принц	
Найважливіше – світ дитинства	
Усі персонажі казкові	Реальні та казкові персонажі
Мотив подорожей і мандрівок (обидва здійснюють подорож у реальний світ, спілкуються з природою, але принц Долор відчувається тут комфортно, на відміну від маленького принца)	
Світ реальний – це домівка принца Долора	Маленький принц відчувається чужим у земному реальному світі
Детальний опис його дитинства і становлення як короля, має ім'я	Відсутність детального життєпису, як і відсутність імені
Притчовий характер	
Опис подій з об'єктивної точки зору	
Зовнішня точка зору	Внутрішня точка зору
Конфлікт між добром і злом	Конфлікт між дитячим та дорослим світосприйняттям
Звернення до читача	
До дорослих та дітей	Тільки до дітей
Відкритість фіналу	
Проблема каліцтва Проблема мудрого і благородного правителя Проблема порядності і чесності	Проблема самотності Проблема життя і смерті Проблема любові і відповідальності Проблема дружби і вірності

Проблема дитячої самотності	Проблема дітей та дорослих
Проблема інтуїтивного пізнання світу	Проблема справжнього пізнання світу

Екзюпері підніс свій твір на рівень філософської казки-притчі, переповненої складними та неоднозначними символами. Ключова філософська тема казки – тема буття. Воно поділяється на буття реальне, тимчасове, та ідеальне – вічне, незмінне. Сенс людського життя полягає у максимальному досягненні розуміння сутності його. Це казка про “недитячі поняття”: життя і смерть, любов і відповідальність, дружба і вірність, самотність, культ дитинства. У М’юлок проблема фізичного каліцтва є найголовнішою, адже ідея її казки – показати, що фізичне каліцтво не є завадою для досягнення життєвої мети. Цікаво та оригінально М’юлок вирішує конфлікт між добром і злом: принц не зцілюється, але він отримує престол після смерті його дядька. Таким чином, вона демонструє, що в людському житті вади душевні є важливішими за вади фізичні. Торкаючись то подібних, то абсолютно різних питань, обидві казки є важливими і на часі. Принц Долор викликає захоплення своєю стоїчністю (він ні разу не скаржиться на своє каліцтво), маленький принц – сум і відчуття втрати чогось важливого.

М’юлок шанували за її щедрість та співчутливу натуру, а також за силу її характеру. У її творах часто звучить моралізаторський тон. Вона була переконана, що справжнє благородство не залежить від матеріального багатства. Але, на жаль, сучасному читачеві її моралізаторсько-повчальний тон може видатися нуднуватим або ж занадто чутливим.

Запитання та завдання.

1. У чому полягає відмінність народної казки від літературної?
2. Дайте визначення поняття «казка».
3. Предтечею якої казки була казка «Маленький кульгавий принц»?
4. Визначте проблематику твору «Маленький кульгавий принц».
5. Які казки про принців і принцес Ви знаєте?
6. Які казки, героями яких є діти, можете назвати?
7. Порівняйте образи дорослих і дітей у казках.

Література

1. Мижо М. Сент-Екзюпері / М. Мижо // http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/38827/Mizho_-_Sent-Ekzyuperi.html
2. Сент-Екзюпері А. Маленький принц / А. Сент-Екзюпері. – Львів: Кальварія, 2009. – 96 с.
3. Успенський Б. Поэтика композиции / Б. Успенский. - Санкт-Петербург: Азбука, 2000. – 352 с.
4. Фрейд З. Психопатология обывденной жизни / З. Фрейд. – М.: АСТ, 2009. – 256 с.
5. Чудинова Е. Маленький хромоу принц / Е. Чудинова // <http://www.taday.ru/text/932926.html>
6. Dinah Craik // www.literaryheritage.org.ukhttp://www3.shropshire-cc.gov.uk/craik.htm

7. Mitchell S. Dinah Mulock Craik / S. Mitchell // <http://www.victorianweb.org/authors/craik/mitchell/5.html>
8. The Little Lambe Prince About The Story. The Author The illustrators // <http://www.bedtime-story.com/bedtime-story>
9. The Little Lambe Prince by Dinah Maria Mulock Craik // <http://www.gutenberg.org/ebooks/496>

Льюїс Керрол
Lewis Carroll
(Чарльз Латуїдж Доджсон)
(1832 – 1898)

Його знають як автора всесвітньовідомих творів «Аліса в Країні Див» та «Аліса в Задзеркаллі». Він продовжив традиції нонсенсу в англійській літературі. А ще він – автор підручників з логіки та вищої математики.

Його смерть розпалила справжнє багаття. Більшу частину рукописної спадщини проковтнуло полум'я: його брати ніяк не могли зрозуміти, що їм робити з усіма стосами паперів у кімнатах при Коледжі Христової Церкви. Вони витягнули всі папери на подвір'я і спалили. У цьому ж вознищі опинилися керролівські малюнки маленьких дівчат, а також фотографії та негативи. Уламки керролівської персони склалися в єдиний образ лише у 50-і роки ХХ століття, коли вперше було надруковано його щоденники, а у 80-і роки – деякі з тисяч листів, написаних ним.

Основні твори: «Пригоди Аліси у Країні див», «Крізь дзеркало і Що там побачила Аліса», «Полювання на Снарка», «Сильві і Бруно».

Народився Чарльз Латуїдж Доджсон 27 січня 1832 р. у Дарсбері у графстві Чешир у родині приходського священника Чарльза Доджсона та Френсіс Джейн Латуїдж. Він був третьою дитиною і старшим сином у родині, де народилося четверо хлопчиків і семеро дівчат. У дитинстві Чарльз любляв придумувати ігри, оповідання і віршики, малював малюнки для молодших братів і сестер. Також він змайстрував дерев'яний ляльковий театр та показував братам і сестрам вистави, п'єси до яких писав сам.

Освітою хлопця до 12 років займався батько. Протягом 1844-1846 років навчався у граматичній школі Річмонда. Далі – студіював у Рагбі-Скул (1846-1850), привілейованому навчальному закладі закритого типу. Саме тут виявилися його здібності до математики та класичних мов. 1850 року був зарахований до Крайст-Черч-коледж Оксфордського університету і переїхав до Оксфорда. 1851 року перемагає у конкурсі на стипендію Боултера, а 1852 року отримав відзнаку I класу з математики і II з класичних мов та античної літератури. У цей час Доджсон розпочинає наукову роботу.

1855 року йому запропонували посаду професора в його коледжі. Умовою було прийняття духовного сану й обітниця безшлюбності. Доджсон вагався, оскільки любляв відвідувати театр та займатися фотографією, а священникові не личили такі захоплення. 1861 року він таки приймає сан диякона. Але в університетському статуті відбуваються зміни, що звільняє його від необхідності приймати священницький сан.

Доктор Доджсон у коледжі оселився в невеличкому будиночку з баштами і незабаром став цікавинкою Оксфорда. Навіть у його зовнішності було щось дивакувате: одне око вище за інше, кути рота загнуті один угору, інший – униз. Говорили, що він шульга і тільки силою волі змушує себе писати правою рукою. Він не чув на одне вухо

і сильно затинаявся. Він був нецікавим лектором, оскільки лекції читав сухим, байдужим тоном. Не любив ні з ким знайомитися.

У нього було кілька улюблених занять, яким він присвячував свій вільний час. У юності він мріяв стати художником. Він багато малював, в основному олівцем або вуглем, сам ілюстрував рукописні журнали, які видавав для своїх братів та сестер. Якось він надіслав серію своїх малюнків у гумористичний додаток до газети «Таймс», але редакція їх не прийняла. Тоді він почав фотографувати. Він фотографував Теннісона, Фарадея, Гекслі. 1950 року в Англії була видана книга «Льюїс Керрол – фотограф», у якій надруковані найфаховіші роботи. Його вважають одним із кращих фотографів-любителів ХІХ ст.

Одним із захоплень Керрола було листування. З написаних ним листів збереглося 1305. Він вів реєстраційний журнал свого листування, почав вести його 1 січня 1861 і закінчив 1 січня 1892 року. Цей реєстраційний журнал не зберігся, але відомо, що за вказаний час письменник відправив 98 921 лист.

Керрол є автором есе «Вісім або дев'ять мудрих слів про писання листів», у якому радив усім вести журнали отриманих і надісланих листів.

Письменник дуже багато працював. Він прокидався на світанку і сідав за письмовий стіл. Щоб не відволікати увагу, він майже нічого не їв: удень - склянка хересу, печиво – і знову працювати. Доктор Доджсон страждав на безсоння, тому ночами він придумував «опівнічні задачки» і розв'язував їх. Пізніше вони увійшли до книги «Математичні курйози».

За межі Англії він виїжджав один раз - 1867 року до Росії. По дорозі відвідує Кале, Брюссель, Потсдам, Данциг, Кенігсберг. Пробув у Росії місяць, до Англії повертається через Вільно, Варшаву, Емс,

Париж. У Росії відвідує Санкт-Петербург, Москву, Сергіїв Посад, ярмарок у Нижньому Новгороді.

Окрім фотографії, театру і листів, він любив щось винаходити. Він придумував нові ігри і друкував до них правила. В одну з них в Англії грають дотепер. Це «Словесні ланцюжки» або «Дублети». Він винайшов шахи для мандрівників, пристрій для писання у темряві, замітник клею, способи ділення числа на 17 і 13 тощо.

Раз або двічі на тиждень він обов'язково відвідував театр у Лондоні. Він ніколи не критикував вистави і дивився все, що грали на сцені.

Зв'язки Чарльза Доджсона з жінками: заміжніми (як Констант Берч), вдовами (Едіф Шаті, Сейра Ноумен), самотніми (Мей Міллер, Тео Хіфі, Іза Ноумен) - були предметом чуток і скандалів. І було з чого: леді приїздили до Доджсона і доглядали за ним, коли він хворів, приводили до ладу його гардероб і запрошували до себе пожити.

Але вже почав створюватися образ дивака, що віддавав перевагу дітям. У вікторіанській Англії дівчинка до 14 років вважалася істотою, що була поза земними гріхами, тому така дружба лише прикрашала казкарю.

Помер Доджсон 14 січня 1898 року в будинку своїх семи сестер у Гілфорді.

Більшу частину книжок Керрола було продано на аукціоні. Книг у нього було багато, і щороку Керрол писав у щоденнику щось на кшталт обіцянки читати системно. Кілька полиць було зайнято кухарськими книгами, були тут і такі твори, як: «Смертельний алкоголь», «Неконтрольоване пияцтво», «Ексцентричні англійці та англійки», «Поради породіллі», «Хвороби вагітних» тощо.

Твори

1858 р. – «Алгебраїчний розбір п'ятої книги Евкліда» (The Fifth Book of Euclid Treated Algebraically, 2-е изд. 1868).

1860 р. – «Конспекти з алгебраїчної планіметрії» (A Syllabus of Plane Algebraical Geometry).

1865 р. – «Пригоди Аліси у Країні див» (Alice's Adventures in Wonderland) під псевдонімом Льюїс Керрол (спочатку було латинізоване англійське ім'я Каролус Людовікус, а потім обидва імені поміняли місцями і знову були англонізовані).

1867 р. – наукова робота «Елементарний посібник з теорії детермінантів» (An Elementary Treatise on Determinants).

1869 р. – збірка віршів «Фантазмагорія» (Phantasmagoria).

1871 р. – продовження «Аліси» (також засноване на ранніх і більш пізніх розповідях сестрам, розказаних у квітні 1863 р.) з назвою «Крізь дзеркало і Що там побачила Аліса» (Through the Looking-Glass and What Alice Found There, рік вказаний 1872). Обидві книги ілюструє Д.Теннєл (1820-1914) під керівництвом Доджсона.

1876 р. – віршований епос у жанрі нонсенсу «Полювання на Снарка» (The Hunting of the Snark).

1879 р. – наукова робота «Евклід і його сучасні суперники» (Euclid and His Modern Rivals).

1883 р. – збірка віршів «Вірші? Смысл?» (Rhyme? And Reason?).

1888 р. – наукова робота «Математичні курйози» (Curiosa Mathematica, 2-е вид. 1893).

1889 р. – роман «Сільва і Бруно» (Sylvie and Bruno).

1893 р. – другий том роману «Сильві і Бруно» – «Завершення Сильві і Бруно» (Sylvie and Bruno Concluded). Обидва томи композиційно складні, переплутано реалістичну розповідь і чарівну казку.

1896 р. – наукова робота «Символічна логіка» (Symbolic Logic).

1898 р. – збірка віршів «Три заходи» (Three Sunsets).

"Полювання на Снарка"

Через 20 років після її виходу у світ Керрол писав: «У чому сенс «Снарка»? Мені потрібен був не глузд, а безглуздя. Слова означають

більше, ніж ми думаємо, використовуючи їх, тому книга повинна означати дещо більше, ніж хотів сказати автор. Тому який би зміст не знаходили у книзі, я вітаю це, бо у цьому її призначення».

Поема "Полювання на Снарка" безпосередньо пов'язана з баладою "Джаббервоккі", оскільки сам Керрол сказав, що «... місце дії поеми і місце дії балади збігаються. Це острів, який часто відвідували Джубдзуб і Бандерснетч, - власне той самий, де був убитий Джаббервокк", - читаємо у листі Керрола від 7 листопада 1875 р. до матері Гертруди Чатауей, дівчинки, якій ця поема присвячена.

У ній розповідається, як на берег острова висадився екіпаж корабля на чолі з Беллменом, аби завершити довготривалий пошук того, що зветься Снарком. Беллмену і його супутникам відомо 5 прикмет Снарка, але під час полювання вони дізнаються, що Снарка неможливо відрізнити від чогось жахливого, що називається Буджумом, а зустріч із ним загрожує тому, хто його зустріне, зникненням. Пошук завершується трагічно. Булочник (Бейкер), який оповів цю історію, зникає:

“Це кричить наш “А-хто-це?” – гукнув Капітан, –
Верещить, мов скажена канарка!
Він махає руками й танцює канкан –
Щоб я здох, він натрапив на Снарка!”

Всі заклакли в блаженстві, й лише Боброріз
Шепотів: “Відчайдух цей хлопчина!
Безіменний герой, він на скелю поліз,
І скорилась герою вершина!”

На вершині, стрункий, він стирчав, наче кий,
А за мить, в надвечірнім промінні,
Як справдешній харциз, сміло кинувся вниз –

Всі чекали у благоговінні.

“Так, це Снарк!” – донеслося нарешті до них
(Чи ж буває хвилина святіша!) –
Грім овацій і злива “Ура!” навісних,
Раптом зойк: “Ой, це Бу...” – й мертва тиша...

Хоча декому вчувся іще один шум,
Наче сумно зітхнув хтось поблизу,
Наче видихнув: “...джум!”. Іншим спало на ум,
Що це був лиш легкий подих бризу.

Всі шукали в запарці аж до темноти,
Але марна була ця запарка,
Не вдалося їм навіть і місця знайти,
Де нещасний зустрів свого Снарка.

На півслові умовкши, урвавши свій крик,
Горе в радості стрівши невчасно,
І раптово, і тихо наш Булочник зник,
Бо той Снарк був Буджумом! Це ясно?

Після виходу поеми «Полювання на Снарка» (1876 р.) Керролл віршів майже не писав.

Двотомний роман "**Сильві і Бруно**" (1889 р.) і "**Завершення Сильві і Бруно**"(1893 р.) – фантастичний епос обсягом майже 1000 сторінок.

Керролл підійшов до написання роману досить науково, хоча деякі його епізоди він розповідав як казки дітям лорда Солсбері.

Науковий підхід полягав у тому, що він розробив власну теорію людської свідомості і побудував на ній свій роман. Керрол припустив, що у людини є 3 рівні фізичного стану:

а) звичайний стан, коли присутність фей не усвідомлюється;

б) стан «жаху», коли, розуміючи все, що відбувається, людина одночасно усвідомлює присутність фей;

в) стан свого роду трансу, коли людина, не усвідомлюючи навколишньо у сні переміщається в чарівному світі або реальному і сприймає присутність фей.

Цей роман популярний зараз завдяки «Пісні Божевільного Садівника» - поезії, що входить до всіх антологій дитячої англійської поезії. Це поезія-нонсенс у чистому вигляді, оскільки Керрол об'єднує несумісні речі. Ця пісня написана у традиціях англійської літератури, яка найбільше цінує вигадку, фантазію, що може вразити читача. Такий нонсенс у «nurse rhymes» - обов'язковий елемент, виникнення якого дуже давнє: мурашка, що проковтнув кита; бабуся, яка живе зі своїми дітьми у черевіку; корова, що перестрибнула місяць, перукар, що голить порося.

Книги про Алісу

Керролознавці підрахували, що повісті про пригоди Аліси в Країні Чудес і в Задзеркаллі завоювали більше читачів, ніж будь-яка інша відома всьому світу літературна казка. Уже за життя Керрола його повісті можна було знайти в будь-якій дитячій кімнаті Англії.

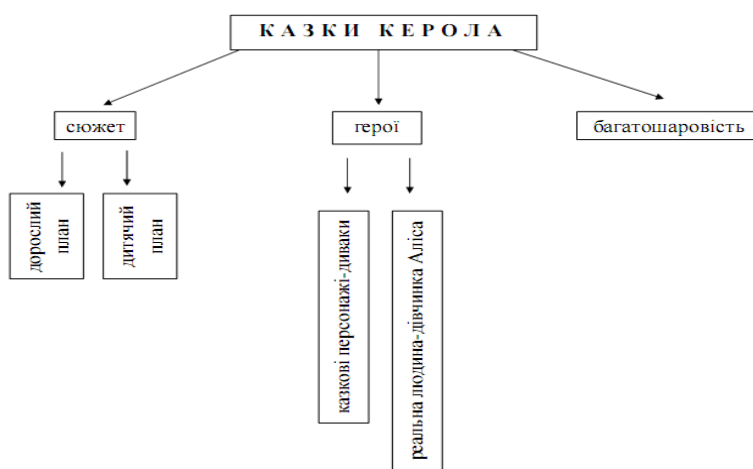
4 липня 1862 року на прогулянці річкою Темзою Аліса Ліддел попросила свого друга Чарльза Доджсона придумати історію для неї та її сестер Едіт та Лоріни. Доджсон, який і раніше розповідав казки дітям декана Ліддела, придумуючи події на ходу, погодився. Цього разу він розповів сестрам про пригоди маленької дівчинки у Підземній Країні, куди вона потрапила, провалившись у нору Білого Кролика. Головна героїня дуже нагадувала Алісу, а деякі другорядні персонажі її

сестер – Едіт та Лоріну. Історія так сподобалася Алісі, що вона попросила дядька Додо (так вона називала Керрола) записати її. Доджсон пообіцяв, але нагадувати йому довелося кілька разів.

1865 року Доджсон опублікував книгу «Пригоди Аліси у Країні Див» під псевдонімом Льюї Керрол. (ілюстрував книгу Джон Тенієл). Одразу в журналі «Атенеум» з'явилася негативна рецензія: «Будь-яка дитина не зрозуміє і не зрадіє цій нещирій і несправжній казці».

Друга книга «Аліса у Задзеркаллі» вийшла на шість років пізніше, 1871 року. Рукописний екземпляр, який Доджсон подарував колись Алісі, зберігається у Британській Бібліотеці.

1890 року Керрол видає «дитячий варіант казки — «The Nursery Alice». Nursery — це кімната, у якій перебувають дошкільнята. Він спростив сюжет, викинув гру слів, додав більше ілюстрацій.

Аліса Ліддел, прототип головної героїні, була четвертою дитиною Генрі Ліддела – філолога-класика, декана одного з коледжів в Оксфорді і співавтора відомого грецького словника «Ліддел-Скотт». В Аліси було два старші брати, які померли від скарлатини 1853 року, старша сестра Лоріна і ще шість менших братів і сестер. Після народження Аліси її батька призначили деканом коледжу, і 1856 року родина переїхала в Оксфорд. Скоро Аліса зустріла Чарльза Латуїджа

Доджсона. Найближчою Аліса була з сестрами Лоріною (старша на три роки) та Едіт (молодша на два роки). Керрол не зробив героїню книжки ідеальною. У казці Аліса така ж, як у житті: розумна, приємна, смілива, добра і смішна. І трішки дивакувата.

«Країна Див» і «Крізь дзеркало» розповідають про події, що відбуваються начебто уві сні. «Крізь дзеркало» порівняно з «Країною Див» відрізняється більшою єдністю сюжету. Тут Аліса потрапляє у дзеркально відбитий світ і стає учасницею шахової партії, де пішак Білої Королеви (це Аліса) досягає восьмої клітинки і перетворюється на королеву. У цій книзі теж є популярні персонажі дитячих віршів, зокрема Шалам-Балам.

Казки Керрола при деяких зовнішніх рисах схожості з гумористичною народною казкою насправді стоять від неї дуже далеко. Це пояснюється перш за все принциповою відмінністю характеру самої схеми. Та й увага Керрола до народної творчості не обмежується тільки казкою. Він звертається до пісенної народної творчості, також піддаючи її переосмисленню.

Крім казкової і пісенної творчості, музу Керрола живив ще один могутній пласт національної самосвідомості. У казках Керрола оживали старовинні образи, відображені в прислів'ях і приказках. Особливу роль у контексті казки Керрола відіграють патентовані божевільні і диваки. Герої казок про Алісу – диваки, які вибудовують химерний світ, у якому Аліса, єдина дитина в цьому світі, відчувається як своя.

Частина героїв має витоки у фольклорних англійських традиціях: божевільний Капелюшник, Шалений Заєць (з англійських прислів'їв: Божевільний як капелюшник, божевільний як березневий заєць). Чеширський кіт (від графства Чешир, де виробляли сир у вигляді усміхнених кошачих голів), Шалам-Балам (той, хто може розшифрувати всі нонсенси, що він і робить для Аліси).

Себе Керрол зобразив у першій книзі у вигляді птаха Додо, який грався з Алісою та іншими звірятами у гасай-коло; у другій – в образі білого лицаря, який єдиний співчуває Алісі, такий самий химерний, як і Керрол, вигадує багато цікавих речей. Він проводить Алісу до останньої шахової клітинки. Аліса робить крок – і стає королевою, тобто дорослішає.

Символічним є й образ Капелюшника, який посварився з часом. У нього час зупинився. Таким чином і Керрол хотів зупинити час, щоб Аліса не дорослішала.

У казках Керрола виявилось його прекрасне знання театру. Це позначається перш за все на блискучій побудові діалогів. У Керрола діалог - це завжди двобій (і не тільки словесний), завжди протиборство, в якому і проявляють себе характери. Не менш виразні та театралізуються і роздуми самої Аліси, що незмінно оформляються як монологи.

Іншим солідним пластом у казках Керрола є пласт діалогічно-літературний, такий, що складається з пародій, запозичень, обробок, алюзій. Керрол немов веде діалог, що не припиняється ні на хвилину, з невидимими співрозмовниками.

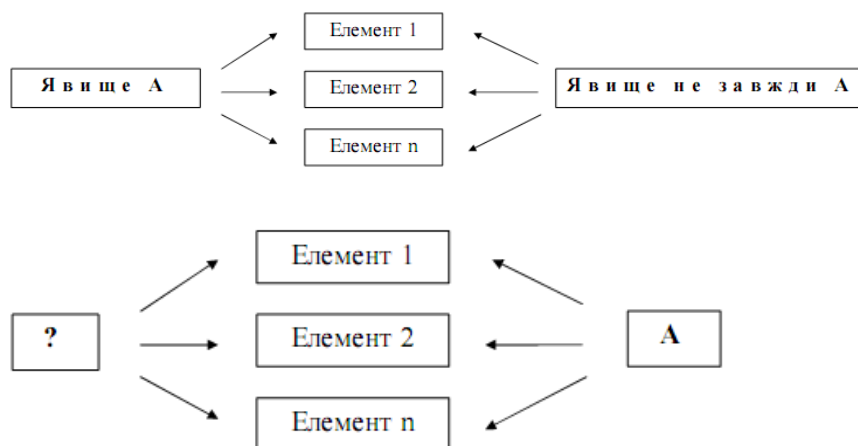
Нарешті, ще одним важливим рівнем казки Керрола є рівень науковий. Звичайно, було б спрощенням представляти його у вигляді єдиного пласту, він розсіяний по всьому тексту, залягає на різній глибині. У казках Керрола втілюється не тільки художній, але і науковий тип мислення. От чому логіки, математики, фізики, філософи, психологи знаходять в “Алісі” матеріал для наукових роздумів та інтерпретацій.

Є ще один аспект аналізу жанру літературної казки Керрола. Його запропонувала англійська логістка Елізабет С'юелл. Вона розглядає нонсенс Керрола як якусь логічну систему, організовану за принципами гри.

Нонсенс, на думку С'юелл, є певною інтелектуальною діяльністю (або системою), що вимагає для своєї побудови, щонайменше, одного гравця, а також певної кількості предметів (або одного предмета), з якою він міг би грати. Такою “серією предметів” у нонсенсі стають слова, назви предметів і чисел.

“Гра в нонсенс” полягає у відборі й організації матеріалу в певні дискретні “фішки”, з яких створюється ряд деталізованих систем. У “грі в нонсенс”, на думку С'юелл, людський розум здійснює дві однаково властиві йому тенденції - тенденцію до безладу і тенденцію до впорядковування дійсності.

У протиборстві двох тенденцій, що взаємно виключають одна одну, і складається “гра в нонсенс”. Чи не тому “Аліса” є найневичерпнішою казкою?

Наприклад:

Був смажень, і швимкі яски

Спіралили в кружві,

І мармулькали псашки,

Як трулі долові.

- Для початку досить, - урвав її Шалам-Балам. – Каверзних слів тут достобіса. «Смажень» - це четверта година пополудні... пора, коли щось смажиться на обід.

- А й справді! – щиро здивувалася Аліса. – А «швимкі»?

- Ну, «швимкі» означає «швидкі» та «щемкі». Це, розумієш, як у валізі – у два відділення запаковано два значення одного слова.

- Розумію, - замислено промовила Аліса. – А що таке «яски»?

- «Яски» - це трохи ящірки, трохи борсуки, а коли вони спіралять, то трохи мовби й штопори.

- Видно, якісь дуже дивні звірята!..

- Ще б пак! – сказав шалам-Балам. – А ще вони гніздяться під сонячними годинниками... А живляться сиром.

- А що таке «спіралити»?

- «Спіралити» - це крутитися без упину. Наче свердло.

- А «кружва» - це, мабуть, простір довкола сонячного годинника? – сказала Аліса, сама дивуючись із власної здогадливості.

- Цілком з тобою згоден. Далі. «Псашки» - це як «живі потрошки» - хирляві й обшарпані пташки з настовбурченим пір'ям... щось на зразок живої швабри.

- Ну а «трулі долові», - не вгавала Аліса. – Мабуть, я завдаю вам добрячої мороки...

- Ну, «*трулі*» – це така собі рідкісна порода зеленої свині, а стосовно «*долові*» я не певен. Гадаю, це те саме, що «*домові*», а заміна літери «*м*» на «*л*» означає, що вони покинули дім і спустилися в діл.

- А як розуміти «*мармулькали*»?

- «*Мармулькати*» - це щось середнє між «*навіжено пурхати*», «*булькати*», «*пхати*» та «*чхати*».

Багато кумедних реплік і ситуацій цілком побудовані на грі слів, на пожвавленні метафор і буквальної інтерпретації компонентів поєднань, фразеологізмів. Багато ситуацій і персонажів в «*Алісі*» - породження каламбуру і лінгвістичних жартів.

Наприклад:

- Ніяк не збагну у чому тут річ? – зітхнула Королева. – Гадаю, ця шаль *ошаліла!* («*Аліса в Задзеркаллі*»).

- Але я взагалі не хочу, щоб мене *пристроювали!* – простогнала Королева. – Я вже *пристроїлася* сама – цілих дві години морочилася!

«Краще б її *пристроював* хтось інший», - подумала Аліса (бо виглядала Королева страх як нечупарно). – Все на ній – косо, криво, і всюди – з голови до п'ят – шпильки!» («*Аліса в Задзеркаллі*»).

- А ще у нас є *Метелики*, - сказала Аліса.

- Глянь на гілку в себе над головою, - мовив Комар. – Бачиш, ото сидять *Крутелики*. Крильця – віялом, а замість голів – сірникові голівки

- А чим живляться такі *Крутелики*?

Капустою, посипаною бурштиновим пилком, - сказав Комар. – А кубла свої вони мостять у піддашшях скарбниць.

«Чи не тому в комах такий нестримний потяг летіти на полум'я свічки, що вони хочуть пошитися в *Крутелики!*» - подумала Аліса, досхочу надивившись на сірникову зграйку.

А вголос вона промовила:

- А ще в нас є *Оси*.

- Поглянь-но туди, - сказав Комар, - он вони літають біля твого вуха. – (Аліса не без остраху відсахнулася.) – Авжеж, - повторив Комар, - перед тобою не хто інший, як *Чайоси*. Крильця у них – дві скибочки хліба з маслом, тільце – зі шкуринки, а голівка – грудочка цукру («Аліса в Задзеркаллі»).

- І яких же предметів вас навчали? – поцікавилася Аліса.

- Спершу, як і належить, вчили чекати і пищати, – відповів Казна-Що-Не-Черепаха. – Далі йшли чотири дії мати-мачухи: добивання, відбивання, множення і обділення («Аліса в Задзеркаллі»).

Керрол проявив надзвичайну винахідливість, воскрешаючи давно забуті і початкові значення слів, що стерлися від довгого вживання, і, використовуючи багатозначні слова, добивається справді вражаючих своєю парадоксальністю ефектів.

У блискучого логіка Керрола була своя, мабуть, інтуїтивна лінгвістична концепція. Ще в роки навчання він нерідко виявляв зневагу до загальноприйнятих правил; правда, його наставники визнавали, що всі його відхилення були логічно виправдані. Його вихователь з Річмонда Джеймс Тейт (James Tate) писав, що він підміняє звичайні, описані в граматиках, закінчення іменників і дієслів точнішими аналогіями і зручнішими формами власного винаходу і виявляє тим самим цікавість до логічних, «вирівнювальних» тенденцій у мові.

«Аліса» дійсно легко піддається символічному прочитанню будь-якого роду - політичному, історичному, метафізичному, фрейдистському. І вчені ламали списи, підбираючи ключик до зашифрованого послання Льюїса Керрола і деколи вичавлюючи останню краплю сенсу з кожного слова письменника.

Шан Леслі (Shane Leslie, 1885-1971) в статті «Льюїс Керрол і Оксфордський Рух» знаходить в «Алісі» зашифровану історію релігійних суперечок, що йшли в Оксфорді в 1840-70-ті роки. При

такій інтерпретації Аліса, зі зростанням якої відбуваються чудові зміни, символізує віруючого англійця, що коливається між Високою і Низькою церквою. Білий Кролик - скромний англіканський священник, а Герцогиня, у такому разі, - єпископ.

Книга розрахована на два рівні сприйняття: дорослий і дитячий, смішний і сумний.

Це сумна і весела казка. Але вона ще й страшна. Там немає злих чаклунів і відьом. Замість них – байдужий Білий Кролик, байдужа і грізна Королева Бубен, байдужий Шалений Заєць і багато інших персонажів, яким байдуже до всього, окрім них самих.

Керрол увійшов в історію літератури як творець нісенітниць. Він писав глибше, ніж сам це усвідомлював. Його розум був пронизаним логікою, яку він і сам не міг до кінця зрозуміти. Саме ця підсвідома логіка є головною причиною найвищої досконалості унікальних пригод Аліси.

Керролознавці, що дотримуються історико-соціологічного підходу до творчості письменника, висловлюють різні судження про те, як слід класифікувати повісті про пригоди Аліси. Так, Я.Б.Гордон називає «Алісу в Країні Див» романом виховання, а «Алісу в Задзеркаллі» визначає як роман про життя і формування художника, де виховання дитини та існування її в мистецтві фактично тотожні.

У середині ХХ ст. тексти Керрола стали аналізувати не тільки філософи й психологи, а й фізики, математики, астрономи. Англійський астроном А.Еддінгтон порівняв формальну структуру балади «Джаббервоки» («Курзу-Верзу») з теорією груп у сучасній математиці. Вона дозволяє виділити спільні риси в об'єктах різної природи. Група є алгебраїчною структурою з двомісною операцією, і для цієї операції виконується наступне: асоціативність, існування нейтрального елемента, існування оберненого елемента. Часто група представляє множину всіх перетворень (симетрій) деякої структури, а

результатом послідовного застосування двох перетворень (композицією) буде знову деяке перетворення, також можливі обернені перетворення, нейтральним елементом вважається відсутність перетворень. Наприклад, у кубика Рубика множина всіх трансформацій є групою, оскільки дві послідовні трансформації утворюють нову трансформацію, для кожної трансформації існує обернена, нейтральний елемент — відсутність трансформацій. «Курзу-Верзу» є найвизначнішим поетичним нонсенсом англійською мовою.

А С. Г. Геллерштейн вважав, що в усій Керроловій «нісенітниці» криється якась таємниця, розгадка якої небайдужа для науки.

На одному з недавніх Всесвітніх філософських конгресів проводився спеціальний симпозіум, присвячений Керроловим казкам. Філософи вважають, що, поряд з Ніцше і Вітгенштейном, Льюїс Керрол був одним із провісників постмодернізму та постструктуралізму. Як приклад звичайно наводиться знаменита парадоксальна фраза Аліси про те, що, якщо б вона любила спаржу, довелось б їсти її, а їй це зовсім не подобається.

Якось Керрол показав одній дівчинці такий фокус: дівчинка, що стане перед дзеркалом, тримаючи у правій руці помаранчу, побачить, що дівчинка у дзеркалі тримає ту саму помаранчу в лівій руці. Вона спитала: «А якби я стала по той бік дзеркала, то я б тримала помаранчу у правій руці?». Справді, ніхто не знає, по який бік дзеркала ми перебуваємо, «відносно кого є відображенням, хто кому сниться».

Казка Керрола «Аліса в Країні Див» уперше вийшла українською мовою 1976 року в перекладі Галини Бушиної.

Запитання та завдання.

1. У чому полягають особливості використання нонсенсу в художньому творі?
2. Що таке ліммерик?
3. Розкрийте жанрову природу творів «Аліса в Країні Див», «Аліса в Задзеркаллі».
4. Як використано ефект дзеркала у творі «Аліса в Задзеркаллі»?
5. У чому особливість англійського фольклору?
6. Охарактеризуйте індивідуальний стиль письменника.
7. Дайте характеристику образів із книг про Алісу.
8. Чому в цих книгах немає позитивних героїв? Чи все ж таки є?
9. Проаналізувати вірш «Курзу-Верзу».
10. Що символізує Безіменний ліс у книзі «Аліса в Задзеркаллі»?
11. Хто був прототипом Аліси з книги «Аліса в Задзеркаллі»?

Література

1. Аннанекова О. С. Зарубіжна література ХІХ ст.: європейська реалістична проза 1830-1880-х рр.. / О. С. Аннанекова. – К. : Знання України, 2006. – 438 с.
2. Винтерих Дж. Приключення знаменитих книг / Дж. Винтерих. – М. : Книга, 1975. – с. 70-81.
3. Галинская И. Л. Льюис Кэрролл и загадки его текстов / И. Л. Галинская – М., 1995. – 165 с.
4. Гречанюк С. Вічні книги / С. Гречанюк. – К., 1991. – С. 35-67.

5. Данилов Ю. Логика в Стране чудес / Ю. Данилов // Знание – сила. – 1973. - № 12. – С. 26-29.
6. Демурова Н. Новые материалы о Льюисе Кэрролле / Н. Демурова // Вопросы литературы. – 2000. - № 4. – С. 209-213.
7. Керрол Л. Аліса в Країні Див / Л. Керрол. – К. : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2007. – 219 с.
8. Кіяшко Н. Два уроки позакласного читання за творчістю Льюїса Керрола. 5 клас / Н. Кіяшко // Зарубіжна література в школі. – 2006. - № 13-14. – С. 26-31.
9. Лисенко М. В. Формування читацької компетентності учнів на уроках позакласного читання: За твором Луїса Керрола «Аліса в Країні чудес» М. В. Лисенко // Зарубіжна література в школах України. – 2007. - № 10. – С. 15-17.
10. Мойсеїв І. К. Зарубіжна література в людинотворчому вимірі / І. К. Мойсеїв. – К. : Генеза, 2003. – 256 с.
11. Наливайко Д. С. Зарубіжна література XIX ст. Доба романтизму: Підручник / Д. С. Наливайко. – К. : Вища школа, 1996. – 350 с.
12. Півнюк Н. Казкова повість як різновид літературної казки / Н. Півнюк // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. - № 5. – С. 33-36.
13. Прокаєв Ф. І. Зарубіжна література: Навчальний посібник / Ф. І. Прокаєв. – К. : Вища школа, 1987. – 301 с.
14. <http://jabberwocky.ru>
15. <http://www.lewiscarroll.org>

Оскар Фінгал О'Флаєрті Вілс Вайльд

Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde

(1854 -1900)

Англійський поет, драматург і прозаїк, який найповніше втілює у своїй творчості художні принципи художнього естетизму. Англійський естетизм 80-90-х років XIX століття багато в чому живився ідеями, що виникали у творчості англійських романтиків і прерафаелітів. Разом із тим, естетський рух, до якого долучився Оскар Вайльд, розвивався у складній взаємодії з найновішими течіями в європейському мистецтві - символізмом, імпресіонізмом і неоромантизмом.

Основні твори: «Щасливий принц», «Гранатовий будиночок», «Злочин лорда Артура Севілья та інші оповідання», «Задуми», «Портрет Доріана Грея»

Народився О. Вайльд у Дубліні 1854 року. Культ краси, що панував у батьківському домі, багато в чому визначив його особисті погляди на природу мистецтва. О. Вайльд здобув класичну гуманітарну освіту. Він навчався у Трінті-коледжі (Дублін) і в коледжі Св. Магдалини (Оксфорд). Після закінчення університету майбутній письменник оселився в Лондоні. Батько, дублінський лікар, надзвичайно радів, мати ж хотіла дочку й тривалий час не могла змиритися з реальністю, називаючи малого «вона», мати виряджала його дівчинкою, привчаючи до жіночої манірності та чуттєвості.

У десятирічному віці хлопчика віддали до знаменитої Портора-скул — суворой, фундаментальній, по-справжньому англійській школи. Спочатку ні успішністю, ні старанністю він не відзначався, оскільки важко витримував суворий режим, але швидко навчився самостійності й уміння пристосовуватися до обставин, чим відразу вирізнявся з-поміж учнів, — зі смаком одягався, був бездоганним і охайним у побуті, стриманим і розважливим у словах та вчинках. Рано став захоплюватися серйозною, «дорослою» літературою, пробував писати сам. Наступним етапом його освіти був коледж Трійці у Дубліні — інтернат з не менш суворими правилами, ніж у Портора-скул. Попри це, студенти тут чистотою й високою мораллю не переймалися — відверто гуляли по шинках та будинках розпусти, пропиваючи і прогулюючи стипендіальні суми, відпущені на осягнення наук і духовності. Молодому Вайльду це зовсім не подобалося, настільки він був уже привчений до стриманості, сприйняття краси й почуттєвого романтизму. Коледж він закінчив із золотою медаллю.

Далі — Оксфорд. Перебування тут вимагало чималих коштів, яких, на жаль, в Оскара не було, а потрібно було чинити згідно з правилами. Він обирає точний інструмент на шляху до поваги однокурсників — відособленість, оригінальність і винятковість. Селиться в маленькому житловому блоці, який обставив і декорував у стилі почуттєвої винятковості, що стала еталоном затишку і роздумливого зосередження, зробивши культ приємних дрібниць головною метою світосприйняття. Це невдовзі помітили товариші по навчанню й гідно оцінили: у нього стали бувати. А ще згодом це стала оселя витонченого смаку та оригінальності, яка перетворилася на клуб цінителів краси, спокійної розмови та розумних думок. Членам цього гуртка господар пропонував усе для досягнення самовдосконалення: гарну сигару, екзотичні марки чаю і кави, рідкісні вина та повний набір милих дрібниць, які повсюди тішили філософічну публіку.

На формування естетичних поглядів О. Вайльда значною мірою вплинули його університетські викладачі - визначні постаті в англійській культурі: Джон Рескін, чудовий лектор, який викладав курс історії мистецтва, і Волтер Пейтер, автор багатьох досліджень з античного мистецтва й філософії. Особливий вплив на сучасників мали його роботи про мистецтво Відродження, які О. Вайльд назвав "святим письмом краси". Це визначило розвиток цілого напрямку в мистецтві кінця ХІХ століття - так званого "прерафаелізму". Прерафаеліти виявляли себе переважно в живописі та декоративному мистецтві, спираючись у своїй творчості на концепцію, за якою сучасне життя є недосконалим і далеким від ідеалу, а вищі життєві цінності людства залишилися далеко позаду - в Середньовіччі. Творам прерафаелітів була притаманна яскравість барв, виписування найдрібніших деталей, строгість стилю, містичні переживання. За сюжети картин брали епізоди з Біблії, із грецької міфології чи історії.

Утім, віддаючи належне творчим пошукам представників цього напрямку, молодий О. Вайльд пішов власним шляхом. Він приєднався до щойно утвореного естетського руху і став якщо не його головою, то найпалкішим проповідником ідей естетизму. Основна вимога, яку Оскар Вайльд та його послідовники висували до мистецтва, - не копіювати природу, а відтворювати її за законами краси, недоступної для повсякденного життя. На початку 80-х років він видав свою першу книгу віршів. У тому ж році письменник, уже широко відомий незвичністю своїх суджень та неординарною поведінкою, вирушив на "завоювання Америки". За океаном він читав "естетські" лекції, проповідував ідеї "нового відродження в англійському мистецтві". Після поїздки до Америки Вайльд деякий час жив у Парижі, а потім повернувся до Лондона. З 1882 р. до 1888 р. він займався переважно журналістською діяльністю, писав літературні огляди й рецензії.

Помер письменник 1900 року, остаточно забутий читачами й критикою.

Твори:

збірки казок "Щасливий принц" (1988 р.), "Гранатовий будиночок" (1891 р.);

збірка оповідань "Злочин лорда Артура Севіля та інші оповідання" (1891 р.), книга критичних нарисів "Задуми";

роман "Портрет Доріана Грея" (1891 р.);

п'єси "Саломея" (1891 р.), комедії "Віяло леді Віндермір" (1892 р.), "Жінка, не варта уваги" (1893 р.), "Ідеальний чоловік" (1894 р.) і "Як важливо бути серйозним" (1895 р.), поема "Балада Рединзької тюрми"

1888 року побачила світ **збірка** *"Щасливий принц"*. Казки Оскара Вайльда дивним чином являють собою і найбільш органічне втілення естетичних ідей письменника, і найбільш категоричне їх заперечення. У сюжетах та стилістиці казок Вайльда відбилися різноманітні літературні та мистецькі впливи - Ш. Бодлера, Т. Готье, Г. Флобера, Г. Х. Андерсена, Е. По, живописців Ф. Гойї та Веласкеса. У багатьох казках Вайльда ("*Молодий король*", "*Рибалка та його душа*", "*Велетень-егоїст*", "*Зоряний хлопчик*") відчувається стилістика біблійної притчі, а образна структура "*Солов'я та троянди*", "*Чудової ракети*" та деяких інших творів подібна до образної структури байки. Утім, казкам Вайльда властива неповторна індивідуальність, особливий "аромат". Це повчальні історії, дуже схожі на біблійні притчі. Сам автор визначав жанр як етюди у прозі для читачів від 18 до 80 років.

Важливою рисою вайльдівського естетизму від початку був сильний потяг до декоративного мистецтва. Про це свідчать його лекції "Про облаштування житла", газетні дописи про естетику одягу і т. ін. Твори декоративного мистецтва - предмет детальних описів у художніх творах Вайльда. Але значно важливіше те, що Вайльд

розробляв особливий "декоративний" стиль оповіді, який однаковою мірою складається з предметів зображення і способів опису. У казках автор детально описує інтер'єри кімнат і палаців, одяг і зовнішність героїв, коштовності й прикраси, дерева та квіти. І все, що він змальовує, як правило, є надзвичайно мальовничим, витонченим, вишуканим.

У системі епітетів, порівнянь, метафор, які використовує Вайльд, панують мінерали та квіти. Його іноді навіть називали "мінералогом і ботаніком" у літературі - у Студента ("Соловей і троянда") волосся, як темний гіацинт, губи, як троянди, а колір обличчя подібний до слонової кістки; у Принца ("Чудова ракета") очі схожі на фіалки, а волосся ніби з чистого золота; у Інфанти ("День народження Інфанти") "волосся було кольору тьмяного золота". Над усіма героями вивищується Щасливий принц, вкритий золотом з ніг до голови, із сапфірами замість очей і рубіном у руків'ї шпаги.

Отже, нібито існує певна гармонія між естетичною теорією та художньою практикою письменника. Але в проблематиці казок судження про незалежність мистецтва від життя втрачають силу.

У казках Вайльда немає глибокого художнього дослідження соціальних проблем його часу. Утім, життя присутнє в оповіді, незважаючи на теорії, контрасти між бідністю й багатством набувають тут зовсім не естетичного значення. Щоб показати їх, Вайльд вивищує над містом статую Щасливого принца, напускає сон на Молодого короля, примушує маленького Ганса товаришувати з Мельником. Там, де Вайльд розповідає про страждання бідняків, змінюється навіть стиль оповіді. Зникають барвисті порівняння, тьмяніють коштовне каміння і благородні метали. Яскраве кольорове зображення стає чорно-білим. У казці "Щасливий принц" живий принц не вміє плакати. Його Палац безтурботності міститься за високим муром, який відділяє прекрасний сад від міста. І лише після смерті

принц пізнає жаль і смуток людей, вчиться співчувати їм - сльози котяться із сапфірових очей його статуї, яка стоїть на високій колоні над містом. Ластівка знімає з неї шматочки позолоти й відносить бідним, але згодом статую прибирають з міської площі: "У ній вже немає краси, а відтак, немає й користі",- говорить в Університеті професор Естетики. Автор прагнув викрити утилітарний, надто практичний підхід до краси - і парадоксально суперечив сам собі: краса душі й серця принца реалізувалися саме в його бажанні бути корисним людям. "Оскар Вайльд повстає проти самого себе, відкидає свій же ідеал бездумного, бездушного мистецтва, відмовляється від своєї гурманської естетики й вимагає мистецтва щиросердного, народженого любов'ю і подвигом", - зазначав К. Чуковський.

Роздумами про співвідношення добра, користі й краси проникнуті майже всі твори Вайльда, втім, фінали казок зазвичай песимістичні: Зло непереможне, торжество Добра не відбувається. Попри це, разом із саркастичним висміюванням вад несправедливого світу, казки Вайльда містять пристрасну проповідь добра, співчуття і краси.

Роман "Портрет Доріана Грея" (1891 р.).

Один із найцікавіших і найзагадковіших творів Вайльда. Молодий Доріан Грей стає моделлю для найкращого портрета художника Безіла Холлуорда, а потім, під впливом проповідника гедонізму лорда Генрі Воттона, перетворюється на невинного себелюбця і шукача задоволень. Поступово людина та портрет ніби обмінюються ролями: Доріан Грей протягом вісімнадцяти років залишається зовні незмінним, а замість нього старіє картина, на якій час, пристрасті й вади моделі залишають свої сліди. Мотив "двійництва", використаний у творі "Портрет Доріана Грея", в романтичній літературі був найгострішою формою вираження "подвійності світу". На межі століть цей мотив виникає як підсумок роздумів про складність, а з часом і "подвійність" людської особистості. У цьому романі Вайльд утілює свою

концепцію людини, в душі якої - і пекло, і рай.

У "Доріані Греї" двійником головного героя стає його портрет. Сам Доріан називає портрет "своїм щоденником". Фабульні межі роману обумовлені періодом цього подвійного життя людини та її зображення на полотні: розповідь про першу зустріч Доріана й лорда Генрі у студії Безіла Холлуорда в день завершення роботи над портретом - своєрідний пролог до дії; епізод, у якому троє слуг Грея, які увійшли до кімнати, побачили труп потворного старого біля портрета прекрасного юнака,- лаконічний епілог.

Утім, у романі Вайльда випробуванню піддається навіть не сам герой як особистість чи психологічний тип, а його світогляд, сповідувана ним ідеологічна програма- "новий гедонізм" - філософський принцип, згідно з яким добро визначається як те, що дає насолоду й звільнення від страждання, а зло як те, що викликає страждання.

Лорд Генрі Воттон залишається в романі лише ідеологом, а діючим протагоністом виявляється його учень, який живе за програмою, складеною вчителем. Чи є доведеною ця ідеологічна програма? "Мета життя - розвиток власного "я". Повністю реалізувати своє єство - ось для чого існує кожен із нас", - переконує Доріана Грея лорд Генрі. Але подальше життя Доріана є не розкриттям сутності людини, портрет якої намалював художник, а переформуванням її душі, яке відображується на полотні. Це переформування і призводить до тієї втрати цілісності, яку помічає навіть лорд Генрі. Спосіб життя Доріана Грея - найаморальніший і найрозбещеніший, і лише привабливість та дивна незгасна краса цієї людини не дозволяють суспільству остаточно відвернутися від неї. Змінюється портрет, стаючи ще більш потворним, але про це не знає ніхто, крім самого Грея: він старанно ховає портрет у затишній кімнаті свого будинку.

Безіл Холлуордта Генрі Воттон - це "розщеплений герой", дволикий

Янус зла - зла, яке захоплює Доріана, розкладаючи його як особистість. Безіл відтворює на картині фізичну красу Доріана, у якій відображається його до певного часу незаплямована гріхом душа. Лорд Генрі, проповідуючи гедонізм, нестриманий егоїзм та аморальність, повільно отруює душу Доріана, його внутрішнє "я". Іншою системою відліку істинності й обґрунтованості існування героя за законами, які не збігаються із традиційною етикою, є весь ряд естетичних переконань автора роману.

Доктрина естетизму являє собою, за задумом Вайльда, суму обов'язкових правил. Двадцять п'ять витончених, дотепних афоризмів, уміщених у передмові до роману, можуть сприйматися як тезовий виклад авторського кредо. Передмова й роман ніби ведуть діалог - афористично подані положення естетичної програми проходять випробування на міцність у фабульній частині твору: "Немає книг моральних або аморальних. Є книги добре написані й погано написані. Ото й усе". Поняття "прекрасне" і "краса" поставлені в передмові на найвищій щабель ієрархії цінностей. Доріан вродливий, і краса виправдовує негативні вияви його натури. Герой карається лише тоді, коли підіймає руку на втілення прекрасного - вічний витвір мистецтва. Тому гине герой, а лишається жити прекрасний портрет. Таким чином, усе ніби узгоджується з теоретичними переконаннями письменника.

Разом із тим, фінал роману може мати й дещо інше тлумачення. Мертва людина, яка лежить на підлозі біля портрета, пізнана слугами лише за каблучками на руках: вигляд мертвого Доріана антиестетичний, а це дозволяє навіть у системі координат естетизму прочитати вирок, кару за злочини, загальне забарвлення яких - абсолютна аморальність, моральна індиферентність. Краса в "Портреті Доріана Грея" знищує особистість, тому що це не справжня краса, а диявольська, і це доводять жахливі метаморфози портрета. Вбитий

Доріан стає таким потворним, яким і повинен бути, а портрет знову перетворюється на прекрасний витвір мистецтва. Отже, письменник, всупереч власній програмі, показав не лише душевну кризу героя, а й привів його до покарання. Митець, який приховувався під маскою естета-денді, виявився вищим, ніж мислитель і теоретик. Такою є сила творчості й мистецтва слова. Вайльд грав парадоксами, наводив суперечливі судження, але в межах художнього цілого, створеного ним, потворне й аморальне ніколи не перемагало.

2008 року бразилійка Люсія Мореїра Саллес подарувала нью-йоркській бібліотеці колекцію листів та рукописів Оскара Вайльда, що вважалися загубленими. Особливо цінними вважаються листи до лорда Альфреда Дугласа, оскільки лорд знищив усе своє листування з письменником, бо саме батько лорда Дугласа був ініціатором судового процесу над Вайльдом. Жінка отримала ці папери у спадок від свого чоловіка-банкiera, а як вони опинилися у нього, наразі невідомо.

А 2010 року один із британських аукціонних домів продав п'ять листів англійського письменника до молодого журналіста Алсаджа Віана приблизно за 33 тисячі фунтів.

Католицький оглядач (Ватикан) Паоло Гулісіано написав, що Вайльд «був людиною, яка під маскою аморальності запитувала в себе про те, що є правильним, а що ні, що є істинним, а що брехливим».

Українською мовою твори Вайльда перекладав Ілько Корунець.

Запитання та завдання.

1. Розкрийте поняття «художній естетизм».
2. Що вплинуло на формування літературних смаків письменника?
3. Чому Оскара Вайльда називають майстром парадоксів?
4. Для кого, на вашу думку, написані казки Оскара Вайльда (дорослих чи дітей)?
5. Які асоціації виникають у зв'язку з образом Велетня з казки «Хлопчик і Велетень»?
6. Як ви розумієте філософську природу казок письменника?
7. Що спільного між героями казок та Доріаном з роману «Портрет Доріана Грея»?
8. Проаналізуйте образ Доріана Грея на рівні бінарних опозицій: «прекрасне/потворне», «природне/надприродне», «зовнішнє/внутрішнє».
9. Оберіть одну з казок і завершіть її у стилі фентезі.
10. Створіть презентацію самостійно прочитаної казки.

Література

1. Андронік А. А. «Портрет...» Матеріали до вивчення роману / А. А. Андронік // Зарубіжна література. – 2002. – № 7. – С. 3-25.
2. Бабенко К. П. Злочин проти краси / К. П. Бабенко // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – № 7. – С. 14 – 15.
3. Бояршинова С. І. «Зойк жаху вихопився у художника...» Два уроки з вивчення роману «Портрет...» / С. І. Бояршинова // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2002. - № 6. – С. 17-20.
4. Бульваренко Л. В. Прекрасний принц з потворною душею. 10 кл. / Л. В. Бульваренко // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2006. - № 7. – С. 5 – 17.
5. Ватикан похвалив Оскара Вайльда попри підозри у

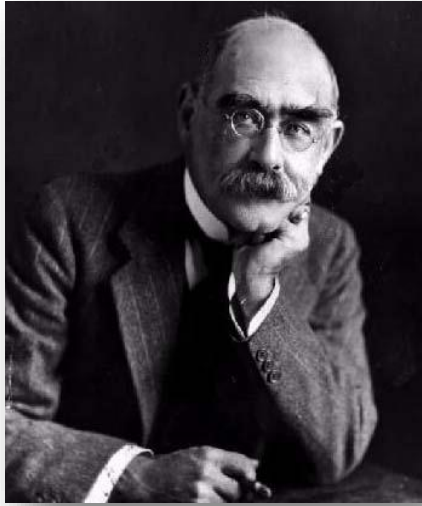
гомосексуалізмi // Друг читача // vsiknygy.net.ua/news/4056/

6. Гавришко І. І. «Принц Парадокс?», «Апостол сектизму?», «Король життя?», «Зраджений, в'язень, вигнанець, злидар?» / І. І. Гавришко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2000. – № 3. – С. 51-53.
7. Захаренко Н. Раб краси чи співець краси? (Урок за вивченням творів О. Вайльда) / Н. Захаренко // Зарубіжна література. – 2003. – № 7. – С. 8 – 12.
8. Кабкова О. Карнавал у житті і творчості О. Уайльда / О. Кабкова // Зарубіжна література. – 2003. – № 7. – С. 8 – 12.
9. Кузьменчук І. С. Парадокси О. Вайльда / І. С. Кузьменчук // Зар. літ. – 2004. – № 8. – С. 16.
10. Міщук В. В. Своєрідність естетизму О. Уайльда / В. В. Міщук // Відродження. – 1994. – № 8. – С. 21 – 27.
11. Никітін О. С. Про тендітність слонової кістки / О. С. Никітін // Зарубіжна література. – 2003. – № 7. С. 14 – 15.
12. Покатилова О. О. Культурно-синкретичний аналізи художнього тексту: на прикладі роману О. Вайльда «Портрет Доріана Грея» / О. О. Покатилова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1999. – № 2. – С. 39 – 41.
13. Розвадовська Т. М. Ми повинні прийти від красивої думки до красивого життя. Урок за творчістю О. Вайльда / Т. М. Розвадовська // Зарубіжна література. – 2002. – № 7. – С. 15 – 16.

Джозеф Редьярд Кіплінг

Joseph Rudyard Kipling

(1865-1936)

Англійський поет, прозаїк, лауреат Нобелівської премії 1907 року. Здійснив переміну в жанровій ієрархії, перейшовши від традиційного для англійської літератури роману до оповідання, від поеми – до балади та пісні. Демократизував літературну мову і поетичний стиль, а це ж головна умова художньої революції. Він свідомо застосовує в оповіданнях техніку репортажу, перетворивши її у літературний прийом; звідси – стислість, лаконізм, енергійний ритм його прози.

Основні твори: «Пісні казарми», «Сім морів», «Прості оповідання з гір», «Життя дає фору», «Від моря до моря», «Книга джунглів», «Кім», «Казки просто так», «Пак із пагорбів Пака».

Редьярд Кіплінг народився в Індії, у Бомбеї в сім'ї професора місцевої школи мистецтв Джона Локвуда Кіплінга й Аліси (Макдональд) Кіплінг (поетеси). Батько письменника – випускник Кенсінгтонського художнього училища, скульптор і декоратор, був куратором Музею індійського мистецтва в Лахорі, під його керівництвом музей перетворився на найкраще у світі зібрання

культурних надбань Сходу. Кіплінги належали до тісного кола колоніальної еліти і користувалися в Індії визнанням.

У 6 років батьки відправили Редьярда та його молодшу сестру в Англію на навчання. Хлопчика, який виріс на волі, звик до прихильності і ласки (виховували няньки-тубілки), постійно обмежували, залякували і били. Мати, навідавши дітей через кілька років, жажнулася, побачивши стан сина, який від нервових потрясінь практично осліп, і забрала дітей в Індію. Та невдовзі він знову повернувся до Англії і вступив до військового коледжу. У свої дванадцять років Кіплінг був маленьким на зріст хлопчиком з великою жадобою до знань, а вижити в жорстоких умовах йому допомогло пристосування до системи виховання. Він визнав жорстокі порядки доцільними, бо в основі лежали Дисципліна і Порядок як непорушні складові Закону. Перебуваючи в zenіті слави, Кіплінг розповів про свою школу у книзі *«Пройда і компанія»*. Багато хто був спантеличений тим, що автор не лише не засудив казармені порядки, а й згадував їх із насолодою. Кіплінгу не виповнилося й сімнадцяти років, коли він покинув навчання, не довчившись.

Повертається до Індії і працює репортером (військова кар'єра закрита через слабе здоров'я, а на продовження освіти не вистачає грошей). Сім років Кіплінг віддав журналістиці, він багато їздив по країні, подорожував по Канаді, Австралії, Єгипту, Бразилії. Пише про ці країни, але все ж найбільше любить Індію. Кіплінг був справжнім знавцем індійського побуту і характерів. Він намагався зрозуміти Схід і поглянути на світ з його точки зору. Репортерська служба розвинула його природну спостережливість, уміння спілкуватися, навчила уважно слухати мову дитинства. 1892 року Кіплінг надовго покинув Англію і подався до Південної Африки та Нової Зеландії. Звістка про смерть друга, американця Белестье, у співавторстві з яким був написаний роман *«Наулахка»*, змусила його перервати подорож.

Одружившись із сестрою покійного, Кароліною, він осів у Вермонті, тут народилися дві доньки – Жозефіна й Елсі та син Джон. У zenіті слави Кіплінг переїхав з родиною у графство Сассекс, але 1899 року його спіткало страшне горе – померла старша донька. З того часу почалося кочове життя, він подовгу жив у Південній Африці, буваючи в Англії наїздами.

Твори:

- поетичні збірки «Пісні казарми» (1892 р.), «Сім морів» (1896 р.);
- подорожні нотатки, нариси, репортажі – «Прості оповідання з гір» (1888 р.), «Життя дає фору» (1891 р.), «Від моря до моря» (1889 р.);
- автобіографічні книги «Пройда і компанія» (1899 р.), «Дещо про себе» (1936 р.);
- твори для дітей «Книга джунглів» (1894 р.), роман «Кім» (1901 р.), «Казки просто так» (1902 р.), «Пак із пагорбів Пака» (1910 р.).

В автобіографічній книзі *«Дещо про себе»* Кіплінг розповів, що із повсякденних вражень, із суєти життя народжувалися не лише репортажі, подорожні нотатки, нариси, а й вірші та перші оповідання. Цікавим було таке, він дотримувався жорсткої умови – вкладатися в тисячу двісті слів. Він увійшов у літературу, коли вона потребувала оновлення. Назріла потреба в новому герої, у новій ідеї, у новому консолідувальному міфі. Вважають, що Редьярд Кіплінг відкрив героїку повсякденних буднів, писав про звичайних людей у екстремальних, незвичних обставинах. Він населив оповідання героями, які не мали досі прав в англійській літературі. Це тубільці, чий звичай та життєва філософія були малозрозумілими і дослідженими. Ще більше оповідань присвячено англійцям, яких доля закинула в далекий і чужий для них світ. Кіплінг не лестив своїм співвітчизникам, колоніальна спільнота розмаїта, чоловіки обмежені і пихаті, жінки манірні та пустоголові. Лише окремі, порядні люди витримують випробування Індією.

У літературу для дітей Кіплінг увійшов такими творами: «Книга джунглів», «Друга книга джунглів», «Казки просто так», де описи тварин поєднуються з поетизацією «закону джунглів». Найвідомішу свою «Книгу джунглів» Редьярд написав в Америці 1894 року.

«Книга джунглів» - в основі сюжету лежить розповідь про людське немовля, вигодуване вовчицею. Незвичність історії Мауглі, екзотика світу джунглів захоплюють настільки, що художня оригінальність і філософський смисл відкриваються не зразу. Письменник поєднав у «Книгах джунглів» поезію і прозу: кожен фрагмент постає в поетичному обрамленні. Ідея в тезовій формі заявлена у вірші-епіграфі. Прозаїчний текст її розвиває, конкретизує. У завершальному вірші ідея підноситься до абсолюту, міфологічного символу. Така структура дозволяє трансформувати реальність у міф. Вважають, що Кіплінг першим став на шлях «неоміфологізму».

Ці книги знаменують повернення від фактографічного зображення конкретних життєвих ситуацій до символу, спостерігається рух від реальності до міфу. Кіплінг добре знав індійський фольклор і міг черпати зі скарбниці тубільських казок і легенд. Хоча більшість науковців схиляється до думки, що у «Книгах джунглів» - це радше його власний фольклор, це його особистий міф про Індію. Книги створені за мозаїчним принципом. Вони складаються із п'ятнадцяти фрагментів, з історією про Мауглі пов'язані лише вісім, але й вони не вибудовані в логічно послідовний ряд, як вимагав канон традиційного роману. Поряд з оповіданнями про Мауглі – історії Білого Котика та маленького мангуста Ріккі-Тіккі-Таві, оповідання про диво Пуран Бхагата, який є героєм багатьох пенджабських легенд і вшановується як святий. Фрагменти – самостійні історії, але вони об'єднані в єдиний художній простір.

Життя джунглів розуміється автором як ієрархічний світ підпорядкованих кіл: родина, зграя (вид), народ. Зграя має ватажка,

влада якого безумовна, адже вона забезпечує порядок. Суспільство без ватажка – це анархія, що призводить до самознищення. Кіплінг у душі позитивістів проектує закони природи на людське суспільство, на цивілізацію. Він наголошує на тому, що цивілізацію не слід протиставляти природі. В особі Мауглі природне та людське почало злиті воедино. Спілка розуму й інстинкту народжує особливу силу, яка перетворює Мауглі у володаря джунглів.

Віра письменника у рятівничість Закону формувалася не лише під впливом науково-технічних пошуків кінця XIX ст. Вона відповідала потребам його натури. Ще замолоду Редьярд був прийнятий у масонську ложу; її корпоративний дух, обрядовість, суворе підпорядкування таємним законам стали відігравати в його житті важливу роль. У «Книгах джунглів» Кіплінг постає як прихильник Закону, як пророк, що кличе до перетворення світу.

Вершиною романістики Кіплінга став роман «*Кім*» (1901 р.) – філософський твір, «істинно індійський роман», що виріс із попередніх творів, у якому автор піднявся над своїми політичними поглядами. Описуючи подорожі й пригоди сина загиблого сержанта, Кіплінг показав життя Індії в усій розмаїтості, калейдоскопі рас, каст, звичаїв і вірувань. Кіплінг тяжів до великої форми, але справжнього успіху досяг, використовуючи форму традиційного роману «великої дороги», споріднену з оповіданням.

У центрі оповіді двоє – відсторонений від суєти життя тибетський Лама та його учень Кім. Хлопець – син білої людини і водночас дитя Сходу, він рятує Ламу від загибелі фізичної, а вчитель зцілює його духовно. Ідея «служіння великій справі» надихнула Кіплінга на створення цього роману, у якому письменник поетизує і романтизує «Велику гру» - шпигунство. Головні герої щохвилини граються зі смертю, виконують таємничі доручення і при цьому намагаються залишатися вільними.

Відтак, одночасно письменник закінчував книгу, яка зробила його найулюбленішим дитячим автором – *«Казки просто так»* (1902 р.). Казки склалися в родинному колі, біля вогнища. Першими слухачами були власні діти, адже писалось для них і про них. Перша – *«Про кішку, яка гуляла як сама собі знала»* - народилася разом з улюбленою Жозефіною, а от казки про Слоненятко, Верблюда та Леопарда – після її смерті. Ці казки близькі до *«Книги джунглів»*, вони занурюють у світ первісної природи, де по землі бродять слони без хоботів і леопарди без плям. Витончений гумор поєднаний з повчальністю. Звірі наділені людською мовою, але думають і розмовляють по-своєму. *«Казки просто так»* пронизані ідеєю дому, яка для справжніх англійців є надзвичайно важливою.

С. Моем у середині ХХ ст. видав антологію оповідань Редьярда Кіплінга й завершив своє есе про нього категорично: «... єдиний автор у нашій країні, якого можна поставити поруч із Мопассаном і Чеховим. Він – наш найбільший майстер оповідання».

Навесні 2004 року в бібліотеці Ілсі Бембрідж дочки письменника знайшли примірник першого видання *«Книги джунглів»*. На книзі є такий напис: «Ця книга належить Жозефіні Кіплінг, для якої її було написано її батьком. Травня 1894». Жозефіна – старша донька Кіплінга, що померла 1899 року у віці шести років, від пневмонії, на яку захворіла під час родинної подорожі Америкою. Син Кіплінга Джон загинув на Першій світовій війні. Молодша донька письменника Ілсі пережила батька і померла бездітною 1976 р. Підписаний примірник зберігається в її бібліотеці в садибі Уїмпол-Холл в англійському графстві Кембріджшир, де вона жила з чоловіком.

Книжка Кіплінга *«Як і чому»* надихнула англійських письменників позмагатися із класиком у створенні історій з життя тварин. Збірка їхніх оповідань про різних звірів – від корів до шимпанзе і черепах –

сприятиме захисту рідкісних тварин. Кожен письменник погодився передати дохід від книжки до фонду захисту дикої природи.

Уперше переклад творів Кіплінга здійснив Кирил Вербин (Львів, 1905). Також читач може познайомитися з творами Кіплінга у перекладах Майка Йогансена, Л. Солонька, П. Гандзюри, В. Прокопчука.

Запитання і завдання.

1. Що вплинуло на формування світогляду Р. Кіплінга?
2. Як письменник ставився до системи освіти тогочасних шкіл?
3. Назвіть автобіографічні твори, які порушують питання шкільного життя.
4. Яку роль відіграла журналістська практика у формуванні літературних смаків Кіплінга?
5. Проаналізуйте поетичні збірки Редьярда Кіплінга.
6. Охарактеризуйте символіку індійського фольклору в текстах казок.
7. Як ви розумієте термін «неоміфологізм» у приналежності до творів Кіплінга?
8. Поясніть використання «мозаїчного принципу» у «Книзі Джунглів».
9. Які проблеми піднімає автор у збірці «Казки просто так»?
10. В чому полягає філософський смисл кіплінгівських оповідань?

Література

1. Гарна С. Світ людей і тварин у повісті-казці Р. Кіплінга «Мауглі» / С. Гарна // Зарубіжна література в школах України. – 2008. - № 11. – С. 43-45.
2. Єфіменко Л. Великий світ Джунглів. Зображення у творі складних взаємин людини з природою. Характеристика друзів і ворогів Мауглі / Л. Єфіменко // Зарубіжна література. – 2005. - № 48. – С. 19-20.
3. За Кіплінга взялися конкуренти // Друг читача // vsiknygy.net.ua/news/5353/
4. Зарубіжна літературна казка: Навчальний посібник-хрестоматія / Давидюк Л. Ф., Задорожня О.Ф. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 58.
5. Знайдено книжку Кіплінга з автографом автора // Друг читача // vsiknygy.net.ua/news/5493/
6. Квік С. Я. Мауглі: від «голоного Жабеняти» до Володаря Джунглів / С. Я. Квік // Зарубіжна література. – 2010. - № 5 (берез.). – С. 20-22.
7. Ладыгин М. Б. Неоромантический роман Р. Киплингa / М. Б. Ладыгин // Проблемы метода и жанра в зарубежных литературах : Сб. науч. тр.- Свердловск. – 1982. – С. 55-69.
8. Логвин Г. Чи мислять звірі? (Дж. Р. Кіплінг «Мауглі») / Г. Логвин // Зарубіжна література. – 2003. - № 6.- С. 21-23.
9. Мартинець А. Редьярд Кіплінг та його твори для дітей (1865-1936) / А.Мартинець // Дитяча зарубіжна література : навчально-методичний посібник .- Івано-Франківськ, 2011. – С. 39-43.
10. Молнар А. Настав час спростувати ще один міф (Вивчення творчості Дж. Р. Кіплінга. Казка «Мауглі» / А. Молнар // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1997. - № 11. – С. 13-18.
11. Шкляр Л. Редьярд Кіплінг: (англійський письменник, лауреат Нобелівської премії 1907 р.) / Л. Шкляр, А. Шпиталь //

Шкляр Л. Під знаком Нобеля. Лауреати Нобелівської премії з літератури 1901 – 2006. / Л. Шкляр, А. Шпиталь. – К., 2006. – С. 33-34.

12. Authors donate tales to modern version of Kipling's Just So Stories // www.guardian.co.uk/books/2010/

Джеймс Метью Баррі

James Matthew Barrie

(1860 – 1937)

Шотландський драматург і романіст, видатний журналіст. Автор відомої дитячої казки «Пітер Пен». 1912 року він власноручно встановив у Лондоні у Кенсінгтонському саду пам'ятник Пітеру Пену, своєму літературному герою, що став символом вічного дитинства.

Основні твори: «Краще померти», «Ідилія Старого Світла», «Коли людина сама», «Маленький служитель», «Маленька біла пташка», «Пітер Пен», «Пітер Пен у Кенсінгтонських садах», «Що знає кожна жінка», «Пітер Пен і Венді».

Народився 9 травня 1860 р. у Крим'юрі (Шотландія) в родині ткача Девіда Баррі і Маргарет Огілві, дочки масона. Він був дев'ятою дитиною з десяти дітей, що мало подружжя. Джеймі, як його називали, слухав казки про піратів, що розповідала його мати. Також вона читала дітям пригодницькі історії вечорами. До шлюбу Маргарет належала до релігійної секти, що мала назву Старе Світло, і багато історій, пов'язаних з цим, пізніше з'являлися у творах письменника. Та й навіть життя Пітера Пена у країні Небувалії нагадує життя і побут секти.

Коли хлопчикові виповнилося сім років, його старший брат Девід, улюбленець мами, загинув у тринадцятирічному віці на ковзанці. У матері почалася важка депресія. Джеймс прагнув допомогти мамі. І

навіть намагався привернути її увагу, отримати трохи ніжності, вдягаючи одяг покійного братика.

Коли йому виповнилося 13, Баррі покинув рідну домівку в селі, аби навчатися. У школі він зацікавився театром і буквально «ковтав» твори таких письменників, як Жюль Верн, Майн Рід, Фенімор Купер. Але він був аутсайдером у класі. Його однокласники були вищими на зріс, цікавилися дівчатами, а він був маленьким, не зустрічався з дівчатами.

Навчався він в Академії Дамфріса, потім в Единбурзькому університеті. А згодом працював у редакції газети «Ноттінгем Джорнел». 1885 року він переїздить з порожніми кишенями до Лондона як вільний автор. Він продавав свої тексти, здебільшого гумористичні, до модних журналів.

Літературну діяльність почав у 1885 році. 1889 року письменник надрукував «Ідилію Старих Вогнів» і роман з життя журналістів «Коли людина сама».

Саме після публікації серії нарисів «Ідилія Старих Вогнів», у яких зображувалося життя маленького шотландського містечка з усіма його злиднями, пуританськими поглядами, втручанням церкви в особисте життя людини, принесла йому першу відомість.

1888 р. - «Краще померти», де він намагався піджартувати над відомими людьми, любовно-психологічні романи «Маленький служитель» (1891 р.), «Сентиментальний Томмі (1896 р.), його продовження «Томмі та Грифель» (1900 р.), книга про матір «Маргарет Огілві» (1896 р.).

Його «Маленький служитель» був також надзвичайно успішним твором. Пізніше тричі був екранізований.

Баррі знав таких видатних постатей, як Шоу, Уеллс, Голсуорсі, Стівенсон. Якось він сказав Уеллсові: «Це все дуже добре – писати книги, але чи можете ви рухати вухами?»

Коли його друг помітив, що він завжди замовляє собі брюссельську капусту, той пояснив: «Я не можу не замовляти. Ці слова так приємно звучать».

Зі своїми друзями Джеромом К. Джеромом, Артуром Конан Дойлем він заснував крикет-клуб «Аллахакбарріс». Дойл був єдиним, хто дійсно міг грати у крикет.

Однак сучасникам Джеймс Баррі запам'ятався не лише своїми творами, а й винятковою добротою та порядністю. Саме тому навколо Баррі було багато друзів. Крім письменників, він товаришував з мандрівниками. Він завжди цікавився подробицями подорожей та захоплювався людською відвагою. Він товаришував з відомими мандрівниками Африкою Полем дю Шайлу та Джозефом Томсоном. Показовою є дружба Баррі з одним із першовідкривачів Південного Полюсу капітаном Скоттом, уся команда якого загинула під час експедиції. Останнього листа Скотт написав драматургові. У посланні, яке знайшли на місці загибелі команди, дослідник просив Баррі потурбуватися про долю вдів та дітей восьми учасників експедиції. Письменник ініціював створення фонду для допомоги сім'ям загиблих.

1894 року письменник одружується з Мері Енселл, що грала в одній із його п'єс. 1909 року вони розлучаються. Його поясненням їй буде таке: «Хлопці не можуть любити». Дітей у них не було.

З 1897 року Баррі серйозно звернувся до драматургії. У цьому ж році він опрацював «Маленького служителя» для постановки на сцені. Ця вистава стала шалено популярною як в Англії, так і в Америці.

Славу йому приносить п'єса «Кволіті-стріт» (1901 р.), комедія про Англію початку XIX ст., головними героями якої є дві сестри, що заснували школу для вельможних дітей, а також п'єса «Чудовий Кріхтон», у якій дворецький рятує родину після корабельної аварії.

1898 року Баррі знайомиться з Сильвією та Артуром Девіс - це дає початок тривалій дружбі. Коли подружжя Девіс померло, Баррі

стає неофіційним опікуном їхніх дітей - п'ятьох хлопчиків. Але він радше був шостою дитиною, ніж батьком. Джордж, один із братів, загинув на війні, Майкл втонув зі своїм оксфордським другом. Пітер, що став видавцем, наклав на себе руки 1960 року.

Під час Першої світової війни троє з братів Девісів пішли воювати. Баррі писав їм на фронт кумедні гумористичні листи, на які з нетерпінням чекали не лише Девіси, а вся рота. На жаль, двоє з братів не повернулися з цієї війни.

1902 року з'являється Пітер Пен у романі «Маленька біла пташка». Це була розповідь від першої особи про багатого холостяка, що почав дбати про маленького хлопчика Девіза. Беручи цього хлопчика на прогулянку у Кенсінгтонські сади, він розповідає йому про Пітера Пена, якого можна побачити тут уночі.

Через два роки побачила світ п'єса «Пітер Пен» на сцені Театру Герцога Йоркського. А 1911 року вийшла книга з назвою «Пітер і Венді». В епілозі до роману Пітер провідує дорослу Венді.

Баррі написав ще дві фантастичні п'єси. «Дорогий Брут» (1917 р.) описує групу людей, що ввійшли до чарівного лісу, де вони перетворювалися на інших людей залежно від їхнього вибору. «Мері Роуз» (1920 р.) - історія матері, що розшукує своє загублене дитя. Зрештою, вона стає приви́дом. «Що знає кожна жінка» (1908) змальовує рішучу жінку Меггі, чоловік якої несподівано усвідомив, що він завдячує своїм успіхом їй. «Жінка як особливий різновид квітки. Якщо ти маєш її, тобі більше нічого не потрібно, а якщо не маєш, то немає значення, що ти маєш. Деякі жінки задаровують всіх; більшість одного. Але деякі нікого».

За життя Баррі був удостоєний багатьох почесностей. 1913 року став баронетом, 1922 - нагороджений орденом «За заслуги», у 1919-1922 став лорд-ректором Сент-Ендрюського університету, 1930-1937 -

канцлером Единбурзького університету. З 1928 року був президентом «Спільноти літераторів».

Його провідували міністри, кінозірки (наприклад, Чарлі Чаплін), численні шанувальники. Комусь він допомагав порадою, комусь – грішми. Навіть у похилому віці Баррі міг гратися у капітана Гака та Пітера Пена із сином своєї секретарки.

Помер відомий письменник 1937 року. Перед смертю він передав усі права на прибутки від «Пітера Пена» – перевидань, переказів, театральних і кіно постановок – дитячій лікарні на Грейт-Омонд-стріт у Лондоні. Лікарня до наших днів користується цим правом – тож виходить, що навіть після смерті Джеймс Баррі продовжує піклуватися про дітей.

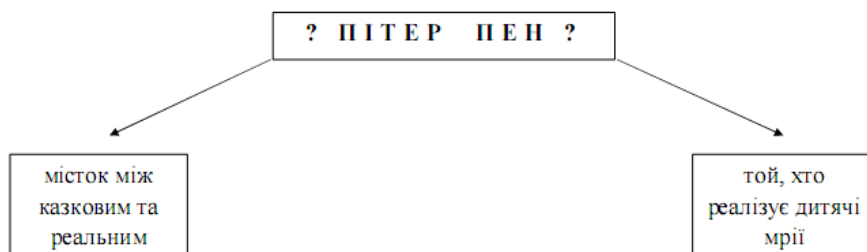
Твори:

- 1888 р. – «Краще померти»
- 1889 р. - «Ідилія Старого Світла», «Коли людина сама»
- 1891 р. - «Маленький служитель»
- 1896 р. - «Сентиментальний Томмі»
- 1900 р. - «Томмі та Грифель»
- 1896 р. - «Маргарет Огілві»
- 1901 р. - «Кволіті-стріт»
- 1902 р. - «Чудовий Кріхтон»
- 1902 р. - «Маленька біла пташка»
- 1904 р. - «Пітер Пен»
- 1906 р. – «Пітер Пен у Кенсінгтонських садах»
- 1908 р. – «Що знає кожна жінка»
- 1911,1915 рр. - «Пітер Пен і Венді»
- 1917 р. - «Дорогий Брут»
- 1920 р. - «Мері Роуз»

«Пітер Пен» - центральний образ в цьому творі навіяний спогадами про старшого брата Девіда. Мама Джеймса так ніколи і не змогла отямитися від тяжкої втрати і потім усе життя уявляла, що її старший син назавжди залишився хлопчиком. У пам'яті Баррі Девід теж назавжди залишився дитиною.

А ще у подружжя Девісів, з яким товаришував письменник, були сини, до яких Баррі дуже прив'язався. І коли ті осиротіли, він узяв їх під свою опіку. Саме для них, розповідаючи казки на ніч, він придумав Пітера Пена.

Уперше цей образ з'явився у двох ранніх книгах Баррі. У романі «Тонні та Грізел» згадується загублений хлопчик, який дуже радіє, що загубився, але боїться, що його розшукають і змусять вирости. Згодом про Пітера Пена було розказано у романі «Маленька біла пташка» (1902). Розділи з цього роману потім вийшли окремою книжкою «Пітер Пен у Кенсінгтонських Садах» (1906 р.) з ілюстраціями А. Рекхема.

Свою книгу «Пітер Пен і Венді» Баррі починає так: *«Всі дітлахи на світі – всі, крім одного-єдиного, - виростають. Вони рано довідуються про те, що мусять вирости. А Венді дізналася про це ось так. Одного разу – їй було тоді два рочки – вона бавилася в саду, зірвала якусь квіточку і прибігла з нею до мами.*

Уявіть, яка Венді була прекрасна в ту мить! Аж її мама, пані Дарлінг, притулила руку до серця і вигукнула:

- О, чому ти не можеш залишитись такою назавжди?!

Оце і все, що було сказано, але відтоді Венді вже знала, що мусять вирости.

Це відкривається кожному з нас, як тільки нам виповниться два роки. Два роки – це початок кінця».

Історія розпочинається у помешканні Дарлінгів, куди навідався Пітер Пен – хлопчик, що втік з дому, аби ніколи не виростати. Він, як і його фея Дзенька, вміє літати і вчить цього трьох дітей Дарлінгів. Венді зі своїми братами супроводжує Пітера до країни Небувалії, де Пітер Пен живе із загубленими хлопчиками, що їх захищає плем'я індіанців. Венді стає для хлопчиків матір'ю. Яюсь, коли Пітера не було поряд, Венді та її родину викрадають пірати Капітана Гака. Пітер їх рятує, і діти повертаються додому. Венді обіцяє щовесни навідуватися до Пітера – робити весняне прибирання. Але для Пітера – час є дещо іншим, ніж для звичайних людей. І коли яюсь він прилетів по Венді, з'ясувалося, що вона виросла й у неї є донечка Джейн. *«Звичайно, Венді врешті дозволить їм полетіти разом. Наш останній погляд застав її у вікні – вона дивиться дітям услід, проводжаючи їх очима у небі, аж поки вони не стають малесенькі, як дві зірочки.*

Дивлячись на Венді, можна помітити, що її волосся біліє, а її постать дедалі меншає, бо все це сталося давним-давно...

Джейн стала звичайною дорослою жінкою, у неї тепер є дочка на ім'я Маргарет; і щовесни Пітер, коли не забуде, прилітає за Маргарет і забирає її з собою у Небувалію, де вона розповідає йому казки про нього ж, а він їх жадібно слухає.

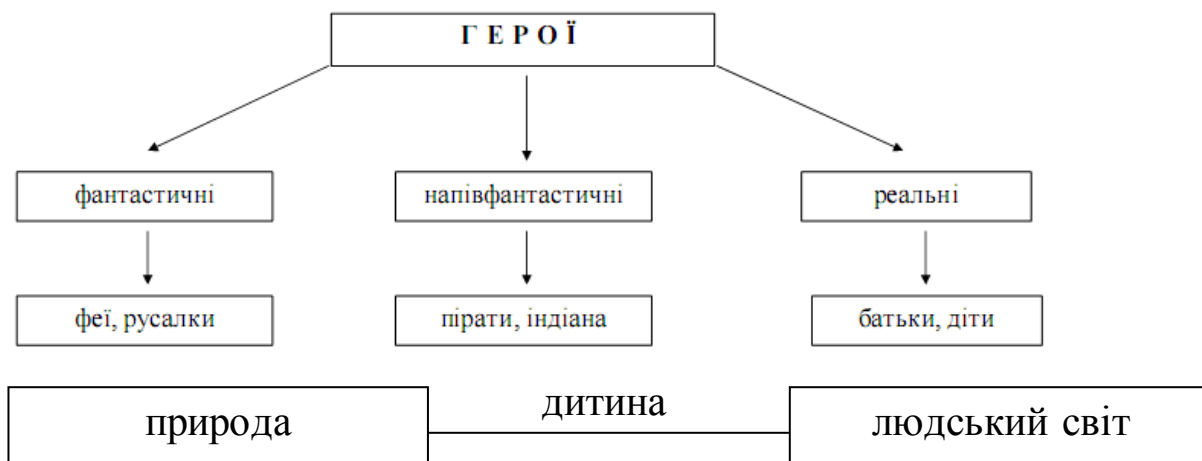
Коли Маргарет виросте, у неї теж буде донька, яка теж стане Пітерові названою матір'ю, - і так триватиме вічно, поки діти залишатимуться веселими, наївними і безтурботними».

Ім'я головного героя походить із двох джерел: Пітером звали одного з синів пані Девіс, а Пен (в оригіналі – Пан) – у грецькій міфології бог лісів та гаїв, захисник та покровитель пастухів і мисливців, що любив раптово з'являтися і зникати, а ще він полюбляв

грати на сопілці німфам. Пітер теж полюбляв грати на сопілці, несподівано з'являвся і жив серед природи.

Ім'я дівчинки Венді походить від застарілого англійського wend, що означає «іти до раю чи до пекла, поринати у сон, або ж мандрувати». Прізвище Дарлінг з англійської – улюблена, мила. В образі Венді Баррі зобразив свою матір – терплячу і люблячу.

Інша версія появи імені Венді така. Одна з подружок малих Девісів називала Джеймса Баррі «friendly» (зменшувальна форма від англійського «friend» – «друг»). Однак дівчинка не вимовляла декількох звуків, тож замість «френді» у неї виходило «венді».

Небувалія – це не просто чарівна країна. Це країна, витворена уявою дітей, тому тут і скарби, і русалки, й індіанці, і пірати, і хижі звірі, і феї. Це символ пригод, про які мріють діти: *«Звичайно, в ті дні Небувалія справді була лише їхньою фантазією, та тепер вона стала реальністю...»*

Письменник показує в образах Дарлінгів ідеальну люблячу родину, що вирізняється з-поміж інших. Адже тут панує мир, злагода і взаєморозуміння. А ще за няньку для дітей у них була собака Нана. Коли ж усі діти повертаються з Небувалії, Дарлінги готові всіх усиновити. Але Пітер не погоджується.

- *І ви послали б мене до школи? – примружившись, запитав він.*

- *Так.*

- *А потім в офіс?*

- *Сподіваюся.*

- *І скоро я став би дорослим чоловіком?*

- *Дуже скоро. (...)*

- *Відпустіть, пані, ніхто не сміє ловити мене і робити з мене чоловіка.*

Це історія про хлопчика, який не хотів ставати дорослим, фактично не хотів того, про що більшість дітей мріє. Також це розповідь про дівчинку, що змалку готова була бути мамою і готова якнайкраще дбати про своїх дітей. Відтак, це історія про свободу вибору, про неможливість виправити іноді скоєні помилки або повернути час.

Новаторством Баррі в жанрі літературної казки стало введення до казкової розповіді героїв-індіанців та піратів, а також дивакуватого капітана Гака, що нагадує романтичних байронівських персонажів. Баррі змішав усе: Пітер, що став отаманом загублених хлопчиків, індіанці, пірати, феї, русалки, крокодил із годинником у шлунку. У країні Небувалії завжди відбуваються пригоди. Вони несподівані і кумедні. Герої - фантастичні, напівфантастичні і реальні.

Тема дитинства переплетена з темою материнської любові. Нормальне дорослішання можливе лише за умови її наявності. А дитина завжди залишається отим місточком між казковим і реальним: *«Коли найперше у світі дитя уперше засміялося, сміх розбився на тисячі скалочок, що стали початком фей», «Щоразу, коли дитина каже: «Я не вірю у фей», десь помирає маленька фея».*

До десятої річниці виходу повісті у Кенсінгтонському лісі в Лондоні (де відбувається дія повісті) несподівано з'явився пам'ятник Пітеру Пену. Натовп, який зібрався подивитися на скульптуру хлопчика, довго ламав голову над тим, звідки вона взялася, а пізніше з'ясувалося, що пам'ятник літературному персонажеві встановив з допомогою знайомого скульптора сам Джеймс Баррі. Хлопчик, який

уміє літати, став мало не культовим персонажем в Англії, а пізніше – і в США. Наприклад, ще за життя Баррі виникла традиція, яка існує до наших днів, – ставити у школах на Різдво виставу за мотивами книги.

В Україні повість-казка «Пітер і Венді» була вперше видана 1987 року у перекладі Володимира Митрофанова.

Запитання і завдання.

1. Автором яких творів був Джеймс Баррі?
2. Яким твором він дебютував у літературі?
3. Коли і як з'явився образ Пітера Пена у творчості Дж. Баррі?
4. Доведіть, що це казка.
5. Чи присутня у творі іронія?
6. Охарактеризуйте образ Венді.
7. Опишіть країну Небувалію.
8. Проблематика твору «Пітер і Венді».

Література

1. Мартинець А. М. Дитяча зарубіжна література: навчально-методичний посібник / А.М. Мартинець. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 139-142.
2. Пітер Пен і Венді // Початкова освіта. – 2002. – № 22. – С. 5-6.
3. Семчинська Т. Джеймс Баррі: батько шести дітей, включно з Пітером Пенем / Т. Семчинська // Друг читача. – 2010. - № 10. – С. 6.

Алан Александер Мілн

Alan Alexander Milne

(1882 – 1956)

Англійський дитячий письменник. У віршованих книжках уперше з'явився образ Крістофера Робіна, хлопчика, прототипом якого став син Мілна. Його прозові книжки розповідають про пригоди іграшкового плюшевого ведмедика Вінні-Пуха. Той ведмедик приніс батькові, синові та всій родині лондонських шотландців Мілнів стільки грошей та слави, скільки мало кому приносять нафтові родовища й металургійні комбінати. Тільки з 1968 року лише одне англійське видавництво «Муффін» щорічно продавало півмільйона п «Вінні-Пуха», примірників компанія Волта Діснея придбала права на Пуха за 350 млн.доларів. З них онуці автора Клер дістанеться 44 млн, решта піде Королівському літературному товариству Великої Британії та іншим утримувачам прав на «ведмедика».

Основні твори: «Таємниця червоного будинку», «Коли ми були дуже юні», «Тепер нам уже шість», «Принц Кролик», «Принцеса, яка не вміла сміятися», «Зелені двері», «Вінні-Пух», «Дім на Пуховому узліссі».

Шотландець за походженням, Алан Александер Мілн народився 1882 року в Лондоні, де його батько працював у школі. Раннє навчання позначено впливом учителя юнацтва Герберта Уеллса, тож зрозуміло, чому вдався до письменництва зовсім ще юний Мілн. Спочатку він уподобав математику в Вестмінстерській школі та Трінті-коледжі в Кембриджі. Згодом приніс рукописний варіант своєї

книжки «*Вінні-Пух*» і «*Будинок на пуховому узліссі*» до бібліотеки коледжу. Будучи студентом Кембриджа, він редагував «Гранта» (студентський журнал), перші літературні спроби побачили світ у гумористичному журналі «Панч», у якому Мілн працював помічником редактора до початку Першої світової війни.

1913 року Мілн одружився з Дороті Дафне де Селінкот, у шлюбі з якою народився син Крістофер. Той самий Крістофер Робін, що став одним із героїв найголовнішого твору в житті письменника. 1924 року вийшли друком знамениті розповіді Мілна «*Коли ми були юними*», частина з яких раніше публікувалася в «Панчі» й була відома постійним читачам журналу. Ця книга знайшла величезний відгук у міжвоєнні часи. Природжений пацифіст, Мілн вступив до лав Королівської армії, служив у Франції. Знаменитий антивоєнний твір «*Почесний світ*» з'явився 1934 року.

Історики літератури справедливо стверджують, що казка Алана Мілна «*Вінні-Пух і Всі-Всі-Всі*» (1928 р.) виникла завдяки дитячому фольклору, літературним традиціям Л. Керрола, Е Ліра, К. Грема. Автор завжди визнавав і неодноразово з вдячністю підкреслював визначальну роль його дружини Дороті та сина Крістофера в написанні «Вінні-Пуха». Коли маляті виповнився рік, Мілн-старший подарував йому плюшевого ведмедя. Пізніше батько та його 5-річний син часто прогулювалися в Лондонському зоопарку, де жила ведмедиця Вінні, а ще - лебідь на ім'я Пух, звідси походить назва казкового персонажа. Після появи плюшевого ведмедика мати почала синові на ніч розповідати різні історії, батько за дружиною записував. А згодом, нічого не кажучи ані їй, ані синові, подав ті історії до друку. Перші - майже дослівно законспектовані за дружиною, а згодом почав і від себе вигадувати. Уже не тільки про хлопчика та ведмедика, а й про інші іграшки - Віслюка, Поросятко, Кенгуру та Тигра. Сова ж та

Кролик були справжніми, вони мешкали біля мілнівського маєтку в Кочфордському окрузі на південному сході Англії.

Основний герой книжки про Вінні-Пуха - Крістофер Робін Мілн, син автора: «Взагалі-то ми чекали на дівчинку на ім'я Розмарі, зізнався Мілн-старший у листі до знайомої відразу після народження Біллі, як у родині стали називати Крістофера. Але, сподіваюся, будемо такі само щасливі й із цим джентльменом». Зазвичай хлопчики народжуються блондинами і їхнє волоссячко тьмянішає на четвертому-п'ятому році життя. З Крістофером Робіном сталося навпаки, коли йому подарували плюшевого ведмедика, хлопчик почав світлішати буквально по тижнях. Той ведмедик зберігся досі. Побачити його можна в дитячому читальному залі Центральної міської бібліотеки Нью-Йорка. Він кудлатий, з маленькими очима, довгим тубом і дуже сумний. Крістофер Робін видав три книги спогадів і одну — нарисів. Однак у літературі він так і залишився в тіні свого батька.

Алан Александер Мілн вважав себе серйозним, респектабельним письменником, учнем Герберта Уелса. Він був певен, що правду про себе розповідає в новелах, п'єсах, але не в книжках про Вінні-Пуха. Оповіді про Вінні та його друзів Алан писав не для сина, а «для продажу», вважав усього лиш заробітчанством. А вийшло, що ця книга стала головною в житті Мілна-старшого, зробила його знаменитим.

Історія створення цієї книжки справді сповнена загадок і регіональних протиріч, але факт залишається фактом – книжки про ведмедика Пуха були перекладені 25-ма мовами і зайняли своє місце у серцях мільйонів читачів. 1952 року Мілн тяжко захворів... Йому довелося перенести операцію на головному мозку, після неї Мілн повернулося у свій дім в Сексесе, де провів решту свого життя за читанням. Після тривалої хвороби помер 31 січня 1956 року.

Крім усесвітньо знаного Вінні-Пуха, Александер Алан Мілн відомий як драматург і новеліст. Його п'єси успішно йшли на професійних сценах Лондона, а тепер ставляться переважно в аматорських театрах, збираючи повні зали, викликають інтерес у публіки і преси. Також Мілн складав вірші для дітей. 1924 року видана збірка віршів «Коли ми були маленькими», а через три роки ще одна з назвою «Тепер нам уже шість» (1927 р.). Місцем проживання героїв майбутніх книжок стала Кочфордська ферма, придбана сім'єю в 1925 р., а також навколишній ліс. А. А. Мілн побудував свої твори як казки, розказані батьком синові - прийом, використаний і Р. Кіплінгом.

Твори:

- детектив «Таємниця червоного будинку» (1922 р.), який був опублікований Меффином 1939 р. разом із 25 іншими п'єсами, оповіданнями й автобіографією Мілна «Тепер надто пізно»;
- книги віршів «Коли ми були дуже юні» (1924 р.), «Тепер нам уже шість» (1927 р.);
- казки «Принц Кролик» (1925 р.), «Принцеса, яка не вміла сміятися», «Зелені двері» (1925 р.);
- дві самостійні книжки: «Вінні-Пух» (1926 р.) та «Дім на Пуховому узліссі» (1928 -1929 рр.).

Книга «Вінні-Пух і всі-всі-всі».

1926 року побачила світ перша версія Ведмедика з «тирсою у голові». Друга частина оповідань «Тепер нас стало шестеро» з'явилася 1927 року і, нарешті, фінальна частина книжки «Будинок на Пуховому узліссі» вийшла 1928 року. Мілну здавалося, що він зробив щось на кшталт детективної історії для дітей, яка добре продається, після першого видання письменник заробив близько двох тисяч фунтів.

Іронія долі полягає у тому, що Мілн був переконаний, він не пише ні дитячої прози, ні дитячих віршів, а звертається до дитини

всередині кожної людини. Письменник ніколи не читав своїх розповідей про Пуха синові, воліючи виховувати Крістофера на творах свого улюбленого письменника Вудхауза. Крістофер Робін уперше прочитав вірші та оповідання про Вінні-Пука через 60 років після їхньої появи, коли почув записи на платівці.

1960 року в Радянському Союзі в перекладі Бориса Заходера були опубліковані історії про кумедне іграшкове ведмежа. Перекладач тяжів до «поезії нонсенсу». Пізніше, 1962 року, Вінні-Пук вийшов українською мовою в перекладі Леоніда Солонька. Весела казка про Вінні-Пука – феєрверк радості й оптимізму. Вона ніби не підпорядкована законам казкового жанру: не має драматичних ситуацій, принципів боротьби Добра і Зла, проте пригоди Крістофера Робіна та персонажів твору дуже схожі на дитячі гри. Мілн, підсміюючись, змальовує характери героїв, що визначають їхню поведінку та вчинки. Письменник оселив хлопчика й ведмедя разом з іншими героями-іграшками в казковому лісі. Ліс – психологічний простір дитячої гри та фантазії. Усе, що відбувається там, – міф, народжений уявою Мілна-старшого, однак у процесі розповіді герої виходять із підпорядкування автора і починають жити власним життям.

Час у Лісі має психологічне і міфологічне значення, він рухається в окремих історіях, щось змінюючи загалом. Герої знають дні тижня, годинник визначають за сонцем – це циклічне явище, замкнутий час раннього дитинства.

Герої не дорослішають, їх вік визначений – за хронологією появи поруч із хлопчиком. Крістоферу Робіну – 6 років, ведмедю – 5, П'ятачку здається, що «страшенно багато років: то, можливо, 3 роки, і може бути, навіть чотири!».

Безжурний Пук готовий завжди прийти на допомогу друзям і обдарувати їх своїм оптимізмом. Напевно, при цьому Крістофер Робін

любить «дурненького ведмедика» більше за решту іграшок. Аж ось інший характер – песиміст віслючок Іа-Іа, якому завжди сумно. Він похмуро дивиться чи на землю, чи на себе у воді. Іронічно змальовані П'ятачок, який пишається своїм предком, і обережний Кролик, який провіщає з нори. Сміється Мілн над мудрою Совою, яка боїться втратити свій авторитет. Гумористичні ситуації пов'язані здебільшого з тим, що голова Вінні-Пуха набита тирсою й не відразу розуміє, що відбувається. Тим часом книжку про Вінні-Пуха почали досліджувати західні психіатри. У персонажів вони вичитали точні діагнози: депресії — в Іа-Іа (Віслюка, якого Алан Мілн списав з власного тестя), тривожного неврозу — у Поросятка, гіпердинамічного синдрому (немотивована рухливість, брак уваги, розмови вголос із самим собою) — у Вінні-Пуха.

Для всіх мешканців Лісу найбільшим авторитетом залишається Крістофер Робін. Саме його кличуть на поміч у складних ситуаціях: він уміє писати, винахідливий, багато знає, готує «експедицію» на Північний Полюс, про яку звірі не мають ані найменшого поняття. Раз у раз в лісі з'являються чужинці: реальні чи вигадані самими героями (Бука, Слонопотам та інші.) Вони сприймаються з страхом – такою є психологія раннього дитинства.

Ідейний зміст виявляється в любові до дитинства та дитячих фантазій. Основна думка твору така: дитинство – неповторний час, а дитина є першовідкривачем свого світу. Мораль цього твору спрямована на дорослого читача, автор хоче, щоб люди усвідомили, що дорослий егоїзм «виріс» із дитячого. Книжка Алана Александера Мілна «Вінні-Пух та всі-всі-всі» — на 17-му місці за популярністю серед творів, написаних і виданих у ХХ ст. Вінні став не менш знаменитим літературним персонажем, ніж принц Гамлет, а прибутковішим за нього є тільки Міккі-Маус.

У Британії з 1983 року проходить змагання з кидання паличок під міст – так само, як це робив персонаж Мілна. Перемагає той, чия паличка першою випливе з протилежного боку моста.

А найбільшу колекцію малюнків Ернеста Шепарда до книжок Алана Мілна продали на аукціоні Sothbey's приблизно за 2 млн. доларів. Зразком для створення образу головного героя став ведмедик Буркотун, який був іграшкою сина художника.

У березні 2008 року на вулиці Вінні-Пуха у Варшаві відбулася акція протесту варшавських студентів проти приватизації ведмежатка студією Волта Діснея. Саме ця компанія володіє правом зображати Вінні-Пуха і забороняє використовувати інші зображення. Польські студенти говорять, що кожен має право уявляти і малювати власного Вінні-Пуха, і на підтвердження цього роздавали альбоми та олівці з проханням намалювати власного Пуха. Також тут продавалися сувеніри різних років, книжки та мультфільми. 2009 року компанія Stephen Slesinger Inc., що володіє авторськими правами на образ Вінні-Пуха, почала судову тяганину з корпорацією Волта Діснея. Представник останньої Мішель Бергман зазначив, що Дісней має ліцензійні права на персонажів цієї казки, а представник родини Шлезінгер заявив, що гроші за авторські права не були отримані і що Дісней приховує справжні прибутки від Вінні-Пуха. Річ у тім, що 1930 року Алан Мілн передав права на історію про Вінні-Пуха Стефану Шлезінгеру, який передав їх Stephen Slesinger Inc. Згодом ця компанія передала частину прав на історії про Вінні-Пуха компанії Волта Діснея. Згідно з заповітом Мілна, права на Вінні-Пуха переходили не сім'ї, а Фонду власності Пуха. Онука Мілна намагалася домогтися відновлення володіння правами на книги діда впродовж 13 років, але 2006 року Верховний суд вирішив, що Мілн не має права відняти права в їхніх теперішніх власників.

Восени 2009 року вийшло офіційне продовження Вінні-Пуха – через 80 років після появи на світ книги про найвідоміше ведмежатко. Продовжив цю історію британський письменник і драматург Девід Бенедіктус, що мав досвід адаптації Вінні-Пуха як аудіо книги, ілюстрації зробив художник Марк Берджес. До компанії вже відомих персонажів приєдналася нова героїня – видра Лотті (Lotti the Otter). Вона любить етикет та крикет і має нестерпний характер. П'ятачок нарікає на те, що дуже складно порахувати до вісімдесяти, а Іа-Іа сумнівається, що автор зможе все правильно записати (бо що він знає про віслучків?).

Автор продовження твору про Вінні-Пуха зазначив: «Я сподіваюся, що в новій книзі залишиться думка Мілна про те, що маленький хлопчик і його ведмежа гратимуться, що б не трапилося».

Українською «Вінні-Пуха» переклав Леонід Солонько.

[Увеличить](#)

Запитання і завдання.

1. Що вплинуло на формування творчої особистості «батька» Вінні-Пуха?
2. Хто став прототипом головного героя твору «Вінні-Пух і всі-всі-всі»?
3. У чому полягає специфіка літературної казки Алана Мілна?
4. У яких книгах письменника можемо зустріти іншого Крістофера Робіна?
5. Чому головним героям творів Алана Мілна «ніколи не буває сумно»?

6. З якою метою психологи аналізували поведінку мілнівських персонажів?
7. Розтлумачте поняття «діалектична», «дидактична», «демократична» казка.
8. Визначте авторську точку зору в художньому тексті.
9. Поясніть «секрет безсмертя за Аланом Мілном».
10. Підготуйте мультимедійну презентацію на тему «Вінні-Пух як «побічний продукт» у творчості Алана Мілна».

Література

1. Бобир О. Маленькі співавтори великих творів (Казка Алана Мілна «Вінні-Пух і Всі-Всі-Всі») / О. Бобир // Зарубіжна література. – 2007.- № 22-23 (черв.). – С. 17-19.
2. Вінні-Пух жжот! // Друг читача // vsiknygy.net.ua/news/3061/
3. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т. 2: Л-Я. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 864 с.
4. Ісаєва О. Позакласне читання як ефективний засіб формування особистісного ставлення до художнього твору / на прикладі вивчення казки А. Мілна «Вінні-Пух ...та його друзі» 5 кл. / О. Ісаєва // Зарубіжна література. – 1996. - № 9. С. 6-9.
5. Коваленко О. Вінні-Пух як «Побічний продукт» (Іграшковий ведмедик, створений Аланом Олександром Мілном, нині популярніший за принца Гамлета) / О. Коваленко // Освіта України -№ 17 (квіт.) 2012. – С. 15.
6. Милн А. Я был однажды в доме: Стихи для детей / пер. С англ. Н. Слепакова / А. Милн – Л. : Дет. лит., 1987. – 108 с.
7. Нові пригоди Вінні-Пуха виходять у США і Великій Британії // Друг читача // vsiknygy.net.ua/news/4473/
8. Свободу Вінні-Пуху! Поляки проти «приватизації» улюбленого персонажа // Друг читача // vsiknygy.net.ua/news/2192/

9. Хмельницкая Т. Рец. на книгу Алана Милна «Я был однажды в доме: Стихи для детей» / Т. Хмельницкая // Детская литература – 1988. - № 10. – С. 75-76.
10. Школа Н. Славетний «батько» Вінні-Пуха: (130-років від дня народження Алана Олександра Мілна (1882-1956) – автора всесвітньо відомого Вінні-Пуха) / Н. Школа // Початкова освіта. - 1012. - № 1-2 (січ.). – С. 37-38.

Джон Рональд Руел Толкін

John Ronald Reuel Tolkien

(1892 - 1973)

Видатний англійський письменник, філолог-медієвіст, класик світової літератури ХХ ст. та один із фундаторів жанрового різновиду фантастики – фентезі, всесвітню славу якому приніс роман «Володар Перстенів».

Основні твори: «Гоббіт, або Мандрівка за Імлисті Гори», «Володар перстенів», «Сильмариліон».

Дж. Р. Р. Толкін народився 3 січня 1892 року в місті Блумфонтейн, що було на той час столицею Оранжевої Вільної Держави. Тепер – це адміністративний центр Південно-Африканської Республіки.

1529 року Георг з династії Гогенцоллернів, що воював під прапором ерцгерцога Фердинанда Австрійського, здійснив відчайдушний подвиг: за власною ініціативою він напав на турецький табір і захопив штандарт султана. За це його прозвали *Tollkuehn*, тобто безстрашний (буквально: «хоробрий до дуращів»). Це прізвисько стало прізвищем усієї гілки. До 18 ст. саксонську родину розкидало Європою. Французькі нащадки хороброго Георга називали себе *du Temeraire* – «Хоробрі», а англійські зберегли давньонімецьке прізвисько, дещо змінивши написання: *Tolkien*, а згодом *Tolkien*.

Предки професора оселилися у Лондоні вже у 18 ст.

Одне з імен Толкіна – Reuel. Білийний Мойсей одружився з красунею Циппорою (Сепфорі) з племені кочовиків. Її батько був жерцем і мав ім'я Реуель (Reuel) – «друг Бога». Традиція називати всіх синів у родині Толкінів Руелами була започаткована Артуром (1857-1896), сином Джона Бенджаміна Толкіна. Свого первістка він назвав Джоном (на честь батька), Рональдом (просто так) і Руелом (на свою честь). Усі сини Толкіна та їхні сини мають третє ім'я Руел.

Народився майбутній письменник у родині банківського службовця, співробітника «Бенк оф Ефріка» Артура Руела Толкіна та його дружини Мейбл Толкін, у дівочтві Саффід. 1894 р. у подружжя народилася друга й остання дитина – Гіларі Артур Руел Толкін. У зв'язку з погіршенням стану здоров'я, у три роки Дж. Р. Р. Толкін разом із меншим братом та матір'ю вирушають в Англію до родичів. Через рік в Африці від ревматизму помирає батько, і родина залишається жити в Британії. Спершу Толкіни мешкають у Бірмінгемі, згодом переїжджають до його передмістя.

Початкову освіту Дж. Р. Р. Толкін здобув удома з матір'ю. Вона навчила його читати, писати, малювати, а також основ латини. За чотири роки вона помирає від цукрового діабету, передавши опіку над дітьми отцеві Френсісу Хав'єру Моргану з Бірмінгемської Ораторії. Дж. Р. Р. Толкін переїздить у притулок місіс Фолкнер для дітей-сиріт.

З 1900 р. Дж. Р. Р. Толкін навчається у Школі ім. Короля Едуарда, далі - Школа св. Філіпа. Згодом він студіює в Ексетер-Коледжі у складі Оксфордського університету, спеціалізуючись на вивченні класичних мов. 1915 р. отримує диплом з відзнакою за спеціальністю «англійська філологія».

Під час навчання у Школі ім. Короля Едуарда Дж. Р. Р. Толкін знайомиться з Робертом Гілсоном, Джеффри Смітом та Крістофером Вайзменом. Учотирьох вони заснували неформальне товариство «ЧКБТ» – «Чайний Клуб і Барровіанське товариство», назване так тому,

що хлопці полюбляли збиратися потайки в бібліотеці школи або сусідньому універмазі «Берроуз», латинізована назва якого і дала компанії ім'я. Навіть після закінчення навчання друзі підтримували спілкування аж до самої війни. Саме на зустрічах «ЧКБТ» Дж. Р. Р. Толкін приймає рішення писати поезії. Перші літературні (власне, поетичні) спроби Дж. Р. Р. Толкіна датуються початком 1910-их рр. під час його «членства» у «Чайному клубі...», учасники якого всіляко заохочували прояви індивідуальної творчості. Опосередковано на рішення Дж. Р. Р. Толкіна зайнятися віршуванням також вплинула постановка п'єси Джеймса Баррі «Пітер Пен», яку він побачив у квітні 1910 р., а також творчість католицького поета-містика Френсіса Томпсона. Витоки багатьох толкінівських сюжетних ліній та образів ховаються в герmano-скандинавській епічній літературі та англо-саксонській книжній, поетичній традиції. Зокрема, осібно слід виділити англо-саксонський епос «Беовульф», скандинавські Старшу (віршовану) та Молодшу (прозову) Едди, «Пісню про Нібелунгів», а також низку давньоісландських саг.

Дж. Р. Р. Толкін особисто визнавав вплив античної літератури (Гомера, Софокла та ін.), карело-фінського епосу «Калевала», кельтської (валійської та шотландської) народної демонології та легенд. Одним із найбільш серйозних вражень Дж. Р. Р. Толкіна стала творчість Вільяма Морріса. Також необхідно згадати роман старшого колеги Дж. Р. Р. Толкіна в галузі медієвістики Еріка Рюкера Еддісона, чий роман «Змій-уроборос» нині вважається одним з найперших яскравих зразків раннього епічного фентезі.

1908 р. Дж. Р. Р. Толкін знайомиться із сусідкою по пансіонату місіс Фолкнер, такою ж сиротою, як і він, Едіт Мері Бретт, старшою від нього на три роки. Наляканий ранніми стосунками та почуттями Рональда до старшої дівчини, ще й протестантки за віросповіданням, отець Морган забороняє хлопцеві спілкуватися з Едіт до його

повноліття. На свій двадцять перший день народження Дж.Р.Р. Толкін пише листа до Едіт із проханням вийти за нього заміж, на який та відповідає, що вона вже заручена, бо вважала, що він її забув. Рональд їде до неї і переконує повернути обручку нареченому. Вона навертається у католицизм, після чого вони формально оголошують про заручини у січні 1913 р., а 1916 р. беруть шлюб.

Після завершення навчання в університеті Дж. Р. Р. Толкін добровільно записується до лав війська. Незабаром його шпиталізують (пароксизмальний рикетсіоз). Решту війни Толкін проводить у тилу, в Англії, переїжджаючи з гарнізону до гарнізону та займаючись штабною роботою. Саме в цей час він починає працювати над міфологією та історією вимріяного в думках світу, що пізніше перетвориться на всесвіт, у якому відбуваються події роману «Володар Перстенів».

Війна залишила помітний відбиток на свідомості письменника. Під час неї він утратив двох друзів із «ЧКБТ»: Р. Гілсона та Дж. Сміта. І в подальшому під час складного процесу написання «Володаря Перстенів» Дж. Р. Р. Толкін депресивно переживатиме період Другої світової війни.

Одразу після війни Дж. Р. Р. Толкіна запрошують до участі в створенні новітнього словника англійської мови («Оксфордський словник англійської мови», 1928). Він повинен був вивчати етимологію та історію слів германського походження, що починаються на букву W.

1920 р. Дж. Р. Р. Толкіна запрошують на посаду старшого лектора з англійської мови у Лідському університеті. Тут він здобуде репутацію провідного англіста свого часу. За два роки він видає «Словник середньоанглійської мови». У 32 роки Дж. Р. Р. Толкін стає наймолодшим на той час професором в історії свого університету.

1925 р. Толкіна обирають професором староанглійської мови в Оксфорді. У 1936 р. Дж. Р. Р. Толкін виголошує публічну лекцію «Беовульф»: чудовиська і критики», яка вплинула на всю традицію вивчення середньовічної епічної літератури. А у 1939 р. виступає з лекцією «Про чарівні казки». Це були відкриті доповіді, що згодом надруковані як наукові статті. У цих статтях зазначено, що значна частина давнього фольклору вважається Толкіним як література. Англосаксонська епічна поема «Беовульф» є для нього авторським твором, хоча й анонімним. Він намагався пояснити смисл поеми, відтворюючи хід думок автора. А значна частина роздумів про «чарівні історії» (фольклорні казки та легенди) присвячена розмові про те, як і чому людина стає творцем уявних світів Чарівних Казок. Фактично Толкін урівноважує способи пізнання і відтворення дійсності авторів давніх творів та сучасних митців. Він вважає міфологічні теми, казкові й епічні образи та мотиви не лише елементами фантастичної «моделі світу», цілком реальної для наших предків, а й художніми образами, метафорами та символами, що виникли завдяки уяві автора-творця. А звідси – можливість у наші дні повторити те, що робилося колись, і створити твір, аналогічний давньому епосу. Надихав Толкіна і приклад фінського вченого ХІХ ст. Е. Ленрота, що зібрав народні перекази в епічний цикл «Калевала». Ось тільки він мав на меті не обробляти вже існуючі легенди, а створювати свої, використовуючи дрібніші фрагменти фольклору Північної Європи й основні структурні принципи давнього епосу.

В Оксфорді письменник входить до лав неформального професорського літературного клубу «Інклінґи». Членами цього клубу були в основному представники оксфордських академічних кіл (К.С. Льюїс, Оуен Барфілд, Чарлз Вільямс, Крістофер Толкін, Адам Фокс та ін. Інклінґи підтримували наратив у фантастиці, схвально ставилися до написання фентезі. Більшість їх робіт визначається

християнськими цінностями. Метою зустрічей було читання та обговорення незавершених літературних творів учасників. Тут уперше були прочитані «Володар Перстенів» Дж.Р.Р. Толкіна та «Напередодні усіх святих» Ч. Вільямса.

До середини 30-х рр. ХХ ст. Дж. Р. Р. Толкін був маловідомим літератором, але вже у воєнні роки він почав займатися конструюванням вторинного чарівного світу і писати історії про нього. Першим поштовхом до індивідуальної міфотворчості став рядок із поезії «Христос» ченця Кюнефульфа: «Eala Earendel, engla beorhtast, // ofer middangeard monnum sended» («Слався, Еаренделе, найясніший із янголів, // над середні землі посланий людям»). Згодом Дж. Р. Толкін говорив: «Я дивним чином схвилювався... За цими словами ховалися далечінь, дивина і краса, які (коли це дано збагнути моєму розумові) були недосяжно давніші від староанглійської мови». Намагаючись зрозуміти (шляхом творчого осяяння), що можуть значити дані слова, Дж. Р. Р. Толкін почав вимислювати світ для цього «Еарендела», результатом чого став корпус авторських міфів, уперше оприлюднених у «Книгах утрачених переказів» у 1983 — 1984 рр., а дві найвизначніші сюжетні лінії (про Берена та Лутієн і Туріна Турамбара) розвинулися в цілком незалежні поеми, надруковані у «Піснях Белеріанду» (1985 р.). Остання, до речі, за сприяння сина письменника К. Дж. Р. Толкіна була зрештою ще й утілена у прозі — у книзі «Діти Гуріна» (2007 р.).

Уся сукупність легенд та міфів про вигаданий світ Середзем'я за життя Дж. Р. Р. Толкіна так ніколи оприлюднена і не була. Видавці ні до, ні після успіху «Гобіта» не наважувалися їх видавати, побоюючись незвичності жанру, обраного автором. Останній планував зробити з них додаток до «Володаря Перстенів», який мав би бути надрукований разом із романом, проте і на цей крок (з ринкових та загальноекономічних міркувань) видавництва не пішли. В останні

роки життя Дж. Р. Р. Толкін захопився суттєвим перекроюванням легенд, складених раніше, тому до послідовного, цілісного вигляду їх так і не довів. Уперше світ їх побачив за редакцією К. Дж. Р. Толкіна під назвою «Сильмариліон» у 1977 р.

Крім творів, пов'язаних із вторинним світом майбутніх «Гобіта» та «Володаря Перстенів», Дж. Р. Р. Толкін писав різноманітні історії для своїх дітей, зокрема «Листи від Різдвяного Діда», «Містер Блісс», «Роверандом», «Коваль із Великого Вуттона» та «Фермер Джайлс з Хему», більшість яких була вперше оприлюднена лише після феноменального успіху «Володаря Перстенів».

1959 року Дж. Р. Р. Толкін виходить на пенсію. Свідченням суспільного і загальнонаціонального визнання письменника став Орден Британської імперії, який йому вручила королева Єлизавета II 28 березня 1972 р. під час прийому в Букінгемському палаці. Однак надмірна увага громадськості до толкінівських сюжетів та творів, а також до його особистого життя змусили подружжя переїхати на південне узбережжя, під м. Борнмут (Дорсет, Англія). 29 листопада 1971 р. Едіт Толкін померла у віці 82-ох років, її поховали на оксфордському цвинтарі, а на надгробку, за особистим розпорядженням чоловіка, вигравіювали ім'я Лутієн – героїні толкінівського епосу, із якою він її все життя ототожнював. 2 вересня 1973 р., перебуваючи в гостях у борнмутських друзів, подружжя лікарів Толгерстів (сам письменник на той час встиг повернутися до Оксфорда), Джон Рональд Руел Толкін помер, не переживши наслідків кровоточивої виразки шлунка. Похований він поруч із дружиною.

Творчість

«Світ Толкіна» - одне з найуживаніших понять стосовно творчості Толкіна. Воно з'явилося у середині 50-х років, коли вийшов роман «Володар Перстенів», і визначало в основному незвичайність романної реальності, її фантастичність та конкретність. Через кілька років, у

шістдесяті роки, під час молодіжних акцій протестів, одним із гасел молоді було таке: «Гендальфа у президенти!» Романна реальність змішувалася з повсякденністю, і це все разом ставало «світом Толкіна».

Саме сприйняття минулого як частини теперішнього, відчуття синхронності існування всіх пластів художньої творчості, від стародавнього міфу до сучасного роману, привели Толкіна до створення книги легенд – від космогонічних міфів до романтичних казок.

Замовляючи продовження «Гобіта», видавці поцікавилися, чи немає в автора якого-небудь рукопису, готового до друку. Толкін дав такий рукопис. Це був один із варіантів циклу «Сказань про Сильмарилів», або «Сильмариліон». Видавці відкинули рукопис і наполягали на продовженні історії Більбо. Але Толкіна не цікавив цикл про Більбо. Після друку «Володаря Перстенів» видавництво надрукувало би будь-що підписане його прізвищем, але письменник не наважувався оприлюднити «Сильмариліон». В одному з листів 1965 р. він напише: «Чесно кажучи, я не знаю, що з ним робити».

Толкін працював над сказаннями практично все життя, тому неможливо точно встановити час їх створення. Можна лише стверджувати, що у 30-ті роки існував уже достатньо повний варіант циклу, готовий до публікації. Але важко сказати, чи був це той «Сильмариліон», що побачив світ 1977 р., адже упорядковував його син Крістофер, а не сам автор. Частину легенд, що не ввійшли до цієї книги, Крістофер надрукував у «Незавершених сказаннях» і «Книгах забутих сказань» у 80-х роках.

«Сильмариліон» розповідає про першотворення і «молодість» світу. У його легендах описано походження Середзем'я, події Першої та Другої епох. Толкін чітко розробляє координати свого світу. Така художня стурктура епосу склала основу невичерпності «світу Толкіна».

Робота над «Володарем Перстенів» ішла повільно і складно. Сюжетна схема нагадує сюжетну схему «Гобіта» (пошук багатства). Але різниця полягає в тому, що Фродо з товаришами йде до гори Ородруїн не знайти, а знищити скарб – Єдиний Перстень. Але в обох випадках перед нами розповідь, у якій маленький та кумедний гобіт стає героєм. Також це подорож туди і звідти, що триває рік. Збігаються етапи мандрів, типи випробовувань, битви.

«Володар Перстенів» був надрукований 1954-55 рр. в Англії і згодом породив справжній толкінівський культ, що розпочався в Америці у 60-ті рр. Стали виникати Толкінівські спільноти.

Д. Кузьменко знаходить паралелі між світом Толкіна та скандинавськими міфами.

Так, уперше світ середньовічної скандинавської літератури Джон Роналд Руел Толкін відкрив у дитинстві, коли захопився історією Сігурда з «Саги про Велсунгів». Ще у Бірмінгемській школі короля Едварда він почав вивчати давньоісландську мову (яку також називають давньонорвезькою) й пробував займатися художнім перекладом. Поглиблене вивчення продовжилося під час навчання в Оксфорді. На викладацькій посаді в університеті Лідсу Джон Толкін узяв участь у заснуванні «Вікінгського клубу» для аспірантів, де читалися саги. Після повернення в Оксфорд 1925 року письменник невдовзі сформував ще один аналогічний клуб, «Вутлегрів», або ж «Колбітар», однак уже для викладачів. Клуб збирався кілька вечорів на триместр у Бейліолл-Коледжі для читання й перекладу ісландських саг. Кожен із присутніх по черзі читав і перекладав обраний на зустрічі текст, а потім твір обговорювався. Основне завдання клубу полягало у вивченні давньоісландської мови. Толкін намагався переконати колег, що саги необхідно читати в оригіналі. «Вутлегриви» проіснували до 1933 року, коли були прочитані всі саги та обидві «Едди» «Едда» є основним джерелом давньогерманської міфології. Цю назву мають два

різні хоч і пов'язані між собою твори. Це «Соемундер Едда» («Старша Едда») та «Снорре Едда» («Молодша Едда»), що в західноєвропейській історіографії відповідно називаються «Поетичною» та «Прозовою». Старша Едда — збірка міфологічних і героїчних пісень створених приблизно в X столітті. Записана Едда була у XII столітті, а потім загублена. Заново рукопис віднайшли лише 1643 року в Копенгагені. Назви рукопис не мав. Молодша Едда — своєрідний підручник теорії поезії давньоісландських поетів-співців скальдів. Упорядкована в 1222—1223 роках ісландським істориком Сноррі Стурлусоном. Основну частину цієї Едди становлять прозаїчні оповідання про давньоісландську міфологію. Оскільки Едда Снорі Стурлусона значною мірою виявилася переказом давнішого поетичного рукопису, то саме його назвали Старшою Еддою, а давно відому Едду Снорі — Молодшою. Етимологія слова «едда» до кінця не з'ясована. Існує кілька версій його походження. Класичними є такі погляди: походить від слова, що означає поезію; за назвою хутора Oddi, де, за легендою, Сноррі писав Едду; в одному з діалектів Едда означає прабаба; також можливе походження від лат. *edere* (писати, публікувати).

Скандинавські мотиви, алюзії, образи, ідеї можна знайти практично в усіх текстах Толкіна, серед більшості його персонажів та сюжетних ліній. При створенні свого художнього світу він керувався любов'ю до міфології та англійським націоналізмом. Саме його національні почуття, хвилювання через відсутність власне англійської автентичної міфології сприяли ідеї створити «міфологію для Англії». Хоча сам письменник ніколи саме такий вислів не вживав, однак багато що в його листах свідчить про це.

Письменник відкинув кельтську, класичну античну й узяв за основу скандинавську міфологію. Він добре знався на північногерманській міфології й літературі та любив її. Його приваблювала генетична близькість скандинавської міфології до

англійської, адже обидві культури є германськими і в минулому мали тісні контакти. У давньоісландській міфології, попри все, що збереглося, багато також було втрачено, а Толкін полюбляв займатися різноманітними філологічними реконструкціями, уявляти, що саме могло бути пропущено. Він присвятив чимало часу для «відновлення» цього втраченого. Окрім наукових лінгвістичних досліджень, це виразилось і в деяких художніх текстах, він написав дві поеми давньоісландською мовою, що «заповнювали» прогалини у «Старшій Едді» в історії про Сігурда. Скандинавська література й міфологія, на відміну від інших давніх, містить багато гумору, а Толкін любив подібне. При цьому вона включає й піднесені моменти, які не протиставляються і не заперечують гумор, а ніби збалансовують його. Із праць Е.В. Гордона, однодумця, друга й колеги Толкіна, можна вивести ще одну причину вибору письменником ісландської літератури — остання не знає класичних уявлень про етикет, у ній немає поділів на високий, середній і низький стиль. Така ж риса характерна для старої англійської літератури, і для Чосера, і, особливо, для Шекспіра. Таким чином скандинавська література ніби створює для англійської «достойного предка».

Останньою, вірогідно, найважливішою, причиною є обґрунтування героїзму в середньовічній скандинавській літературі. Джон Толкін неодноразово захоплено відгукувався про північну теорію відваги. Він вважав її «великим внеском ранньої північної літератури». Відвага в сагах не є військовим терміном, це кредо твердості й непохитності, що стосується усіх сфер життя. Важливо відзначити, що використання північного матеріалу слугувало не тільки для створення скандинавського культурного шару у світі Середзем'я, а й для реконструкції гіпотетично вірогідної давньоанглійської міфології, як і у випадку з кельтським культурним шаром. Причому ця реконструкція

була для письменника важливішою за відтворення власне скандинавської атмосфери.

Свої риси Джон Толкін теж запозичив, головним чином, із скандинавської міфології. Образ гномів взятий зі власне ісландської літератури. Вони брутальні, мстиві, скупі. Слова свого дотримуються, але швидше за буквою, аніж за духом. Лояльні до товаришів, однак у будь-який момент можуть вирішити, що товариш уже не товариш. Усі ці риси додали оригінальності й художнього об'єму образу гномів у Толкіна. Також вони допомогли письменникові створити у «Гобіті» контраст між двома типами героїчної поведінки — давньогерманською, представленою гномами, Беорном і Смогом, та сучасною письменникові англійською, що представлена Більбо.

Для імен гномів та Гендальфа у «Гобіті» письменник використав перелік карликів із «Пророцтва вельви». Було взято такі імена: Торін, Балін, Двалін, Філі, Кілі, Дорі, Норі, Орі, Оїн, Глоїн, Біфур, Бофур, Бомбур, а також низку інших, що з'являються у «Гобіті» та «Володарі Перстенів». Ім'я «Гендальф», що буквально значить «ельф з посохом», у ранніх рукописах повісті належало ватажкові гномів, однак потім письменник видозмінив цього персонажа. Це ім'я показує як працювала свідомість письменника, його техніка лінгвістичної та творчої літературної реконструкції. Вірогідно, читаючи «список карликів» у «Еддах», він не відкинув його, як багато читачів, а задумався над цими іменами. Що робить серед імен слово «Гандальфр», коли друга його частина вказує на «альфра», тобто ельфа, кардинально іншої істоти, аніж карлики-гноми? Не може гном мати ім'я «ельф з посохом», де «посох» явно вказує на чарівні здібності, що характерні для ельфів. Гендальф – ватажок гномів у «Гобіті», але не гном, а ближчий до ельфів (хоч і не ельф також).

Толкінові ельфи, хоч і є багато в чому кельтським образом, однак знаходять відлуння і в скандинавській міфології. Зокрема, поділ

ельфів та світлих і темних має паралелі у «Молодшій Едді», де побіжно згадуються світлі ельфи, друзі богів, що живуть в Альфгеймі, та «темні ельфи», що живуть під землею.

Досить несподіваний зсув у творчості від епічних історій про світ Середзем'я до того, що згодом стало дитячою чарівною казкою «Гобіт», за свідченнями самого Дж. Р. Р. Толкіна, відбувся спонтанно і несподівано. Під час перевірки студентських контрольних робіт йому трапився не зрозуміло чому залишений чистим аркуш, на якому письменник написав: «У норі під землею жив собі гобіт».

Книга була написана між 1930-1935 рр. і спочатку читалася дітям. 1936 р. про її існування дізнався агент лондонського видавництва «Джордж Аллен енд Анвін» Сьюзан Дегналл. Книгу схвально зустріли читачі, і видавець замовив Дж. Р. Р. Толкіну продовження історії про пана Більбо Торбіна. Про процес написання роману, який затягнувся більш ніж на десять років, сам автор писав так: «Ця оповідь зростала по ходу її розгортання, поки не перетворилася на історію Великої війни за Перстень і не стала включати чимало епізодів давнішої історії, що їй передувала. Заохочений проханнями читачів, котрих цікавили гобіти та їхні пригоди, я повернувся до продовження. Однак розповідь неминуче тягнуло до старішого світу, поки вона не перетворилася на, так би мовити, історію, що мала кінець перед тим, як з'явилися її початок та середина».

І без того популярний, роман злетів до статусу культового під час молодіжного руху гіпі середини 60-их рр. ХХ ст. Цьому, безперечно, посприяло піратське (а тому дешеве) видання роману американським видавництвом «Ейс букс» (англ. Ace Books) 1965-го р.

За життя письменник більше не надрукував жодного твору, пов'язаного з вигаданим світом Середзем'я, якщо не брати до уваги книжечки дитячих віршів «Пригоди Тома Бомбадила» (1962 р.), чий

персонажі існували ще до появи «Володаря Перстенів» і були включені в нього з цілком інших на те причин. Тому поява 1977 р. «Сильмаріліону», збірки квазілегенд із ранньої історії всесвіту «Гобіта» та названого вище роману, скомпільованого сином Дж. Р. Р. Толкіна Крістофером та майбутнім популярним фентезійним письменником Гаєм Кевріелом Кеєм, укотре посирила інтерес до толкінівської творчості. Ґрунтовну характеристику трьох основних творів, на яких базується сучасне зацікавлення автором, дав російський літературознавець Володимир Гаков: «Усе разом є складним і водночас надзвичайно органічним злиттям багатьох жанрів: філософсько-фантастичного епосу («Іліада» й «Одіссея» фантастичної літератури), який охоплює всю світобудову, космологію й історію; сюжетно насиченого пригодницького «роману пошуку» (the quest novel) і запозиченого в міфології «подорожі-кільця»; алегоричної притчі про розтліваючу природу Влади та місце індивідууму в Історії; з любов'ю та професійним знанням створеного фантастичного світу — Середзем'я (the Middle-earth), населеного як людьми, так і різними міфологічними істотами: гоблінами, гобітами, ельфами тощо; оригінальною «лінгвістичною фантазією», яка не знає собі рівних із часів Л. Керрола; ескапістським фентезі, що містить потужний релігійно-моральний заряд; квазіісторичних хронік, які охоплюють період у десятки сторіч та стосуються доль сотень персонажів; своєрідної «консервативної утопії»; містичного Апокаліпсису, що розуміється в канонічному християнстві (як кінець старого світу та ява світу нового); фольклорної казки, яка використовує мотиви скандинавської, англо-саксонської та інших міфологій».

Надзвичайна насиченість епосу Толкіна темами, сюжетами, міфологічними та символічними нашаруваннями та алегоріями не випадково призвела до «повальної» зацікавленості його творчістю як із боку філологів-літературознавців, так і широкого кола читачів.

«Гобіт, або Мандрівка за Імлисті Гори» (1937 р.)

На написання «Гобіта» Толкіна надихнула книга «Чарівна країна снергів», створена Едвардом Уайком Смітом і надрукована 1927 року. Країна снергів розташована на фантастичному острові десь на Землі, і туди дуже важко дістатися. Толкін читав цю казку своїм дітям і захотів по-своєму розповісти історію, але вже про гобітів. Схожість між снергами і гобітами очевидна: це і зовнішність, і звички. Головний герой «Снергів» - Ѓорбо. «Гобіта» - Більбо. Обидва здійснюють подорож. Перший – виводить дітей з лісу, другий супроводжує гномів. Обидва зі своїх подорожей повертаються героями.

Твір Толкіна побудований згідно з усіма канонами літературної казки. Він насичений фольклорними елементами, хоча не дотримано якоїсь однієї моделі, радше їх з'єднано кілька. Сюжет «Гобіта» ґрунтується на найпопулярніших мотивах народних чарівних казок: мандри героя у пошуках багатства та мотив зміборства. Добропорядного Більбо Торбина (Беггінс, з англ. bag – сумка) чарівник Гендальф та гноми втягнули у похід з пригодами, кульмінацією якого є битва з драконом.

У цій повісті пристуні герої казок: гноми, ельфи, гобліни, тролі, дракон. Автор зберіг «набір ролей», «атрибути» та функції фольклорних персонажів. Гноми добувають і зберігають скарби підземного світу, тролі, народжені скелями, перетворюються на камінь з першими променями сонця, ельфи вередливі, але добрі, тварини вміють говорити і приходять на допомогу людям у складний момент. З іншого боку, всі фольклорні персонажі зображені з легкою іронією (на неї натрапляємо у Л. Керрола, А. Мілна, А. Ліндгрена, К. Чуковського). Таке іронічне переосмислення зазвичай повинно або зруйнувати казкову умовність, або змінити її на звичайну умовність художнього твору. У цьому випадку Толкін дотримується правил не фольклорної, а літературної казки.

Ці літературні правила дали йому можливість ввести у чарівну казку придуманих ним гобітів. Саме образ гобіта Більбо одразу привертає увагу. Істота, з одного боку, казкова, а з іншого має людські риси (любить попоїсти, посидіти біля комина з кухлем пива та люлькою, цінує спокій і порядок).

Завдяки літературі ці звички і риси характеру вже до Толкіна сприймалися як головні риси добропорядного англійця. І письменник використав ці стереотипи, щоб зробити героя впізнаваним і вписати його до літературної традиції.

Але образ Більбо пов'язаний з іще однією традицією – фольклорною. Він – казковий герой, що на початку твору є слабким і кумедним, але у подальшому здатний на подвиги й отримує багато перемог. Найперше він перемагає самого себе.

Більбо – це ланка між світом чарівної казки і реальністю. У ньому є те, чого не мають фольклорні персонажі, – неоднозначність характеру. Він добрий, але хитрий, ледачий, але може бути дуже активним, цінує спокій, але може кинутися у мандри без капелюха і палички, без грошей і носовичка. Більбо бере участь у подіях, що змінюють ситуацію і його самого. І це зміни внутрішні, а не зовнішні. Згадаймо фольклорні казки: Іванко-дурник перетворюється на красеня, царівна-жаба перетворюється на царівну. Таке перетворення важливе для казки як підсумкове підтвердження, доказ, що герой виконав свою роль. З Більбо нічого такого не відбувається. Зовні він такий, яким і був, але всередині він уже інший. Навіть скарби, які йому так важко дісталися, він з легкістю витрачає.

У фольклорних казках головний персонаж є носієм доброго начала і завжди бореться з кимось або чимось, що є злим, перемагаючи зло. У «Гобіті» добро теж перемагає, а до Озерного міста приходять мир і благодать. Але найвищий урок Толкіна полягає в тому, що треба вміти відмовлятися від багатства.

Отже, від фольклорної казки цей твір відрізняється і неоднозначністю тлумачення перемоги, а також тих сил, що втілюють добро і зло. Наприклад, Торін Дубоцит, гном, що понад усе любить скарби, перед смертю визнає, що помилявся.

Події у творі розгортаються в чітко визначених хронологічних рамках: гноми та Більбо відправляються в подорож у кінці квітня, мети подорожі досягають у листопаді, а повертається Більбо додому 22 червня. Те саме стосується місця дії: країна Середзем'я ретельно описана, має свою мапу. Річ у тім, що письменник планував за рік написати продовження казки, але видавцям та й читачам довелося чекати сімнадцять років перш, ніж вони прочитали «Володаря Перстенів».

Нащадок письменника і нащадок Чарльза Діккенса створять разом дві нові книги для дітей. Старший внук Толкіна, Майк Толкін, поет і критик, напише два романи у віршах на основі тих розповідей, які в дитинстві читав йому дідусь. Актор Джеральд Діккенс, праправнук Чарльза Діккенса, прочитає текст для запису аудіоверсії книги. В основі цих творів – оповідання Флоренс Боун. Так, натхненням для «Бажання» послужило оповідання цієї письменниці «Бажання рожевого кольору», що вийшло 1923 року. Друга книга «Веселка» ґрунтується на оповіданні «Інший бік веселки». Уперше Майкл Толкін почув ці казки, ще будучи дитиною, а згодом він читав їх своїм дітям. Узявшись за переспів цих творів, він хотів віддати данину тепер уже забутим, але хорошим книгам.

2011 року у Великобританії побачила світ книга «Мистецтво Гобіта». Поклін намалював 110 ілюстрацій безпосередньо перед виходом «Гобіта». Деякі з них уже публікувалися, але 25 вважалися втраченими. Вони були знайдені нещодавно в особистому архіві Толкіна в Бодліанській бібліотеці (Оксфорд).

До українського читача «Гобіт» прийшов завдяки перекладу Олександра Мокровольського, а також Олени О'Лір. А 2008 року вийшли твори «Діти Гуріна» та «Сильмариліон» у перекладі Катерини Оніщук.

Запитання і завдання.

1. Ким за фахом був Дж. Р. Р. Толкін?
2. Чи вплинув його фах на його творчість?
3. Основоположником якої літератури його вважають?
4. Який твір приніс йому славу?
5. Що це за «Пророцтва вельви»?
6. Що спільного між «Гобітом» та героїчним епосом?
7. Назвіть спільні риси між «Гобітом» та казкою.
8. У чому полягає особливість літератури фентезі.
9. Чим фантастика відрізняється від фентезі?
10. Охарактеризуйте образи «Гобіта».
11. Що є темою та ідеєю «Гобіта»?

Література

1. Гаков В. Сказка-жизнь профессора Толкина / В. Гаков // Детская литература. - 1983. - № 7. - С. 30-35.
2. Кантор В. Мир Толкина / В. Кантор // Лит. Обозрение. - 1983. - № 3. - С. 78 - 81;
3. Курицын В. Мир спасет слабость / В. Курицын // Дружба народов. - 1992. - № 2. - С. 229 - 231.

4. Кузьменко Д. Скандинавські мотиви у творчості Дж.Р.Р. Толкіна з точки зору історії та теорії літератури / Д. Кузьменко // Філологічні семінари. Випуск 13: Що таке історія літератури? / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — К., 2010. — С. 140-150.
5. Лихачева С. Джон Рональд Руэл Толки / С. Лихачова // Зарубежная детская литература: Учебное пособие. - М. : Издательский центр "Академия", 1998. - С. 139-142
6. Лихачева С. Миф работы Толкина / С. Лихачова // Лит. обозрение. - 1993. - № 11 - 12. - С. 91-104;
7. Нащадки Толкіна і Діккенса створять разом дві книги для дітей // Друг читача // vsiknygy.net.ua/news/zakordonni-novyny/18481/
8. Толкин Дж. Р.Р. О волшебных историях / Дж. Р.Р. Толкин // Дерево и лист. - М. :Гнозис, 1991. - С. 10-109.

Роальд Амундсен Дал

Roald Dahl

(1916 – 1990)

Роальд Дал — популярний і улюблений британський (уельський) письменник, автор романів, казок і новел, написаних як для дорослих, так і для дітей. Майстер парадоксальних оповідань. Небагатьом художникам слова вдається завоювати дитячі серця настільки, що з першого рядка вони визнають творця «за свого» і раз за разом перечитують книги, затираючи їх до дір. Такі книги залишаються в серцях людей, навіть коли вони дорослішають.

Основні твори: «Гремліни», «Дорога в рай», «Джеймс і гігантський персик», «Чарлі й шоколадна фабрика», «Матильда», «Чарлі та великий скляний ліфт», «Денні — чемпіон світу», «БДВ, або великий і добрий велетень», «Хлопчик. Оповідання про дитинство», «Самотні польоти».

Народився у Лландаффі, Кардіффі (Уельс) 13 вересня 1916 року в сім'ї норвежців Гаральда Дала та Софії Магдалини Дал (дівоче прізвище Гесселберг). Письменника назвали на честь Роальда Амундсена - дослідника Північного Полюса, національного героя Норвегії. Роальда охрестили у Норвезькій Церкві міста Кардіффі, яку відвідували його батьки. 1920 року, у трирічному віці, він втратив старшу сестру, а згодом і батька, через кілька тижнів. Після цього мати вирішила переїхати до Англії, де Роальд навчався у кількох

школах, а також у пансіоні для хлопчиків Св. Петра. Однак там йому не подобалося. Він не бачився з ріднею, тому писав додому щодня. Згодом Роальд навчався у школі Рептон у містечку Дербішир. Пізніше напише новелу «Хлопець», у якій прототипом до вигаданого персонажа Джефрі Фішера був його друг із цієї школи на ім'я Майкл. Він згодом стає Архієпископом Кентерберійським. Через цю посаду друга Роальд у майбутньому скаже: «Ось чому я маю такі сумніви на рахунок релігії і Бога взагалі».

Дал був дуже високим (його зріст - 1.98 м). Також він був чудовим спортсменом, навіть був капітаном шкільної команди. Грав у футбольній команді. Згодом він захопився фотографією. Через деякий час почав працювати на шоколадній фабриці, що й підштовхнуло до написання повісті «Чарлі і шоколадна фабрика». Закінчивши навчання у школі, Роальд вирішив не вступати в університет. Натомість, 1934 року він пішов працювати в компанію «Шелл» (Shell-мушля). У 20 років він поїхав до Танзанії.

Під час Другої світової війни Роальд став льотчиком-винищувачем у Найробі (Кенія). Далу дуже подобалося його вільне життя в Кенії, особливо польоти. Він продовжував навчання техніки польотів у Іраку, за 50 миль від Багдада. Після 6-ти місяців тренувань Дал отримав чин пілота-офіцера.

Згодом Дал був направлений у Єгипет. Під час одного з польотів над пустелею він мало не загинув, дивом урятувавшись. Пізніше він напише повість про це, де розповість історію реальної катастрофи. Майбутній письменник був врятований; його відвезли у лікарню в Александрії. Лікар сказав, що Роальд вже ніколи не зможе літати. Однак уже через 5 місяців, у лютому 1941 року, Дал продовжив польоти на фронті. Роальд одружився з американською акторкою (яка згодом отримала «Оскар») Патрисією Ніл 2 липня 1953 року у Нью-Йорку. Їхній шлюб тривав 30 років, у сім'ї народилося 5 дітей: Олівія

(померла у семирічному віці через ускладнення, що дав кір), Тесса, Тео, Офелія та Люсі.

Почав писати у 1942 році. Його першим твором, опублікованим у «Вечірній суботній газеті», була робота «Шматок торта», що розповідала про аварію в Єгипті. Згодом назву змінили на «Падіння у Лівії» (видавець вважав таку назву набагато драматичнішою, хоча насправді Роальд не падав). 1943 року Дал публікує повість «Гремліни» - це розповідь про маленьких створінь, запозичених із фольклору, за сюжетом якої було поставлено відомий однойменний фільм (1984 р.).

Після війни Роальд Дал повністю присвячує себе творчості. Він пише розповіді, повісті, п'єси як для дорослих, так і для дітей. Його твори здобувають світову славу, про нього пишуть у найвідоміших виданнях того часу. У своїх творах для дітей письменник засуджує поганих батьків, які не піклуються про дітей, або навпаки, дозволяють їм занадто багато. Роальд Дал показує, що хорошим дітям ніколи не буде самотньо, адже для них завжди знайдеться друг і порадник. Водночас, письменник не ідеалізує своїх персонажів, а зображує їх такими, якими вони є.

Роальд Дал - письменник з Уельсу, бравий норвезький чоловік, улюбленець кількох поколінь дітей і дорослих. Він прожив неабияке життя, повне надзвичайних подій, неймовірних пригод і гарячих авантур. Правду кажучи, Дал написав свою першу дитячу історію («Джеймс і гігантський персик», 1966) для власних малюків і не мав наміру її публікувати. Однак родина письменника вмовила його змінити своє рішення, і світова громадськість щиро вдячна їм за це.

Роальд Дал мав особливе почуття гумору, і в поєднанні з неповторною фантазією воно створювало фантастичні речі на зразок розмовляючих комах і гігантського персика чи дівчинки, яка рухала предметами силою думки. Проте, незважаючи на гадану легковажність сюжетів, кожна з розповідей Дала - сильна самостійна

історія, яка розігрує перед читачем зовсім не дитячі проблеми. Наприклад, «*Матильда*»: історія про дівчинку - «білу ворону», яку не любили і не розуміли власні батьки. Незважаючи на оточуючу її жорстокість, дівчинка не втрачала сміливості, і в кінцевому підсумку, використовуючи свій приголомшливий розум і стійкий характер, вона змінила власне життя на краще. Або історія про Чарлі - маленького хлопчика, сім'я якого жила в страшній убогості, холоді і голоді. Неймовірна доброта, чуйність і любов до близьких - ось, що відрізняло Чарлі від середньостатистичної примхливої дитини. І випадок посміхається хлопчикові, дозволяючи, щоб збулася його найзаповітніша мрія. Дал вчить дітей того, що навіть у найжахливіших життєвих ситуаціях внутрішня стійкість і віра в себе допомагають подолати всі негаразди, а близькі та рідні люди - це найцінніше, що є в людини, тому їх потрібно цінувати і берегти. Тема складного дитинства - досить частий мотив у Роальда Дала. Майже всі його юні герої живуть у жахливих умовах. Але всі вони знаходять свій шлях і спосіб зробити власне життя кращим.

Відтак, досить несправедливо, що «дорослі» розповіді Дала не так широко відомі, як дитячі. Багато людей навіть не знають, що Роальд Дал створив багато приголомшливих історій, які нічого спільного не мають з промовистими сороконіжками і божевільними кондитерами. Дивовижне почуття гумору письменника, не стримуване рамками віку майбутнього читача, розцвітає в цих коротких оповіданнях у всій красі. Любитель несподіваних розв'язок і раптових поворотів сюжету, Дал створює історії дивовижні в своїй реальності або, навпаки, фантастичності. Також Дал писав новели для дорослих. Багато з них були написані спеціально для американських журналів, як-от «Дамський домашній журнал» чи «Нью-Йорець». Деякі з новел (а всього Дал написав 60) були опубліковані після смерті письменника. Ці твори принесли йому 3 нагороди (Edgar Awards): 1954 року - за збірку

«Хтось, як ти»; 1959 року - за новелу «Хазяйка»; 1980 року - за уривок з «Оповідань несподіваного» (під назвою «Шкіра»). Одна з його найвідоміших новел, «Курець» (або ж «Людина з Півдня»), була екранізована двічі - у 1960 та 1985 рр. 1995 року остання стрічка була адаптована Квентіном Тарантіно і називалася «Чотири кімнати».

Серед перекладачів творів Дала російською мовою хотілося б згадати Ігоря Богданова, завдяки якому з'явилося майже повне зібрання «дорослих» оповідань Роальда Дала - авторська збірка «Дорога в рай». Дал тричі отримував нагороду імені Едгара По, яку присуджують кращим містичним творам. Його улюбленими письменниками були Р. Кіплінг і Ч. Діккенс. Їхні твори помітно вплинули на всю творчість Дала.

Цікавою сторінкою в творчості письменника були кіносценарії. Два фільми про знаменитого агента 007 (You Only Live Twice і Chitty Chitty Bang Bang) створені за активної участі Дала. Як відомо, його життя досить тісно було пов'язане з кінематографом. Співпрацюючи з Уолтом Діснеєм на зорі свого творчого шляху, Роальд Дал створив «Гремлінів», які міцно прижилися на Олімпі казкових персонажів.

Роальд Далд помер 23 листопада 1990 року, у віці 74 років удома, у Букінгемширі від лейкемії. На його честь у Букінгемширському Музеї відкрито Дитячу Галерею Роальда Дала. 2003 року був складений рейтинг «200 кращих книг за версією ВВС». До цього списку увійшло 9 його книг. До речі, серед них є твори для дітей. На честь річниці від його дня народження 13 вересня офіційно визнано Днем Роальда Дала.

Письменник був непересічною особистістю, і йому дійсно було про що розповісти людям. Кажуть, що найскладніше складати розповіді для дітей. Ці бешкетники ненавидять, коли їх повчають, люблять пригоди і небезпеку, а також мають схильність до щасливих завершень. При цьому для них недостатньо просто захопливої історії, у

ній обов'язково повинен бути якийсь прихований зміст або завуальована мораль.

Твори:

- твори для дорослих - роман «Гремліни» (1943р.), збірка «Дорога в рай» (1954 р.);
- дитячі повісті «Джеймс і гігантський персик» (1961 р.), «Чарлі й шоколадна фабрика» (1964 р.), «Матильда» «Чарлі та великий скляний ліфт» (1972 р.), «Денні — чемпіон світу» (1975 р.), «БДВ, або великий і добрий велетень» (1982 р.)
- автобіографічні романи «Хлопчик. Оповідання про дитинство» (1984 р.), «Самотні польоти » (1986 р.).

«Матильда» — найпопулярніша книга Роальда Дала, одного з літературних батьків Джоан Роулінг — авторки «Гаррі Поттера». Матильда — геніальна дитина, проте її родичі так не вважають. Для них вона — зайвий клопіт, головний біль. І Матильда вирішує перевиховати своїх обмежених і зациклених на собі родичів, а заодно й жахливу директорку школи пані Транчбул. 1988 року «Матильду» було визнано найкращою книжкою для дітей.

«Джеймс і гігантський персик» - одна з найвідоміших дитячих повістей Роальда Дала. Так сталося, що маленький Джеймс мусить жити разом зі своїми злющими тітоньками - тіткою Шкваркою і тіткою Шпичкою, які постійно коверзують і знущаються з нього. Проте одного дня трапляється щось надзвичайне, і життя Джеймса та його тітоньок докорінно змінюється. Як завжди, динамічна, тривожна й безмежно весела повість не залишає місця для байдужості.

Повість «Чарлі і шоколадна фабрика» (англ. «Charlie and the Chocolate Factory») - режисер Тім Бертон, перша екранізація відбулася 1981 року - фільм "Віллі Вонка і шоколадна фабрика" із Джинном Уайдлером в головній ролі. Також за мотивами книги було створено

комп'ютерну гру. Прем'єра фільму в США та Україні "Чарлі та шоколадна фабрика" відбулася 25 серпня 2005 року.

Віллі Вонка - ексцентричний кондитер, який, утративши зв'язок з сім'єю, почав шукати наступника. Вклавши золоті квитки в обгортки фірмових шоколадних плиток, він запросив п'ятеро дітей, яким вони дістались, на екскурсію по своїй солодкій імперії. Те, що дітлахи побачили за стінами підприємства, куди 15 років не ступала нога сторонніх, вражає уяву

Хлопчик Чарлі Бакет мешкає зі своєю родиною в дерев'яній хатинці на краю великого міста. Його родина налічує шестеро людей: тато і мама Чарлі - пан і пані Бакети; батько й мати пана Бакета - дідунь Джо та бабуся Джозефіна; батько й мати пані Бакет - дідусь Джордж і бабуня Джорджина. Хатинка Бакетів мала лише дві кімнати і одне ліжко. Тому жили вони не дуже зручно.

Із усієї родини працював тільки пан Бакет (на фабриці зубної пасти). Тому грошей не вистачало навіть на харчі. Попри всі негаразди, Бакети жили дружньо. Мрією малого Чарлі був шоколад. Він захоплювався історією шоколадної фабрики Віллі Вонки, навіть складав свою шоколадну фабрику з кришечок від зубної пасти, які приносив додому батько.

Віллі Вонка - легендарний кондитер, що створював дивовижні ласощі і відкрив найбільшу в світі шоколадну фабрику. Всі заздрили успіхові Вонки, тому якось конкуренти вкрали всі його секрети і довелося закрити фабрику. Проте нещодавно фабрика знову почала працювати. Ніхто не бачив працівників, що туди заходили, але вранці з фабрики виїжджали машини з найкращим у світі шоколадом і розвозили його по всьому світові. А в місті з'явилися оголошення, що Віллі Вонка поклав у шоколадки 5 золотих квитків. Ті, хто їх знайде, зможуть цілий день пробути на шоколадній фабриці. Віллі Вонка визначить переможця, що отримає значно цінніший приз. Тим часом

по телевізору Бакети дізнаються про перших володарів золотих квитків. Перший квиток знаходить товстий хлопчик Август Глуп, що тоннами їсть шоколад щодня. Другий - Верука Солт - донька мільйонера, який виконує всі забаганки своєї дитини. Коли дівчинці набридли всі її численні хатні тварини, вона попросила в батька золотий квиток. Той поскуповував шоколад Вонки тисячами паків, зупинив свій завод для того, щоб працівниці цілодобово розкривали шоколадки.

Третій квиток отримала цілеспрямована дівчинка Віолета Бореґард, що не звикла програвати. І четвертий квиток хлопчик-геймер Майк Тіві, що зламав систему і, купивши одну-єдину шоколадку, здобув квиток.

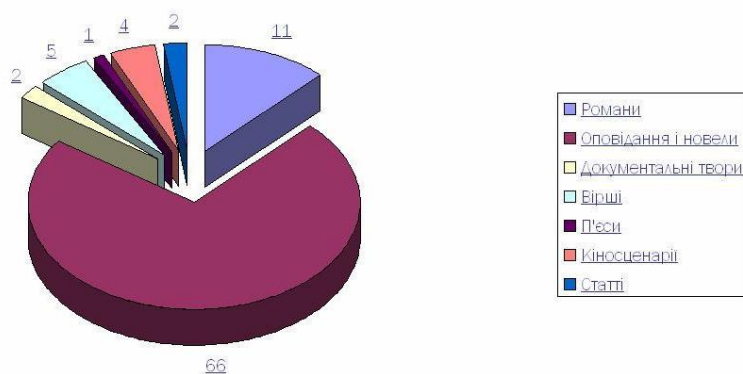
Чарлі, затамувавши подих, чекав, коли знайдуть останній квиток. Він був знайдений у Росії. Остання надія Чарлі згасала. Звісно, Чарлі дуже хотів би побувати на шоколадній фабриці Вонки. Але він може скуштувати шоколад один раз на рік - на свій день народження.

Однак уранці хлопчик дізнався, що квиток був фальшивим, і сталося диво. На холодній засніженій дорозі Бакет знайшов грошову купюру. Не роздумуючи, хлопчик побіг до магазину і придбав шоколадку. Золотий квиток опинився в його руках. Побачивши це, покупці запропонували Чарлі велосипед, гроші, лиш би той віддав їм квиток, але він не міг відмовитися від своєї мрії. Чарлі розумів, як скрутно живе його родина, тому запропонував батькам обміняти квиток на гроші. Вони з розумінням поставилися до ситуації, вирішивши, що грошей кожен день друкують дуже багато, а квитків Вонки всього лише 5. Отже, Чарлі потрапить на шоколадну фабрику.

Із того часу в Бакетів справи пішли найкращим чином. Чарлі став працювати разом із Віллі Вонкою, а кондитер розташував їхній дерев'яний будиночок усередині своєї фабрики.

Тільки книги, що володіють глибиною і діляться з людиною мудрістю, заслуговують життя у віках. Однак ще менше авторів створюють фантастичні світи силою власної фантазії і залишаються в числі улюбленців після того, як діти перетинають кордон дорослішання. Твори зовсім небагатьох авторів читають перед сном учорашні діти власним малюкам. Життя Дала вийшло багатим на різноманітні події, і свого часу він познайомився з великою кількістю цікавих людей. Але крім цього, він сам був одним із найбільш оригінальних і неповторних чоловіків, що жили в ХХ столітті.

ЖАНРОВЕ РОЗМАЇТТЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ РОАЛЬДА ДАЛА ТА
КІЛЬКІСТЬ НАПИСАНИХ ТВОРІВ

Кілька років тому в одному з гаражів одного з міст Каліфорнії знайшли оповідання Дала «Очі містера Кроакера». Оповідання було написане 1982 року для молодих американських видавців, які мали намір випускати книжки, спрямовані на заохочення дітей писати. Проект так і не вдалося втілити в життя, рукописи валялися у шафі, а згодом – у гаражі одного з видавців.

В Україні Дал виходив у видавництві «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га» у перекладі Віктора Морозова.

Запитання і завдання.

1. З якою метою автори звертаються до дитячої аудиторії?
2. Які твори Роальда Дала належать до автобіографічних?
3. Що вам відомо про професійну діяльність письменника?
4. Для яких творів найбільш типовим є поєднання реального та нереального?
5. У якому з творів Дал звернувся до фольклорних джерел?
5. Чому художні тексти цього письменника стали популярними кіносценаріями?
6. Які проблеми автор порушує в повісті «Чарлі і шоколадна фабрика»?
7. Хто був співавтором більшості творів письменника?
8. Охарактеризуйте жанрове розмаїття творчості Роальда Дала.
9. Як ви розумієте діалогічний аналіз тексту?
10. Підготуйте мультимедійну презентацію творчості Роальда Дала.

Література

1. Віртуальна мандрівка до музею // <http://www.youtube.com/v/7GvQxaBF2tI&hl=en&fs=1&rel=0&color1=0x402061&color2=0x9461ca>
2. Музей Роальда Дала // http://www.buckscc.gov.uk/sites/bcc/museum/county_museum.page <http://www.roalddahlmuseum.org/>
3. Офіційний сайт Роальда Дала <http://www.roalddahl.com/>

Памела Треверс

Pamela Lyndon Travers

(Хелен Ліндон Гофф)

(1899 - 1996)

Англійська письменниця, що народилася в Австралії. Відома як авторка серії дитячих книг про Мері Поппінс. Свое самостійне життя розпочала вже у Лондоні як поетеса, журналістка, танцівниця.

Вона авторка казок, віршів, есеїв, статей з філософії та міфології. Вона читала лекції, була почесним доктором у Пітсбурзі. Але весь світ знає її як Памелу Треверс, що написала казку про Мері Поппінс. Задум повісті про Мері Поппінс виник тоді, коли вона розповідала історії про дивну і чарівну виховательку дітям приятельки, що разом з мамою прийшли провідати Памелу, коли та хворіла.

Основні твори: «Мері Поппінс», «Мері Поппінс повертається», «Що знає бджола: Роздуми про міф, символ та сюжет».

Народилася або 1899 р., або 1906 р. Достеменно відомо, що день народження письменниця святкувала 9 серпня. А вік... Хіба справжні леді говорять про вік? Народилася вона у містечку Меріборо в Австралії в родині банківського службовця. Її батько помер, коли їй було сім років. Офіційний діагноз – епілептичний напад, але сама Треверс була переконана, що виною батькової смерті було пияцтво.

Хоча в дитинстві вона довго вірила, що її батько перетворився на комету. Жити стало важче, адже в родині було ще двоє дівчаток. Хелен розповідала їм власні казки. Найулюбленішою була казка про коня, що вмів стрибати на хвилях.

З 11 років вона навчалася у пансіоні.

Писати Хелен почала з дитинства. Спочатку це були оповідання та п'єси для шкільних вистав, придумувала чарівні казки. Її поеми друкували, коли їй не було ще навіть двадцяти років (австралійський журнал «Бюлетень»).

Саме казки були для неї порятунком від бруталної дійсності. Її уява стирала межі між реальністю та вигадкою, вона змогла побачити відсвіт магічного у буденних речах. Пізніше вона напише в одному з есеїв: «Я ніколи не дізнаюся про те, яка добра фея обдарувала мене під час хрещення дивним даром, найчистішим із усіх земних радощів, - вічною любов'ю до казки... Іноді мені здається, що дитина, яка вмє слухати, не потребує казок, вона створює їх сама».

У дитячі роки Хелен багато читала. Її улюбленими письменниками були Ч. Діккенс, В. Скотт, У. Шекспір, Л. Керрол, Р. Кіплінг. Бібліотека П. Треверс була справжнім її багатством. Іноді вона жартувала: якщо залишиться без даху над головою, то зможе побудувати будинок зі своїх книг.

У молодості вона здійснила подорож по Австралії та Новій Зеландії, а потім, 1923 р., переїхала в Англію, де спочатку спробувала себе як акторка. Одночасно зацікавилася вивченням кельтського фольклору. Памела – це був її сценічний псевдонім. Грала вона виключно у п'єсах Шекспіра. Згодом захоплення літературою перемогло, і вона цілком присвятила себе літературі, друкуючи свої твори під псевдонімом «П.Л. Треверс», використовуючи ініціали, щоби приховати своє жіноче ім'я.

У Лондоні вона також зайнялася і політичною журналістикою. Ймовірно, що обдарована леді зацікавила спецслужби. Вона починає співпрацювати з британською військовою розвідкою, за що пізніше і була удостоєна офіцерського звання.

1925 р. в Ірландії Памела Треверс познайомилася з поетом-містиком Джорджем Уільямом Расселом, творчість якого надзвичайно на неї вплинула. Він на той час був редактором журналу «Айрш Стейтсмен» і надрукував кілька її поем. Завдяки Расселу вона познайомилася з іншими ірландськими поетами, що викликали в неї зацікавлення світовою міфологією.

Головною подією її життя було знайомство з Георгієм Гурджиєвим. Його вчення про титанів, закутих у людські тіла рутинною і лінощами духу, заімпонувало Памелі.

Вивчаючи фольклор, вона помітила подібність міфологічних систем різних народів, а також тісні паралелі між дитячими фантазіями та загальновідомими казками. На думку Треверс, діти перебувають найближче до розуміння таємниць Всесвіту, але з віком вони втрачають цей дар.

Письменниця довго розмірковувала над тим, якою б могла бути людина, що стала дорослою, але зберегла дитячу цілісність. Безперечно, вона б у натовпі здавалася чарівником. Так народився образ Мері Поппінс – найкращої няні, яка не читає дітям нотацій, а допомагає зберегти первозданне почуття всеєдності, показуючи приховані сторони буття. Вона дозволяє їм помилятися.

1934 р. – побачила світ книга «Мері Поппінс». Це був перший літературний успіх Памели Треверс. Але перші читачі навіть не знали, як звати автора бестселера, не здогадувалися, чоловік це чи жінка. Адже на обкладинці були тільки ініціали. Сама письменниця згодом так пояснила це: «Я вирішила не дати наклеїти на себе цей ярлик сентиментальності і тому підписалась ініціалами, сподіваючись, що

людям не буде ніякого діла до того, написана книга чоловіком, жінкою або кенгуру». Письменниця не хотіла, щоб її творчість асоціювалася із солодкою літературою для дітей.

А далі – продовження роману, вірші та нехудожні твори. У книзі 1934 року містився розділ «Погана середа», в якому розповідалося про компас, що його використовувала Мері і діти, щоб відвідати найцікавіші місця в цілому світі. Згодом Треверс переробила цю частину, оскільки вона містила культурні та расові стереотипи про китайців, африканців та індіанців. 1981 року вона замінила людей тваринами. А Мері Шепард (найвідоміший ілюстратор творів Треверс) намалювала компас, що показував полярного ведмедя на півночі, пальму на півдні, панду на сході, дельфіна – на заході.

Фільм Діснея «Мері Поппінс» був випущений у прокат 1964 року. Головну роль зіграла актриса Джулі Ендрю. Фільм був висунений на премію «Оскар» у 13 номінаціях. Отримав 5 нагород. У Радянському Союзі 1983 року на екрани вийшов фільм «Мері Поппінс, до побачення!»

У повсякденному житті Треверс вирізнялася тим, що намагалася не афішувати факти свого особистого життя. «Якщо вас цікавлять факти, - говорила вона, - то історія мого життя у «Мері Поппінс» та інших моїх книгах».

Хоча вона жодного разу не виходила заміж, незадовго до свого 40-річчя усиновила ірландського хлопчика на ім'я Кеміллус, розлучивши його з братом-близнюком, бо двох дітей вона взяти відмовилася.

1977 р. Треверс було присуджено звання Офіцера Ордена Британської Імперії.

У плані особистої біографії Памела Треверс, як уже зазначалося, намагалася сховатися в тінь: «Ви можете питати мене про все, про мою роботу, але я ніколи не буду говорити про себе».

Вона померла 1996 (1995?) року тихо і непомітно для світової спільноти та преси. Але так повинно бути, адже ніхто нічого достеменно не знає про казкарів.

Книги про Мері Поппінс

1934 р. – «Мері Поппінс» (перша книга знайомить нас із родиною Бенксів, до яких прибуває Мері Поппінс після того, як дітей Бенксів залишила няня. Діти переживають з Мері цікаві й захопливі пригоди).

1935 р. – «Мері Поппінс повертається» (діти Бенксів відправляються на прогулянку у парк. Майкл запускає змія, і той повертається разом із Мері Поппінс. У цій книзі протиставляються дві няні – міс Ендрю, яку всі називають Карою Небесною, та Мері Поппінс)

1943 р. – «Мері Поппінс відчиняє двері» (Мері повертається в парк, падаючи разом з феєрверками. Вона і діти провідують її дядька містера Твіглі, товаришують зі статуєю, що оживає, катаються на м'ятних конях і відвідують вечірку в саду над морем).

1952 р. – «Мері Поппінс у парку» (Це шість пригод Мері Поппінс і дітей Бенксів у парку на Вишневій вулиці. Хронологічно події цієї книги відбуваються між подіями другої та третьої книг. Вони відвідують вечірку жителів кульбабок, котів, а також вечірку Хелловін, де танцюють зі своїми тінями).

1962 р. – «Мері Поппінс від А до Я» (абетка-історії Мері Поппінс, дітей Бенксів та інших героїв із попередніх книг, а також незвичайні слова на кожну літеру).

1975 р. – «Мері Поппінс на кухні» (Мері приходить на порятунок Бенксам, коли приготування їжі вийшло на небезпечний рівень, навчаючи юних Бенксів готувати. У книзі також є рецепти).

1982 р. – «Мері Поппінс на Вишневій вулиці» (Мері та діти Бенксів переживають ще одну незабутню пригоду в час літнього сонцестояння. Тоді все може трапитися, навіть міфічні істоти оживають).

1988 р. – «Мері Поппінс і сусідній будинок» (жителі Вишневої вулиці шоковані, що поряд з Бенксами із 17 будинку у 18 оселилася міс Ендрю, колишня няня містера Бенкса. А разом з нею живе хлопець Люті з південних морів, який страшенно сумує за рідною домівкою. Допомогти може тільки Мері).

Інші твори:

1941 р. – «Подорожую морем, подорожую землею»

1952 р. – «День народження містера Віга»

1953 р. – «Магічний компас»

1971 р. – «Друг-мавпа»

1975 р. – «Про сплячу красуню (нехудожній твір)»

1980 р. – «Дві пари мештів»

1989 р. – «Що знає бджола: Роздуми про міф, символ та сюжет»

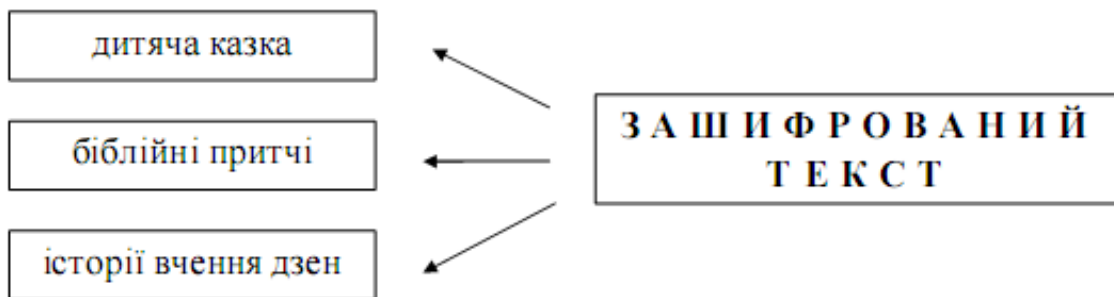
«Мері Поппінс»

Популярність книг про Мері Поппінс можна порівняти хіба що з книгами про Гаррі Поттера. Між ними є багато схожого: у Треверс – вісім книг, у Роулінг – сім. Няня була з Вишневої вулиці, Гаррі – з Тисової. Як і Мері, Гаррі літав, але використовував не парасольку, а мітлу.

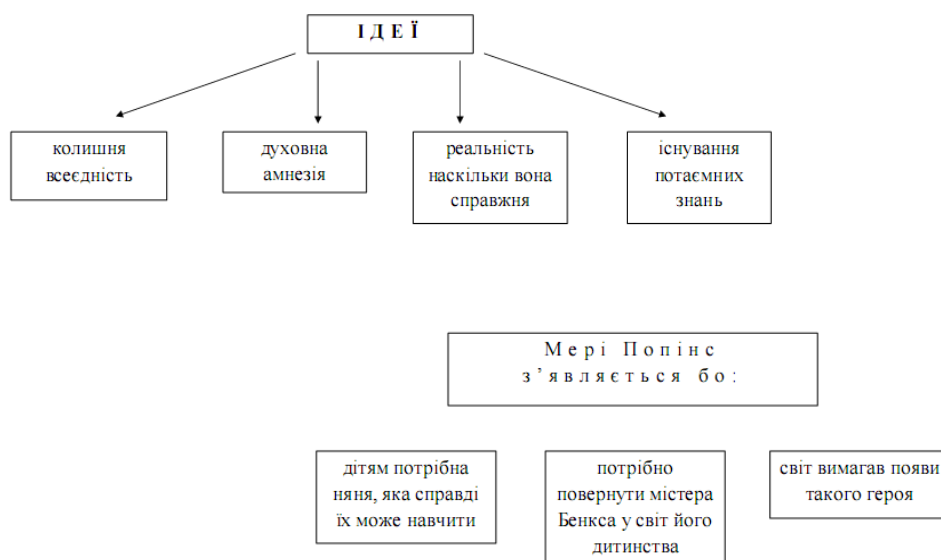
У книгах про Мері Поппінс яскраво виражені езотеричні мотиви. При чому набагато яскравіше, ніж це маємо у книгах про Гаррі Поттера. У Джоан Роулінг окультний символізм є лише елементом форми, а в Памели Треверс, що доволі довго вивчала теософію, все набагато серйозніше. У листі до літературознавця Стефана Бернштейна вона писала: «Було би помилкою вважати мої повісті суто дитячими книгами. Вони не меншою мірою призначені для дорослих читачів».

Інтерв'юер The Paris Review у 1982 році зазначив, що «вчення» Мері Поппінс дуже нагадує йому євангельські притчі. Треверс відповіла: «Мій учитель дзен, з яким я займаюся вже тривалий час,

сказав, що всі історії про Мері Поппінс – це екстракт дзенських історій». «Тобто люди можуть читати що завгодно і знаходити у цьому будь-що?» - уточнив журналіст. «Звісно», - відповіла письменниця. До речі, вона неодноразово наголошувала, що «Мері Поппінс» - це не зовсім дитяча книга.

Казка завжди цікавила її як притча, зашифрований текст, а шифр треба шукати в далекому першоджерелі. Наприклад, день народження няні святкується в зоопарку. А її кузен, Змій, промовляє: «Птах, і звір, і камінь, і зірка – ми все єдине, все єдине, дитя і змія, зірка і камінь – все єдине». Або ж історія про трьох принців, що сходять зі сторінок книги і говорять, що вони реальніші, ніж діти, які про них читають. Або ліки, якими няня пригощає дітей: одному здається, що це полуничне морозиво, іншому – вишневий сироп, а няня говорить, що це ромовий пунш. І зрештою, ідея духовної амнезії, що з віком стирає в дитині здатність розуміти мову Природи.

Мері Поппінс ніколи нічого не пояснює: ні звідки прийшла, ні звідки взялося диво. Вона поводитьсья, як учитель дзен: не розповідає, що, як і чому, а показує. Вона не робить дива. Вона віднаходить їх у реальності, робить їх видимими для навколишніх.

За Треверс, міфологія і казки – це не тільки уривки потаємних знань. Вони є в побуті, виявляють себе щоденно. А найвищою магією є здатність прочитати адресоване тобі послання у вивісці або ході собаки.

Коли 1934 року вийшла перша книга казкового циклу про Мері Поппінс, маленькі читачі були в захопленні. Кажуть, що коли мами читали цю книгу дітям, батьки тихенько підкрадалися до дверей дитячих кімнат, аби послухати також. Таємниця успіху полягає в тому, що Треверс вдалося створити неповторний образ няні. Усі дива, які вона дарує дітям, - це мрії кожної дитини. До створення цього образу були причетні конкретні люди. Сама авторка згадувала, що в будинку її батьків була робітниця, яка мала незвичайну парасольку, а ще вона любила натякати на щось фантастичне, але ніколи нічого не розповідала до кінця.

Далі вийшли повісті «Мері Поппінс повертається» і «Мері Поппінс у парку». Згодом Памела Треверс отримала орден Британської Імперії за вагомий внесок в англійську літературу. Письменниця дала дозвіл на екранізацію своїх книг, але згодом пошкодувала про це. Їй не сподобалася гра актриси Джулії Ендрюс.

Після виходу четвертої книги «Мері Поппінс відчиняє двері» Памела Треверс вирішила зупинитися, щоб приділяти більше уваги науці та власному езотеричному журналу «Парабола». Але діти закидали письменницю обуреними листами, і їй довелося повернутися до своєї героїні. «Мадам, - писав один юний джентльмен, - ви відправили геть Мері Поппінс. Цього я Вам ніколи не пробачу! Ви змусили всіх дітей плакати!»

1962 р. виходить книга «Мері Поппінс від А до Я», далі – «Мері Поппінс на кухні» (1975 р.) і «Мері Поппінс на Вишневій вулиці» (1982 р.). Остання книга «Мері Поппінс і сусідній будинок» була надрукована 1988 р.

Але не всі захоплювалися леді Досконалістю. У 70-х роках релігійні фундаменталісти почали звинувачувати казкарку у пропаганді чорної магії, а її героїню проголосили втіленням самого Сатани. Але це не зашкодило ні авторці, ні її книгам. Адже Мері Поппінс навчає людей не вимолювати дива, а бачити та створювати їх волею власного розуму. Ідея Мері Поппінс виривалася назовні, як писала авторка. «Можливо, це вона придумала мене...»

«Діти бачать світ, - пояснювала Треверс, - у первісній єдності. Не почувши ще жодної казки, дитина живе у світі міфів та легенд, де святий Георгій та Король Артур, нехай і під іншими іменами, оберігають перехрестя доріг та заповітні стежки, а жахливий дракон Грендель, ще не переможений Беовульфом, приймаючи різні обличчя, вивергає полум'я на всі боки. Лічилки, дражнилки, простенькі пісеньки – всі вони містять дивні історії. Але у більшій мірі джерелом міфів стають випадково почуті уривки дорослих розмов та чуток...» Стаючи дорослими, діти поринають у рутину, проблеми та клопоти і забувають про дивний світ казки, а Мері Поппінс виросла, але не забула. Саме тому їй так легко підняти з землі намальовану сливу та надкусити її.

Простежується певна схожість між авторкою та її героїнею: рідне місто письменниці за звучанням схоже на ім'я героїні (Меріборо, річка Мерівер – Мері). Мері, як і її авторка, мала сині очі, задержуватий ніс, чорне волосся. Також у дитинстві Памела, як Мері та інші герої казки, любила милуватися природою, зірками, довго сидіти в саду і мріяти. Мама жартувала, мовляв, дочка «висиджує кручат». Але дівчинка не ображалася, як не ображається на кпини і її героїня Джейн.

Казки виходили протягом півстоліття і об'єднали два покоління читачів – батьків та їхніх дітей. П. Треверс хотіла завершити історію Мері Поппінс казкою «Прощай, Мері Поппінс», але відмовилася від свого задуму.

Памела Треверс створила образ ідеальної няні. Вона акуратна і має чудові манери. Її туфлі завжди начищені, фартух накрохмалений, вона пахне милом «Сонячне світло» і тостами. Усе її майно – парасолька і велика гобеленова сумка. Вона вміє створювати пригоди з нічого: з найзвичайніших предметів та у звичайнісіньких умовах. Своїх вихованців Мері навчила двох найголовніших речей: уміння бачити казкове у буденних речах і не боятися жодних змін. А сама няня пересувається за допомогою вітру, який називає вітром змін. Також вона ніколи нічого не пояснює своїм вихованцям, вони повинні всього навчитися самі.

Вона повертає дітям віру в диво, адже з віком людина втрачає здатність бачити дивовижне. Мері Поппінс з'являється тоді, коли вона найбільше необхідна дітям. Але найбільше вона потрібна містерові Бенксу, тому що повертає йому спогад його дитинства і пам'ять про те, яким є світ насправді.

На думку авторки, чим діти менші, тим вони є ближчими до Бога і Природи. Тому немовлята Барбара і Джон розуміють мову вітру, сонця та тварин.

- Слухай, ану посунься. Ти ж мені просто в очі лізеш! – сказав Джон.

- Вибач, - озвався Промінь. – Але що я вдію? Наказ є наказ. Цілий день я маю посуватися зі сходу на захід, і моя дорога чомусь пролягає через цю кімнату.

Тільки маленькі діти, близькі до Природи, мають надзвичайні здібності. І часто вони не розуміють дорослих:

- Дорослі ж завжди кажуть одне, а думають інше. Так мені здається. Не хотіла ж вона мене справді з'їсти!

- Та ні! Це вони тільки так по-дурному люблять говорити, - сказав Джон. – Навряд чи я колись навчуся розуміти дорослих. Вони всі такі, якісь тупі. Навіть Джейн і Майкл часом бувають тупі. Аж дивно! (...) Вони, наприклад, нічогосінько не розуміють з того, що ми їм кажемо. І ще гірше: вони не розуміють, про що говорять речі!

Розділ «Про Джона та Барбару» з книги «Мері Поппінс» чи не найважливіший для розуміння світоглядної концепції авторки.

Мері Поппінс – чарівниця, і якщо вона розуміє мову тварин, то значить, що вона зберегла молодість душі. До речі, вік няні авторка не вказує, але з тексту можна зрозуміти, що вона молода. Мері Поппінс перебуває поза віком і ніколи не старіє.

Поетичне мислення, здатність думати образно і бачити все в іншому світлі дають людині можливість помічати у світі прекрасне. Цей особливий вид свідомості протиставляється масовій свідомості пересічних людей.

Поетичний світ Треверс базується на грі словом. Вона обіграє такі вирази, як «вітром занесло», «літати від щастя», беручи до уваги їх буквально розуміння.

У Треверс немає щасливих фіналів. Мері вчить своїх вихованців із гідністю зустрічати виклики долі. Вона демонструє змінність та мінливість долі, тому ніколи не розлучається зі своєю парасолькою і сумкою. Як казала Треверс, де серцевина тверда, а кінці змикаються, немає ні початку, ні кінця, там немає слова «прощай».

У «Мері Поппінс» відсутній поділ світів на реальний та фантастичний, тут чарівний герой потрапляє до реального світу. Але є поділ на дорослих, дорослих-диваків та дітей. І щоб не стати «неправильним» дорослим, треба зберегти в собі особливості дитячого

мислення, тобто поетичну свідомість, образне мислення та здатність бачити світ інакше.

Памела Треверс не написала автобіографії: «Я не звикла писати про особисті проблеми, мене хвилюють тільки ідеї. Невже так важливо, яку кашу любив Джон Кітс. Кому це цікаво? Справжня біографія – це історія душі». І автобіографія перетворилася на розповідь про улюблену героїню. Їй було важко писати сама про себе. А ось що відчувала Мері Поппінс, ніхто не знав. Адже Мері Поппінс ніколи нікому не відкривала своїх таємниць.

До українських дітей Меррі Поппінс прийшла завдяки перекладам Євгенії Горевої.

Запитання і завдання.

1. Як розпочався творчий шлях авторки?
2. Бачити чарівне у буденному. Чи можна застосувати цю тезу до творів Памели Треверс?
3. Чи наявний поділ на позитивних та негативних персонажів у повісті «Мері Поппінс»?
4. Чому таким важливим є для дитини однорічний вік?
5. Охарактеризуйте головних персонажів.
6. Як обігруються фразеологізми та переносні значення слів?
7. Чому Мері Поппінс нічого не пояснює дітям?
8. У чому привабливість чи непривабливість Мері Поппінс?
9. Які це езотеричні мотиви?

Література

1. Брандис Е. От Эзопа до Дж. Родари / Е. Брандис. – М. : Детская литература, 1980. – С. 271.
2. Главное – соединять // Иностранная литература. – 2007. - № 6. – С. 275-282.
3. Звягина И. Мери Поппинс и гурджиевские мотивы Памелы Треверс / И. Звягина // oculus.ru/blog.php.
4. Иванов С. Ушла создательница «Мэри Поппинс» / С. Иванова // Книжное обозрение. – 1996. - № 28. – С. 5.
5. Ісаєва О. Історія про найкращу в світі няню / О. Ісаєва // Зарубіжна література. – 1998. - № 6. – С. 11.
6. Клименко Ж. Парасолька з головою папути на кінці «держачка», або таємниці Памели Ліндон Треверс / Ж. Клименко // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1998. - № 6. – С. 8-9.
7. Мартинець А. М. Дитяча зарубіжна література: навчально-методичний посібник / А. М. Мартинець. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 69-72.
8. Lawson V. *Mary Poppins, She Wrote: The Life of P.L. Travers.* – New York, 1999.
9. Was PL Travers the real Mary Poppins // The Telegraph. – 2008, Oct. // www.telegraph.co.uk

Джоан Роулінг

Joanne Rowling

Джоанна Мюррей Роулінг

(нар. 1965 р.)

Британська письменниця, авторка романів про хлопчика-чарівника. Успіх серії цих романів у читачів, а також фільмів у глядачів приніс Роулінг всесвітню славу і 1 мільярд доларів США. Роулінг – володарка багатьох літературних премій, 2000 року була нагороджена орденом Британської Імперії. Справжнє ім'я письменниці – Джоанна Мюррей Роулінг. Річ у тім, що перед першою публікацією видавці боялися, що хлопчики не захочуть купувати книжку, написану жінкою, тому вони попросили її використати ініціали свого імені, а не повністю ім'я. Для другого ініціала свого імені Роулінг вибрала ім'я своєї бабусі – Кетлін.

Основні твори: «Гаррі Поттер і філософський камінь», «Гаррі Поттер і Таємна кімната», «Гаррі Поттер і в'язень Азкабана», «Гаррі Поттер і Кубок Вогню», «Гаррі Поттер і орден Фенікса», «Гаррі Поттер і Напівкровний принц», «Гаррі Поттер і смертельні реліквії», «Казки барда Бідля»

Народилася письменниця 31 липня 1965 у Чіппінг-Содбері, графство Глостершир, Англія (недалеко від Брістоля). Батьки: Енн і Піт Роулінг. Вони познайомилися, коли на лондонському вокзалі опинилися в одному купе у потязі, що їхав в Арборт. Пітер був

новобранцем, а Енн служила в жіночій допоміжній службі ВМС. Через кілька місяців Енн завагітніла, і вони вирішили залишити армію. Обом тоді було по 20 років.

Сестра Дайана (Ді) народилася на 2 роки пізніше за Джоан.

У дитинстві вона двічі переїжджала. Обидва рази в міста поряд з Брістолем: спочатку в Ейт, потім у Вінтербурн. У Вінтербурні вони з сестрою гралися з дівчинкою і хлопчиком, що мали прізвище Поттери.

Мати присвятила весь свій час дочкам. Енн любила читати дітям книги. До п'яти років Джоанна чи не напам'ять знала всі дитячі книжки. У шість років вона показала матері свою першу розповідь про пригоди кролика на ім'я Кролик.

Джоанна не любила згадувати своє дитинство: адже його ніхто не зміг би назвати рожевим і безтурботним. Дочка малозабезпечених батьків була трохи незграбною і досить повною, що давало привід для однолітків уволю вправлятися в дотепності. Але дівчинка жила своїм, глибоким внутрішнім життям: декілька друзів і незмінна книжка в руках – от і все її щастя.

Сім'я переїхала знову, коли їй було дев'ять років, - у Татшил.

Коли Джоан було 15 років, захворіла її мати. Діагноз - розсіяний склероз.

У випускному класі Джоанна вирішила, що вступатиме до Оксфорда. Вона успішно склала вступні іспити, її прізвище потрапило в список кандидатів, проте студенткою престижного університету вона так і не стала. Джоан вирішила більше не повторювати спробу і не втрачати рік, тому подала документи в університет Ексетера в Девоні, куди і була зарахована 1983 року. Вона хотіла вивчати рідну англійську мову, але батьки наполягли на тому, аби вона студіювала французьку. Після закінчення університету, отримавши ступінь бакалавра мистецтв, Роулінг переїхала у Форкс, де змінила декілька місць роботи. Вона працювала секретарем перекладачем у

лондонському відділенні організації "Міжнародна амністія" і недовго в Манчестерській торговій палаті.

1991 року, у віці 45-ти років, померла мати Джоанни, яка декілька років перед смертю була фактично паралізована. Після цього, у віці 26 років, Джоанна вирішила поїхати з Англії в Португалію, де почала викладати англійську. Вона давала уроки після обіду й увечері, а вранці писала. У цей час вона почала працювати над своїм третім романом (перші два закинула як «дуже погані»). Нова книга була про хлопчика, який виявив, що він чарівник, і потрапив до чарівної школи.

У Португалії в серпні 1992 року Джоан вийшла заміж за студента-журналіста Хорхе Арантеса. Їх дочка, Джесіка, народилася в 1993 році. У тому ж році подружжя розлучилося. Після розлучення Роулінг з дочкою переїхали до Единбурга, в Шотландію, ближче до молодшої сестри Ді.

В Единбурзі Джоанна ходила писати "Гаррі Поттера" в кав'ярню «Ніколсонс», власником якої був чоловік її сестри.

Шотландська Рада Мистецтва дала їй грант для завершення книги, і після численних відмов вона зрештою продала книгу "Гаррі Поттер і філософський камінь" видавництву «Блумсбері» (Великобританія) за 4000 доларів США. У цей час Роулінг працює учителем французької мови.

Перший наклад "Гаррі Поттера і філософського каменя" вийшов 1997 року і склав усього тисячу примірників, з яких половина потрапила в дитячі бібліотеки. Книга не справила великого враження, але її все ж помітили критики. У тому ж році на професійному ярмарку видавців дитячої літератури у Болоньї Баррі Каннінгему вдалося продати права на американське видання "Гаррі Поттера" видавництву Scholastic, яке запропонувало письменниці незвично великий для дебютантки аванс - 105 тисяч доларів. Письменниці

довелося змінити заголовок книги на «Гаррі Поттер і камінь чародія». Згодом вона вже ніколи не пристосовувала назви романів для американської аудиторії.

«Гаррі Поттер і філософський камінь» побачив світ у червні 1997 року і став сенсацією: роман невідомої письменниці-початківця був визнаний у Великобританії кращою дитячою книгою року. Права на видання твору придбало американське видавництвом Артура Ливайна, і в жовтні 1998 року книга була перевидана в Сполучених Штатах. Далі були: «Гаррі Поттер і потаємна кімната» (1998 р.), «Гаррі Поттер і в'язень Азкабана» (1999 р.), «Гаррі Поттер і Кубок Вогню» (2000 р.), «Гаррі Поттер і Орден Фенікса» (2003 р.), «Гаррі Поттер і принц напівкровка» (2005 р.). Сьомий, завершальний роман серії «Гаррі Поттер і дари смерті» з'явився у продажу у Великобританії і США, а також у декількох інших країнах 2007 року. Роулінг багаторазово запевняла, що сьомий роман стане останнім у серії, але напередодні його виходу вона не виключила, що напише продовження пригод своїх героїв у майбутньому.

4 грудня 2008 року в 25 країнах у книжкових магазинах з'явилася нова книга Джоан Роулінг "Казки барда Бідля". Усі гроші від продажу книги поступають на рахунок благодійної організації The Children's High Level Group, що захищає права дітей у Східній Європі.

26 грудня 2001 року Джоан Роулінг удруте вийшла заміж за єдинбурзького лікаря анестезіолога Ніла Скотта Мюррея. У березні 2003 року у пари з'явився син Девід Гордон Роулінг Мюррей, а в січні 2005 - дочка Макензі Джин Роулінг Мюррей.

Роулінг активно займається добродійністю. Зокрема, вона підтримує фонд батьків одинаків і фонд дослідження розсіяного склерозу - хвороби, від якої померла її мати.

Наклади її книг перевищують 35 мільйонів. Їх перекладено більш ніж 40 мовами світу. Але чим саме одинадцятирічний хлопчик

підкорив увесь світ? Мабуть, таємниця його успіху полягає у нескінченній вірі в перемогу добра над злом. «Віра і впевненість» - це гасло авторки. Аби бути щасливим, потрібно просто робити те, що ти любиш, тобто знайти свою нішу в житті. «Просто будь самим собою – і все у тебе вийде», - говорить один із героїв Роулінг.

«Усі люди хочуть, щоб їх життя було зручним, – говорить Джоан. - Але перша з чотирьох великих істин Будди свідчить: життя є страждання. Мені дуже подобаються ці слова. Тому що життя не зобов'язане бути зручним. І в цьому я знаходжу заспокоєння - для себе і для всіх, хто заплутався в житті. Ви знайдете вихід. А я, упевнена, ще обов'язково вклепаюся в які-небудь неприємності. Сподіваюся лише, що вони будуть трохи меншого масштабу».

Книги

1997 р. — «Гаррі Поттер і філософський камінь»

1998 р. — «Гаррі Поттер і Таємна кімната»

1999 р. — «Гаррі Поттер і в'язень Азкабана»

2000 р. — «Гаррі Поттер і Кубок Вогню»

2001 р. — «Фантастичні тварини і де їх шукати»

2001 р. — «Квіддич крізь віки»

2003 р. — «Гаррі Поттер і орден Фенікса»

2005 р. — «Гаррі Поттер і Напівкровний принц»

2007 р. — «Гаррі Поттер і смертельні реліквії»

2007 р. — «Казки барда Бідла»

2008 р. — «Гаррі Поттер: передісторія»

Газета L'osservatore Romano, що є офіційним органом Ватикану, засудила книги Дж. К.Роулінг про Гаррі Поттера. Автор статті стверджує, що дітям їх читати небезпечно, оскільки в цих романах пропагується чаклунство й окультизм, пише «Daily Telegraph». Затаврувавши бестселери, які стали одними з найуспішніших в історії книговидавництва, офіційний орган Ватикану назвав юного чарівника

"героєм небажаного типу". Стаття, названа "Два обличчя Гаррі Поттера", завершується висновком: «В основі сюжету лежить ідея про те, що чаклунство - позитивний приклад для наслідування». «Насильницьке маніпулювання предметами і людьми, - пише автор, - здійснюється завдяки окультним знанням. Мета виправдовує засоби, оскільки люди, які володіють знанням, вибрані, інтелектуали вміють володарювати темними силами і перетворювати їх у сили добра. Це велика і глибока брехня, оскільки тут ми маємо справу зі старою спокусою гностики прийняти таємне знання за порятунок та істину. Коли прості люди, які не знають магії, іменуються «магглами», що не розуміють нічого, окрім поганого і гріховного, це справді диявольський підхід».

Едоардо Ріалті, професор літературознавства Флорентійського університету, пише, що у книгах про Гаррі Поттера «духовна складова перевернена з ніг на голову і заплутана: це світ, де зло є добро». Проте на тій самій шпальті надрукована була відповідь Ріалті - стаття Паоло Гулізано, який написав книгу про Толкієна. Гулізано відгукується про Гаррі Поттера так: «Він веде читача від образу егоїста до образу людини, яка керується етичними цінностями, підштовхує до вибору добра, самопожертвування, дружби, любові».

Характерною рисою сучасної дитячої літератури, на думку І.Шпак, є бажання не стільки повчати, скільки розважати читача. Дитині повинно бути цікаво і весело, тоді вона обов'язково дочитає книгу до кінця. Цього правила дотримується і Дж. К. Роулінг, коли створює книги про хлопчика-чарівника. У «Гаррі Поттері» чарівний і реальний світи пов'язані. Серія книг Дж. К. Роулінг адаптована до сучасного світу і сучасного читача. Діти зустрічають у чарівному світі ознаки сучасного суспільства споживання. І коли дитина знаходить ці прикмети, у неї природно з'являється радість впізнавання, і вона також радіє тому, що діти з незвичайними здібностями, зі здібностями

до чарівництва і магії, є такими ж дітьми, як і вона, й користуються вони тими ж речами, пропонованими масовою культурою. Магія в «Гаррі Поттері» не є предметом бажань або чогось настільки ж простого. Це не тільки талант, але і дисципліна – технологія, яку студент може опанувати тільки за допомогою ґрунтовного навчання і завзятої роботи. Слова – інгредієнти закляття. Найважливішим елементом більшості заклять є намір, який у деяких випадках може зробити слова необов'язковими. Навіть зачаровані об'єкти в тому або іншому ступені відповідають волі і наміру чарівника. У Роулінг система освіти в Англії займає важливе місце в книгах про Гаррі Поттера. Її Хогвартс, правила, які панують там, запозичені з життя реальних англійських шкіл.

Цикл про Гаррі Поттера не можна назвати втіленням абсолютно нової ідеї на папері, компоненти якої раніше не траплялися в літературі. Але так чи інакше, це дуже вдала компіляція, адаптована до реалій сучасного життя й адресована масовому читачеві, розрахована на те, що він сприйме її, усвідомить і поставить себе на місце героїв.

На думку сучасних науковців, до структури фентезійного твору Дж. Роулінг «Гаррі Поттер» входять елементи міфу і чарівної казки. Фентезі - це самоцінний жанр, що має такі особливості: жанрова еkleктика, детально розроблений Вторинний світ, наявність великої кількості назв, придуманих автором для позначення не реальних об'єктів, тема боротьби добра зі злом, пошук (квест) як основна сюжетна лінія жанру, релігійно-філософські питання. Витоки фентезі - у давніх легендах, героїчних сказаннях (німецький, ірландський, кельтський фольклор). У фентезійному творі відбувається синтез чарівної казки та міфу.

Я. Дубинянська визначає фентезі як літературу, де дія відбувається у вигаданих, нафантазованих світах. І це є базовою

ознакою жанру. «Крім того, це світи, чия економіка і культура засновані не на технологіях і прогресі, а на магічних засадах, більше чи менше. Антураж класичної фентезі часто нагадує середньовічний («барони-дракони»), але, в принципі, обмежень тут немає. У міській фентезі світ може бути нашим, сучасним, а пейзаж суто урбаністичним – з тією відмінністю, що на вулиці можна зустріти мага чи вампіра».

Твір «Гаррі Поттер» має такі елементи чарівної казки: блукання по чарівній країні, особливість та обраність головного героя, світ іншої реальності, помічник, битви з неймовірними чудовиськами, мудрі люди похилого віку, фантастичні істоти, різні чарівні предмети, нагорода за подвиги, ряд випробувань, багатодієвість, перетворення, символічні елементи. Цей твір має ще й ознаки міфу: народження героя, його дитинство, злі прийомні батьки, брак чогось життєво необхідного, смертельна небезпека для героя і його світу, спасіння світу, боротьба зі злом, випробування, помічники, вирішальне випробування, нагорода, відмова від повернення в реальний світ. У «Гаррі Поттері» маємо своєрідне поєднання реального і нереального, звичайного і незвичайного, ймовірного і неймовірного.

Усі герої, включаючи Гаррі, і легенди, з ними пов'язані, типові для всіх світових культур: герой наважується покинути світ повсякденності і відправитися в чудову область надприродного. Там на його долю випадають фантастичні зустрічі та пригоди, і, врешті-решт, він здобуває рішучу перемогу. Герой повертається зі своєї таємничої подорожі, обдарований здатністю творити благо ближнім. Подорож героя (Гаррі Поттера) можна розділити на три етапи: Відправлення, Присвята і Повернення. Таким чином, твір «Гаррі Поттер» містить такі теми міфу, як: народження героя (чудесний порятунок Гаррі як його друге народження), його дитинство, відмова від повернення в реальний світ.

Одна з основних тем творів Дж. Роулінг - це боротьба темних і світлих сил, це боротьба зі злом усередині себе, самопізнання особистості, яка синтезує в собі всі можливі вимірювання психічного, в тому числі і Зло. Філософські ідеї входять до руху сюжету, є основою образної системи і смислової наповненості стилю, відіграють істотну роль у визначеннях фантастичної дійсності. Християнські теми любові та самопожертви є основними для всіх книг про Гаррі Поттера.

Мовна гра як домінуючий авторський прийом є однією з родзинок книг Дж. Роулінг про Гаррі Поттера. Мовна гра спрямована не лише на те, щоб розважати, а й щоб розвивати мислення і мовлення, креативні здібності дитини, її уявлення про лексичне і граматичне значення слова, розкривати парадоксальні випадки функціонування мовного знака: каламбур, гра слів в авторській метафорі, використання анафори, спотворення окремих слів.

Для окремих творів характерне часте використання крапки, тире, великих букв і курсиву. Графіка в цьому випадку виконує не тільки функцію відтворення живого мовлення, смислового виділення слова, передачі інтонації, а й свого роду інструменту впливу на емоційне сприйняття і сферу почуттів дитини-реципієнта, оскільки допомагає їй відчувати певний спектр емоцій персонажа.

Головний герой романів – сирота Гаррі Поттер. Це хлопчик-чарівник, що живе у світі людей, або як вони названі у творі – маги (у перекладі з англійської – той, хто не володіє магією). Мотив сирітства і скривдженого сироти є типовим для народних казок, але у Роулінг він отримує інше звучання – хлопчик опиняється у світі чарівників, сповненому любові, пригод та небезпеки.

Хлопчик втратив батьків, коли був немовлям. Вони загинули у битві з темним лордом Воландемортом. Батьківська любов була настільки сильною, що чаклунських сил Воландеморта не вистачило, щоб убити Гаррі.

Родичі, у яких виховувався Гаррі, його брат знущалися з нього. Але коли Гаррі виповнилося 11 років, він дізнався правду про смерть своїх батьків і вступив до Школи магії. Світ магії для нього сповнений таємничості і привабливості. Та й саме тут Гаррі отримує любов та підтримку, яких йому так не вистачало, коли він жив у світі магів (людей), сповненому егоїзму та жорстокості. Фактично – це втеча від реальності, у якій жити важко, а іноді й нестерпно.

Письменниці вдалося створити мікс традиційних англійських жанрів: чарівної казки (Керрол, Баррі, Мілн, Толкін), детективної повісті (Конан Дойл, Агата Крісті), сатири (Свіфт, Джером К. Джером).

Але на противагу Толкіну, Роулінг не претендує на досконале відтворення свого світу з картами і рунами. Вона не ставить за мету сприйняття світу Хогвардса як первісної реальності. Замість того, щоб створювати цілковиту ілюзію дійсності, авторка ставить читача перед фактом: світ чарівників та світ людей просто існують. Більше того, ці два світи є взаємовіддзеркаленнями: у чарівників теж є банки, школи, пошта, спортивні чемпіонати, вони грають у шахи, мають постери відомих людей.

Роулінг постійно балансує між чарівним та реальним, що робить казку захопливою, адже буденне стає несподіваним, а чарівне – звичним. Подвійність сприйняття підсилюється завдяки тому, що головний герой теж роздвоєний між двома світами. Незважаючи на те, що він став причиною загибелі Темного мага, Гаррі не має ніяких пільг чи привілеїв ні в одному, ні в іншому світі. Йому завжди доводиться самостверджуватися.

«Гаррі Поттер», на думку Я. Дубинянської, – річ багатозарова, як романи Умберто Еко. Це семитомний роман дорослішання, роман виховання. Це класичної побудови соціальний роман про стосунки між підлітками, про те саме шкільне життя (до речі, вам буде значно простіше порозумітися з дитиною щодо її стосунків із учителями,

якщо запропонуєте застосувати до них гарріпоттерівську типізацію: у будь-якій українській школі викладають свої професори Макгонегел, Амбридж і Снейп). Роман про сімейні цінності, про дружбу, про любов, про відносність авторитетів, про пошук власної особистості і життєвий вибір. Це й філософський роман про світобудову, закономірності буття і шляхи душі. Складні й важливі речі Роулінг проговорює без жодного дидактизму чи поблажливості до «маленьких читачів». Як письменник вона чесна і з ними, і перед собою. І вона дуже добрий письменник.

Можна припустити, що таємниця феноменального успіху творів Роулінг криється саме в літературній формулі, за якою написані романи про Гаррі Поттера: на неновому матеріалі, причому добре відомому, але дотепер ще не застосовуваному у сфері дитячої літератури. Автор повинен у своєму творі створити світ, у якому існують такі речі: обраність героя, альтернативна реальність і деталі, які захоплюють читача. Роулінг вдалося створити таку фантастичну дійсність. Продовжуючи традиції літературної казки та фентезі створюючи власний світ та заповнюючи його героями, пригоди яких не можуть залишити юного читача байдужим, оскільки в них розповідь ведеться про їхніх сучасників-підлітків.

Запитання і завдання.

1. Що таке міф?
2. Яка різниця між міфом, казкою і легендою?

3. У чому полягає особливість фентезійної літератури?
4. Чи присутній у цих творах чіткий поділ на позитивних і негативних героїв?
5. Чи відбувається еволюція героїв?
6. Доведіть, що романи про Гаррі Поттера належать до літератури фентезі.
7. З'ясуйте роль заголовків у цих романах.

Література

1. Біографія, розказана сама ДЖ. К. Роулінг <http://www.hp-theory.ru/biografija.html>
2. Джоан Роулінг життя з Гаррі Поттером // <http://www.peoples.ru/art/literature/prose/children/roling>
3. Дубинянська Я. Під ворожим прапором фентезі // Буквоїд
4. Офіційний сайт Джоани Роулінг <http://www.jkrowling.com/en/>
4. Шпак І.В. Особливості продовження традицій літературної казки в романах ДЖ. К. Роулінг <http://nauka.hnpu.edu.ua/sites/default/files/fahovi%20vudannia/2010/literaturoznavstvo1/22.htm>

Методичний poradник

Правила читання від Івана Огієнка

1. Читання книг навчає нас уму-розуму, замінюючи нам життєвий досвід; крім цього, воно завжди дає нам високу естетичну насолоду. Тому, читаючи книги, ніколи не поспішайте: нехай навчання буде серйозніше, а насолода глибша.
2. Не можна судити про те, чого не знаєш, тому ніколи не називайте книгу нудною, якщо не прочитали її до кінця.
3. Коли ви захоплені книгою, коли вона володіє вами цілковито, намагайтеся бути уважними, бо це найвищий момент у читанні, ні в якому разі не поспішайте, не «ковтайте» книги: читання поспіхом, коли враження змінюються одне одним, притуплює почуття; ви не отримаєте від книги всього, що вона могла вам дати.
4. При читанні жодного слова з книги не повинно бути пропущено. Особливо шкідливо робити пропуск, «ковзати книгою» у найцікавіших місцях.
5. Передчасно не намагайтеся дізнатися про розв'язку книги: від цього увага слабне, інтерес до книги зникає. Бо обідати не починають із десерту.
6. Зміст книги – це священна власність того, хто її написав: дуже часто письменник створює книгу з великими зусиллями. Тож-бо завжди знайте і твердо пам'ятайте ім'я автора, який написав книгу, інакше читання ваше схоже на крадіжку.
7. Читання – це праця, корисна та приємна. До всякої ж праці звичка набувається лише постійними вправами. Тому читайте завжди і всюди, де тільки є для цього можливість, – тоді читання стане вашою звичкою, а вона є ознакою висококультурної людини.
8. При читанні жодне слово, жодне речення не повинні залишатися незрозумілими. Тому завжди звертайтеся до словника чи до вчителя –

хай той пояснить усе, чого ви не розумієте. Тільки тоді читання буде навчанням.

9. Не розтягуйте без потреби читання однієї книги на дуже довгий час: від такого читання змісту загалом ви не охопите і естетичної насолоди отримаєте мало.

10. Читати лежачи дуже шкідливо для очей, та й увага при такому читанні завжди слабне.

11. Не слиньте пальців, коли гортаєте книгу: до вас її могла читати хвора людина, і ви можете заразитися.

12. Книга є найвищим скарбом культурного життя людини; тож бережіть її свято і не доторкайтеся до неї брудними руками.

Що робити, якщо...

- книжка потрапила у воду?

Швидше поставити мокру книжку (розкривши віялом) у сухому, теплому приміщенні, що добре провітрюється. Склеєні аркуші, перш ніж розгорнути, обережно перегнути то в один, то в другий бік. Якщо вони не розклеюються, потримати над парою. Вологі аркуші варто перекласти фільтрувальним папером, а наступного дня праскою довести до висихання.

- забруднилась обкладинка?

Ледеринову обкладинку книжки можна протерти вологим тампоном, змоченим у розчині прального порошку. Коленкорову обкладинку протирають ластиком. Паперову обкладинку не варто чистити взагалі.

- аркуші книги зім'ялися?

Під листки і зверху на них кладуть по одному чистому, не дуже щільному аркушу білого паперу, праскою прогладжують кожен листок.

- сторінки книги розірвалися?

Надірвану сторінку підклеїти можна так: намазану клеєм смужку цигаркового паперу кладуть (клеєм догори) під надрив, загинають по краю книжкової сторінки, наклеюють на сторінку. Пошарпаний край сторінки можна обклеїти папером схожого кольору.

Як читати

Можна так...

1. Читай повільно, не поспішаючи, - краще запам'ятаєш прочитане.
2. Дочитуй книгу до кінця, не пропускай сторінок.
3. Переглянь уважно титульну сторінку книги. Ти прочитаєш прізвище автора книги, назву книги, яке видавництво її видало і коли. Перегорни титульну сторінку і прочитай анотацію: ти довідаєшся, про що ця книга. Не забудь прочитати передмову. Вона розповість тобі багато цікавого про автора і книгу.
4. Читаючи книги, газети, журнали, ти можеш натрапити на незнайомі слова. Їх пояснення знайди в словниках, довідниках, енциклопедіях.

Можна і так...

1. Внутрішньо налаштуйся читати книгу з інтересом, уважно, вдумливо, запам'ятай зміст книги точно і надовго.
2. Зміст прочитаного треба осмислювати. Не можна допускати механічного читання.
3. Для свідомого сприймання познайомся з анотацією, прочитай епілог, вивчи заголовки.
4. Найяскравіше запам'ятай, порівняй з уже відомими фактами, явищами.
5. Вчись читати швидко, охоплюючи поглядом цілі фрази, речення.
6. Прочитавши книгу, обговори її з товаришами, дай їй оцінку.

Схеми аналізів

План аналізу художнього твору

1. Тема.
2. Проблематика.
3. Жанр.
4. Форма оповіді (від імені автора, оповідача тощо).
5. Сюжетно-композиційні особливості (в тому числі й позасюжетні елементи).
6. Простір і час.
7. Система образів і засоби їх розкриття.
8. Мова художнього твору.
9. Ідея. Задум письменника і його втілення.
10. Місце твору в історико-літературному процесі.

Характеристика художнього образу

1. Еволюція героя.
2. Портрет.
3. Як характеризують героя предмети, що його оточують?
4. Поведінка, вчинки героя.
5. Зображення душевних переживань.
6. Ставлення героя до інших персонажів, природи тощо.
7. Світогляд.
8. Мова героя.
9. Роль деталей у розкритті характеру.
10. Авторська характеристика.
11. Характеристика героя іншими персонажами.
12. Читацьке сприйняття та оцінка образу в науково-критичній літературі.

Рецензія на книгу

1. Автор. Назва. Місце видання. Рік видання.
2. Проблематика.
3. Сюжет, конфлікт, композиція.
4. Оповідач.
5. Тип героя.
6. Слово у творі: деталь, повтор деталі, образність.
7. Адресат книги.

Кілька порад для написання рецензії

1. Відповідність тексту зазначеному жанру.
2. Сюжет (цікавий? оригінальний?).
3. Герої (яскраві? живі? цілісні?).
4. Стил (вдало вибраний? збережено баланс між динамізмом та описовістю?).
5. Критикувати і хвалити.

Огляд періодичного видання

1. Вихідні дані, адресат.
2. Структура видання. Постійні розділи.
3. Художній твір у журналі.
4. Ілюстрації, поліграфія.
5. Рекомендації до читання.

Секрети бестселерів

1. Співтворчість.
2. Це вигадка і казка, навіть якщо і ґрунтується на історичній правді.
3. Яскравий герой. Звичайний і незвичайний водночас. Історія його становлення.
4. Герой та колектив (головних героїв має бути не більше трьох-чотирьох).
5. Антигерой або кілька антигероїв.
6. Протистояння злу.
7. Ідея повинна бути зрозумілою і близькою читачам.
8. Нестандартне мислення та винахідливість.
9. Боротьба, конфлікт.
10. Рімейк.
11. Серійність.
12. Правильне поєднання стратегії (талант, ідея, конфлікт, енергетика) та тактики (літературна майстерність, сукупність технічних прийомів).